

Diyanet

Aylık Dergi

Sevgi Medeniyetine Mevlânâ Çağrısı

Yaz Kur'an Kursu
Mekânı Olarak Cami

İslâm ve Düşünceyi
İfade Özgürlüğü

19 Mayıs ve Gençlik

197
Mayıs 2007

Yeni

yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İçindekiler

Mayıs 2007 • Sayı: 197

5

*Mevlânâ'nın Tebliğ, İrşad
ve İletişim Dili*

23

*Mevlânâ ve
Magazinleştirilmesi Sorunu*

30

*Yaz Kur'an Kursu
Mekânı Olarak Cami*

gündem

Mevlânâ'nın Tebliğ, İrşad ve İletişim Dili5
Doç. Dr. Fikret Karaman

Din Hizmetlerinde Mevlânâ Yaklaşımı Gönül Dili9
Dr. Sâfi Arpaguş

Mevlânâ'yı Tanımlamak13
Doç. Dr. Halil Altuntaş

Mavlânâ'nın Bakış Açısıyla Hayat ve İnsan17
Dr. İhsan Kara

Mavlânâ'ya Göre Hayatın Anlamı20
Şükrü Özbüğday

Mevlânâ ve Magazinleştirilmesi Sorunu23
Dr. Ömer Yılmaz

Eva'dan Havva'ya27
Prof. Dr. Ramazan Altıntaş

din-düşünce-yorum

Yaz Kur'an Kursu Mekânı Olarak Cami30
Prof. Dr. M. Şevki Aydın

İslâm ve Düşünceyi İfade Özgürlüğü34
Rıdvan Nizamoğlu

din ve sosyal hayat

Kontrolsüz Hırsın İnsan İlişkilerine Olumsuz Etkileri38
Dr. Muhlis Akar

Elif Cüzüm ve Elifba Hocam40
Mümtaz'er Türköne

söyleşi

Uzman Klinik Psikolog Yıldız Burkovik ile
Sosyal Fobi Üzerine Söyleşi41
Uğur İlyas Canbolat

aile

Çocuklarımıza Haklarını İfade Etme ve
Alma Becerisini Nasıl Kazandırabiliriz?44
Yrd. Doç. Dr. Filiz Bilge

bir konu bir ayet

İyi İnsan Kimseyi Rencide Etmez46
Doç. Dr. İsmail Karagöz

bir hadis bir yorum

İki Cihanın İman50
Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal

tarih

Büyük Fetih52
Prof. Dr. Mustafa Kara

19 Mayıs ve Gençlik54
Bahattin Akbaş

kültür-sanat

Eyüp'te Bir Kalenderhane56
İsa Güler

ülke

Arnavutluk58
Doç. Dr. Ahmet Kavas

portre

Endülüs'ten Bir Arif Kişi Muhyiddin İbn Arabî62
Doç. Dr. Çağlar Karadaş

medya kritik

Bahattin Akbaş64

*Çocuklarımıza Haklarını İfade
Etme ve Alma Becerisini
Nasıl Kazandırabiliriz?*

Büyük Fetih

Arnavutluk

Allah'a iman edip O'nu sevmeyi, O'na bağlanarak iç huzuru ve doğru yolu bulmayı, ibadetlerle hayatımızı anlamlı kılmayı, dürüstlüğü, emaneti korumayı, insan haklarına riayet etmeyi, yetim ve kimsesizlere kol kanat germeyi, kimseyi incitmemeyi, iyilik yapmayı öğütleyen ve yaşayışıyla en güzel örnek olan Peygamberimiz; "İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de gerçek anlamda iman etmiş olamazsınız." buyurarak sevgiyi ve imanı toplumsal barışın temel taşı yapmıştır.

Onun şahsında yükselen sevgi seli bizim medeniyet anlayışımızı, insan ve hayat tasavvurumuzu ortaya koymaktadır. Gönül dünyamızın ve medeniyet anlayışımızın esası, yaratılanı yaratandan ötürü sevmek, varlığı sevgi ve şefkatle kucaklamak, kendimiz için istediğimizi başkası için de istemektir. Adaletsizliğe, merhametsizliğe, haksızlığa, öfke ve şiddete, kin ve nefrete asla yer olmayan bu anlayışla yoğrulan Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlâna, Hacı Bayram Velî, Hacı Bektaş Velî gibi sevgi medeniyetinin önemli ve etkili temsilcilerinin düşünceleri temelde marifet, muhabbet ve müsamahaya dayanır. Bunlar barış elçileri olarak tüm insanlığı hoşgörüye, kardeşliğe çağırmış, gönüllerde tutuşturdukları sevgi ve dostluk meşaleleri bugüne kadar herkesi aydınlatmıştır.

Bu tecrübenin modern dünyaya sunduğu barış esasen hepimizin Hz. Âdem'den geldiği ve Hz. Âdem'in de topraktan yaratıldığı gerçeğine dayanır. Böylece biz aynı insanlık ailesinin üyeleri olarak kardeşliğimizi, birbirimizi sevmeye olan ihtiyacımızı, faniliğimizi ve alçak gönüllü olmamız gerektiğini fark ederiz. Yani kardeş olmak için barış içinde yaşamalı-

PROF. DR. ALİ BARDAKOĞLU
DİYANET İŞLERİ BAŞKANI

yız; barış içinde yaşayacaksak, adaleti ve hukuku bilgi ve hikmetle tesis etmeliyiz; bilgi ve hikmeti ahlâk ve sevgide aramalıyız. Sevginin vatani, bireyin gönül yurdudur; gönül yurdunun sahibi ise Yüce Yaratıcımızdır.

Günümüzde insanlığın asıl problemi sevgisizliktir, gönül kuraklığıdır. Bu itibarla yeni fedakârlıklarla sevgiyi ve sevgi medeniyetini tesis eden temel unsurları aslî hüviyeti ile insanlığın gündemine tekrar taşımak, modern dünyada insanımızın maddî ve manevî bütün faaliyetlerine dâhil etmek gerekir. Yüce dinimizin öngördüğü sevgi ve dostluk ilkeleri, Anadolu'nun yetiştirdiği erenlerin ve gönül mimarlarının eserleri ve asırlara damgasını vuran farklılıklarımızla barış ve esenlikle birlikte yaşama tecrübemiz hâlâ bu dinamizmi sağlayabilecek güçtedir.

Bugün, benliği aşmış, olgunlaşmayı saygıda ve sevgide arayan, hoşgörü medeniyetinin mümessili Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin gönülleri sevgiyle birleştiren çağrısına daha az muhtaç olduğumuzu kim söyleyebilir?

İşin özü sevgidir, bu sevgiyi bir iman meselesi olarak görebilmek ve gösterebilmektir. Bunu başarabildiğimizde, insanlık, sevgi medeniyetine, barışa ve huzura kolayca ulaşabilecektir.

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdülhak İmcan

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İjl. Mtd.)

Yayın Koordinatörleri
Ayfer Balaban ayferbalaban@myynet.com
Mustafa Bektaşoğlu www.mustafabektasoglu.com

Tashih
Sait Şan

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Latif Köse/Rıdvan P. Yedekçi

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Eskişehir Yolu 9. km. 06530 Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel : (0312) 295 71 96-97
Fax : (0312) 285 18 54
e-mail : dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurt içi yıllık : 24.00 YTL
Yurt dışı yıllık : ABD 30 Dolar
AB ülkeleri : 30 Euro
Avustralya : 50 Avustralya Doları
İsviçre ve Danimarka : 250 Kron
İsviçre : 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası Ankara - Akay Şubesindeki 5994308-5001 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir mektubun Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya-ANKARA adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın

Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler
Yurt içi : İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı : Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Atışelikleri
web : www.diyanet.gov.tr
e-mail : diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir.

Yayın
DİN

Tel: (312) 397 91 40

Renk Ayırımı ve Film Çıkışı

DEĞER

Tel: (312) 311 11 27

Baskı Cih.

TMA

Macan Mahallesi 3. Cadde No:2

İstanbul Yolu 6. Km İnşaat Center

Yenimahalle / ANKARA

Tel: (312) 397 91 41 Fax: (312) 397 41 54

Basım Yeri: ANKARA

Basım Tarihi: 08.05.2007

ISSN - 1300 - 8471

Editörden...

İslâm'ın sevgi, hoşgörü ve rahmet iklimi her dönem kendi güzelliği içerisinde meyvelerini vermiş ve bu iklimin yetiştirdiği rahmet temsilcileri sadece yaşadıkları zaman diliminde değil, yüzyıllar sonrasında da insanlık için bir meş'ale ve mutluluk kaynağı olmuşlardır. İşte bu medeniyetin mümessillerinden biri de 13. Y.Y.'da yaşamış olan Mevlânâ'dır.

Geçmişten günümüze hemen herkes tarafından kabul edilen evrensel bir değer olan Mevlânâ'nın fikirleri ve felsefesi, dünya genelinde pek çok kişi tarafından kabul görmektedir. Kimilerine göre şair, kimilerine göre büyük mutasavvıf, büyük hümanist ve kimilerine göre filozof... Herkes kendi zaviyesinden görüyor Mevlânâ'yı. Ancak o, bütün bunları kapsayan, değerlerinin kaynağında Kur'an ve sünnet olan, rahmet ikliminin bütün verilerini yansıtan bir İslâm mütefekkir ve gönül eridir. O, asırlar geçmiş olmasına rağmen hâlâ gönüllerde fikirleriyle, sevgisiyle yaşamakta, insanlık adına güzel cümleler kurulmaya çalışıldığı her an o akla gelmekte ve ondan iktibaslar yapılmaktadır.

O, hayatın merkezine, madde ve mana bütünlüğü içerisinde varlığın en üstünü olarak gördüğü insanı koymuş, gönül merkezli bir fikir sistemi geliştirmiştir. Her cümlesinden aşk ve muhabbetten katriler dökülmüştür.

O, insanların anlayacağı en etkili dil olan gönül dilini, tebliğ dili olarak seçmiş, bunu fiiliyatta da göstererek, bütün gayretini insanların Yüce Allah'ın yoluna ve insani erdemlere davete hasretmiştir. Mevlânâ, davetini bütün insanlığa yapmıştır. Çünkü ona göre insanın temel hedefi, hakikate ulaşarak sonsuz mutluluğa ulaşmaktır.

Mevlânâ'nın açtığı sevgi ve hoşgörü havzası, günümüz insanının da en çok ihtiyaç duyduğu erdemler değil midir? Özellikle şiddet ve terörün bitmediği, kan ve göz yaşının dinmediği dünyamızda buna ne kadar çok ihtiyaç var. Bugün insanlığın asıl probleminin sevgisizlik olduğu da düşünülecek olursa, UNESCO'nun 2007 yılını Mevlânâ'yı anma yılı olarak kabul etmesi daha özel bir anlam kazanmaktadır.

İşte bu duygu ve düşüncelerden yola çıkarak hazırladığımız Mevlânâ gündemiyle, siz kıymetli okuyucularımızla sevgi, hoşgörü ve rahmet ikliminde buluşmak istedik.

Doç. Dr. Fikret Karaman, "Mevlânâ'nın Tebliği, İrşad ve İletişim Dili" başlıklı yazısında, Mevlânâ'nın bir tebliğci olarak kullandığı iletişim dili ve özelliklerine vurgu yapmaktadır. Dr. Sâfi Arpaguş, "Din Hizmetinde Mevlânâ Yaklaşımı: Gönül Dili" başlığıyla kaleme aldığı yazısında, din hizmetlerinde oldukça başarılı bir rehber olan Mevlânâ'nın tebliğ metodunda, "Gönül Dili" üzerinde durmaktadır. Doç. Dr. Halil Altuntaş, günümüzde yapılan Mevlânâ tanımlamalarındaki parçacı yaklaşımın doğurduğu yanlışlıklara, "Mevlânâ'yı Tanımlamak" başlıklı yazısıyla dikkati çekerken; Dr. İhsan Kara da, "Mevlânâ'nın Bakış Açısıyla Hayat ve İnsan" başlıklı yazısında, Mevlânâ'nın insan ve hayat anlayışı üzerinde durmaktadır. Şükrü Özbüğday, "Mevlânâ'ya Göre Hayatın Anlamı" başlıklı makalesiyle, Mevlânâ'ya göre hayatın anlamını kavrayabilmek için hakkın ve hakikatin kavranılması gerektiğine vurgu yapmakta; Dr. Ömer Yılmaz ise Mevlânâ'yı magazin ve popüler kültürün bir unsuru hâline getirmenin sakıncalarını, "Mevlânâ ve Magazinleştirilmesi Problemi" başlıklı yazısıyla ele almaktadır. Prof. Dr. Ramazan Altuntaş'ın, Mevlânâ'nın etkisiyle gerçekleşen bir ihtida öyküsünü ele aldığı, "Eva'dan Havva'ya" adlı yazısı da ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Erdemlerin kaynağı olan sevginin, gönüllerinizden hiç eksik olmasını ve bir sonraki sayımızda yeniden buluşmayı diliyoruz.

Yüksel Salman

Mevlânâ'nın Tebliğ, İrşad ve İletişim Dili

Her insanın ailesine, çevresine ve içinde yaşadığı topluma yönelik bir üslubu, iletişim ve yaklaşım tarzı vardır. Kimileri, karşılaştığı insana, objeye ve tabiata bakar, onları görür ve geçer. Kimileri de bunların; neden, niçin, nasıl, var olduklarını sorgular, değerlendirir ve her birine çeşitli anlamlar yüklemeye çalışır. Bu sorgulama sonucunda onların yaratılışındaki sırrı, inceliği, düşünceyi ve hikmeti ibretle anlamak ister. Zira Allah, insana akıl nimetini vermiştir. Daha da önemlisi onu düşünme, muhakeme, sorumluluk, irade ve konuşma meleke-leriyle donatmıştır. Bazı ayetlerde işaret edildiği gibi insana, sahip olduğu bu nimetler ve kabiliyetler sayesinde evreni tanıma, kavrama ve yönetme imkânı sağlanmıştır. (Bakara, 30) Göklerin, yerin ve dağların üstlenmekten çekindikleri emaneti bile üzerine alan insan; (Ahzab, 72) bir erkek ve dişiden olmak üzere değişik boylar ve kabileler halinde yaratılmıştır. Bunun hikmeti; ayrılmak değil birbirleriyle tanışmak, yardımlaşmak, konuşmak ve anlaşmaktır. Nitekim Allah katında en değerli olanlar, yine O'nun emir ve yasaklarına karşı en çok duyarlı olanlardır. (Hucurat, 13)

Geriye dönüp tarihimize baktığımızda milli, dinî, sosyal ve kültürel alanlardaki zenginliklerimizi kolayca görebiliyoruz. Bu zengin ve derin mirası yaşayan, paylaşılan hatıralar dolusu iz ve eserler bırakan nice bilgin ve gönül ehli gelip geçmiştir. Bu sevgi ve hoşgörü ikliminde Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli ve Mevlânâ Celâleddin Rumî gibi gök kubbenin altında hoş seda bırakanlar bunlardan sadece birkaç tanesidir. Fransa'da, 2002-2003 yılları arasında görev yaptığım bir sırada batı ve orta doğuda felsefe, tarih, din, toplum, düşünce ve sosyal alanda verdiği eserleriyle tanınan Roger Garaudy'yi ziyaret etmiştim. Sohbetimizin ilk bölümünde, sağlığını ve günlük hayatını nasıl geçirdiğini sordumda; verdiği şu cevap çok anlamlıydı: "Gün boyu Mevlânâ'yı okumaya ve tanımaya çalışıyorum. Eserlerini inceliyorum. Çalışma masamın üzerinde bulunan Mesnevî'yi okudukça zevk alıyorum. Onun dü-

şünce iklimindeki derinliğine, birikimine, üslubuna, hoşgörüsüne, yaptığı tasvir ve teşbihlerle en zor konuları bile basit ve anlaşılır bir üslupla kolayca anlattığına hayran kalıyorum." Bunu dinledikten sonra bir kez daha anladım ki, biz millet olarak maddî ve manevî alanda çok büyük nimetlere sahibiz. Ne yazık ki bunlardan yeterince yararlan-dığımızı söylemek mümkün değildir. Hatta bazen "reddi miras" kabillinden geçmişe yönelik her şeyi yok sayanlar da vardır. Yeri gelmişken bu yanlış tutum ve davranış içinde olanları, tarihimiz hakkındaki eksik ve yanlış bilgilerini bir kez daha test etmelerini tavsiye ederiz. Umarım ki geç de olsa bu konuda yanlışlıklarını bir gün fark edeceklerdir.

Hatırlanacağı üzere, UNESCO, 2007 yılını Mevlânâ'yı anma yılı olarak kabul etmiştir. Buna göre; yıl boyunca çeşitli kurum ve kuruluşlarca Mevlânâ'yı anmak ve anlamak maksadıyla etkinlikler düzenlenecektir. Bu nedenle Diyanet Aylık Dergimizin Mayıs 2007 sayısındaki gündeminin Mevlânâ'yı çeşitli yönleriyle tanıtmaya ayrılmış olması da yerinde ve isabetli bir karardır. Çünkü asırlar boyunca Mevlânâ aracılığı ile İslâm'ın özü tanıtılmaya çalışılmıştır. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı'nın temel görev ve amacı da; toplumu din konusunda aydınlatmak barış,

huzur ve kardeşlik duygularına katkıda bulunmaktır. Bu nedenle önemli bir görev, sorumluluk ve misyon üstlenen teşkilatımız mensuplarının Mevlânâ'nın aşk, sevgi, barış, hoşgörü ve insanların gönlünü nasıl kazandığı hususunda bir kez daha düşünmelerinde yarar vardır. Dolayısıyla buradan alacakları bilgi, birikim ile tecrübeleri yaşamaları ve çevreleriyle paylaşmaları önem arz etmektedir. İşte bir nebze de olsa olaya katkıda bulunmak amacıyla bu yazımızda "Mevlânâ'nın tebliğ, irşad ve iletişim dili" hakkında bazı hususları açıklamaya çalışacağız.

1- Aslında Mevlânâ'nın topluma yansıyan düşüncesinin temelinde ve özünde Kur'an ve sünnetin esprisi vardır. Eserlerinde yer alan şiir, beyit ve rubailer bu iki önemli kaynağa dayanmaktadır. Nitekim şu cümleleri de bu hususu açık bir şekilde ortaya koymaktadır: "Yaşadığım müddetçe ben Kur'an'ın kulum. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yolunun toprağıyım. Birisi benim sözlerimden bu görüşlere aykırı manalar çıkarır, beni başka türlü tanıtır; ben bu sözleri çıkaran dan da, bu sözlerden de bıkmışım, usanmışım." (Şefik Can; Mevlânâ'nın Rübailer; II/1311) Diğer bir

Mevlânâ'nın hayatı bir anlamda aşktır. Çünkü ona göre aşk; bir yere bağlanmak veya bir cemale tutulmaktır. Dolayısıyla aşk, insanı hakikat makamına ve vahdet noktasına ulaştıran yegâne bir güçtür. Her ne suretle olursa olsun bizi, hakikate götüren bir rehberdir.

beytinde ise, şöyle söylemektedir: "Pergel gibiyim; bir ayağımla İslâm'ın merkezinde durduğum hâlde, öbür ayağımla yetmiş iki milleti dolaşıyorum." (Tahiri'l Mevlevî; Şerhu'l Mesnevî c.1; s.38) Görüldüğü gibi Mevlânâ bu düşüncesiyle, Kur'an ile sünneti hayatın merkezine aldığını ve bu sabit çizgiden yahut noktadan sapmamak üzere yetmiş iki millete adeta kucak açarak iletişim içinde olduğunu bildirmektedir. Bu iki temel kaynağa olan bağlılığı dışında kim onun görüşlerini yanlış yorumlar veya dedi kodu çıkarırsa bunlardan rahatsız olduğunu ve usandığını ifade etmektedir.

2- Mevlânâ bir tebliğci veya mürid sıfatıyla insanlığa karşı sevgi, barış, hoşgörü ve bağışlamada çok cömert davranmıştır. Zira onun düşüncesi ve iletişim dili sayesinde herkes, Allah'ı, peygamberi, Kitabı, insanı, diğer canlıları ve tabiatı içten gelerek sevmektedir. Çünkü onun fiil, tarz ve hareketlerinde sade, sakin, yumuşak ve sevgi dolu bir atmosfer oluşmaktadır. Aksi halde bu fani dünyada aşırı hırs, kin, öfke, zulüm ve düşmanlık duygusu insanı yormakta ve katılaştırmaktadır. Dolayısıyla kişi; ibadet, aşk, sevgi ve barıştan yana gidasını alamayınca zayıf düşer. Garip ve kimsesiz kalır. Her iki dünyanın nimetinden de mahrum ve perişan olur. Onun için Mevlânâ düşüncesinde ruh ve bedeni harekete geçiren inanç, ibadet, aşk, sevgi, barış, gönül ve hoşgörü olmadan dünyanın tadı da olmaz. Hayatın anlamı da kalmaz. Oysaki, bu barış ve huzur ortamının sağlanmasıyla ilgili görev ve sorumluluk sadece insana verilmiştir. Bütün peygamberlerin, kitapların ve dinlerin gönderilmesindeki asıl hikmet de budur. Mevlânâ bu konuyu da şöyle açıklamaktadır: "İnsanın gönlü ne kadar hoş olursa o kadar mutlu olur. Çünkü gönül hürriyeti, ne kadar hoş şey varsa onların hepsinden daha hoştur. Unut-

mayalım ki hoş ve safa ile bir anlık hayat, yüz binlerce kayserin debdebeli hayatından, saltanatından daha hoştur." (Rubailer, 100 II/1008) Nitekim Yüce Allah da; kendi yoluna hikmet ve güzel öğütle davet edilmesini emretmektedir: "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et..." (Nahl, 125)

3- Mevlânâ'nın hayatı bir anlamda aşktır. Çünkü ona göre aşk; bir yere bağlanmak veya bir cemale tutulmaktır. Dolayısıyla aşk, insanı hakikat makamına ve vahdet noktasına ulaştıran yegâne bir güçtür. Her ne suretle olursa olsun bizi, hakikate götüren bir rehberdir. Nitekim adamın biri, ona aşk nedir diye sorduğunda; "Benim gibi olursan anlarsın" şeklinde cevap vermiştir. (Mesnevî, c. I. s.137) Bu nedenle aşk; sayfalar dolusu kelimelerle yazılsa yine tarif edilemez. Ancak şu beytinde onun derinliğini şöyle ifade etmektedir: "Kalem ki çarçabuk yazıp gidiyordu. Aşkın tefsiri bahsine gelince, tahammül edemeyerek ayrıldı. Âşkların gönüllerinin yanı sıra dünyada gözyaşları olmasaydı su da olmazdı, ateş de." Bu durumda yaratıcısını seven insan, tükenmeyen sevgi kaynağından aldığı enerjiyle bütün insanlığı ve çevreyi sevmeye gücünü kendisinde bulacaktır. Çünkü gerçek aşk; insanların hırs, kibir, kıskançlık ve kin gibi olumsuz huylarının yegâne hekimidir. Toplumda ilâhî sevgi ile gönüllerini arındıran insanlar çoğunlukta olduğu zaman, aksaklıklar düzelir, kötülükler sona erer, huzur hâkim olur. Bu hakiki sevgi, insanı dünyada mutluluğa kavuştururken, âhireti için de büyük bir kazançtır. Yunus Emre ve Mevlânâ aşkı dinin özü olarak da değerlendirmişlerdir. (Mesnevî, II: 2618-27) Aşkta nasibini almayanlar iman tadına ulaşamazlar. Yaratılışın sırrını idrak edemezler.

4- Mevlânâ'nın üzerinde önemle durduğu konulardan bi-

ri de gönül âlemidir. Bu nedenle dinî ve edebî kültürümüzde gönül hayatına büyük atıflar yapılmıştır. Buna göre gönül; ilâhî tecellilerin aksettici Kâbe gibi kutsal bir mekândır. "Gerçekten Allah; suretlerinize, mallarınıza bakmaz; fakat gönüllerinize, amellerinize bakar." mealindeki hadiste bildirildiği gibi; insandaki gönül, âdetâ Cenab-ı Hakk'ın kendisini görmek için ve ona bakmak için yarattığı bir aynadır. (Müslim, 4, hadis no: 1987) Fakat ayna tozlanınca suretleri iyi göstermez. Tıpkı bunun gibi gönül de dünyevî hırs ve arzularla kirlenince onda Hakkın tezahürü gerçekleşmez. Bu yüzden gönül temiz olmalı, samimiyet ve aşkla dolmalı; orada hırs, kin ve riya gibi duygulara izin verilmemelidir. Sen asıl gönül sahiplerini aramaktan uzak kalma. Gönül öyle geniş ve hoş olmalıdır ki, onun içinde bu yedi gök gibi binlerce sema sığmalıdır. Hile ile dolu bir kalbi isteme. Unutma ki huzura yüzlerce çuval altın ile gelsen de, onun sana bir faydası yoktur. Yüce Allah o anı şöyle hatırlatmaktadır: "Allah'a anılmış bir gönül ile gelenden başka, o gün ne mal fayda verir ne oğullar! (Şuara, 88-89) Görüldüğü gibi o gün sadece temiz ve sağlam bir kalp ile huzura çıkılması istenmektedir." (Mesnevî, V: 874-886)

5- Mevlânâ, "herkes yaptığı'nın karşılığını bulur" düşüncesini işleyerek, insanların er veya geç yaptıklarıyla yüzleşeceklerini çok anlamlı bir üslup ve benzetme ile hatırlatmaktadır. Yapılan eylemin karşılığı bazen bu dünyada, bazen de ahirette mutlaka karşımıza çıkacaktır. Gecikmiş olması, onun görülmeyeceği anlamına gelmez. Esasen bu husus Kur'an'da, veciz bir şekilde açıklanmıştır: "Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mukâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse, onun cezasını görecektir." (Zilzal, 7-8) "Kim iyi bir iş yaparsa kendi lehinedir. Kim de kötülük yapar-

sa kendi aleyhinedir. Rabbin kul-lara (zerre kadar) zulmedici de-ğildir.” (Fussilet, 46) Mevlânâ bu hususu şöyle bir üslûp ve örnek-le açıklamaktadır: “Bu dünya da-ğâ; işlerimiz de seslenmeye ben-zer. Akis (yankı), o sesleri bize ia-de eder.” Gerçekten dağlık bir yerde seslenince, hatta günü-müzde bazen telefonda bile ko-nuşulurken sesimiz karşı taraftan yankılanarak tekrar bize doğru dönmektedir. Dolayısıyla konu-şulan kelimeler ve çıkan sesler aynen kulağımıza tekrar yansı-maktadır. Eğer ses ve içeriği gü-zelse, duyacakları da güzel ola-cak ve ondan memnun kalacak-tır. Şayet ses ve içeriği hoşlanma-dığı veya mahcup edecek bir şey ise, duyacakları da kötü ve üzücü olacaktır. Belki yüzünün kızarma-sına da neden olacaktır. İşte dün-ya, insanoğlunun yaptığı işlerin yankısından ibarettir. Yapılan iş-ler, mükâfat veya cezasına göre tekrar sahibine yansıtılacaktır.

6- İnsanların ruh ve gönül dünyasını okşayan ve hazırlayan güçlerden biri de kulağa hoş ge-len musikidir. Mevlânâ bu alanda “Ney” ismini verdiği musiki aletini ön plâna çıkarmıştır. Çün-kü ney ve onun inleyen sesi; Türk Klâsik Müziği’nin yegâne üfle-meli çalgısı ve Türk Tasavvuf Mü-zikiği’nin en önemli aletidir. Tekke ve tasavvuf musikisinde ona izin verilmiştir. Böylece “Mevlevî ayinleri”; neylerin ve kudümlerin iştirakleri ile yapılmıştır. Gerçek-ten güzel ses dinlemek, insana huzur veriyor. Bu nedenle tasav-vufta öncelikli ve önemli şartlar-dan biri dinlemektir. Okunan ve konuşulanan gönülleri yeşertmesi için usulüne uygun bir şekilde dinlemek gerekir. Tasavvuf men-supları, şu ayetleri örnek göster-mektedirler: “Kur’an okunduğu zaman ona kulak verip dinleyin ve susun ki size merhamet edil-sin.” (A’raf, 204) Diğer bir ayette ise Yüce Allah, Hz. Musa (a.s.)’yı peygamber olarak seçtiğini bildi-rerek vahyi iyi dinlemesini hatırlatmıştır: “Ben seni (Peygamber olarak) seçtim. Şimdi vahyoluna-

cak şeyleri dinle.” (Ta-ha, 13) Mev-lânâ ney aletine ve onun sesine zengin bir anlam yükleyerek şö-y-le demektedir: “Ney’i dinle ki, neler neler söylüyor. Allah’ın giz-li sırlarını tekellüm ediyor. Yüzü sararmış içi boşalmış, başı kesil-miş yahut neyzenin nefesine ter-kedilmiş olduğu halde dilsiz ve kelâmsız, Hûda Hûda diyor” (Şerh-i Mesnevî, Tahiru’l Mevlevî, c.1, s. 51) Bilindiği gibi ney bir alet ola-rak düşünüldüğünde, yetiştiği kamışlıktan kesilmiş, boyunda ateşle delikleri açılmış ve içerisi tamamıyla boş olan yuvarlak bir çubuktur. Sonradan kullanıma hazırlanırken, başına, ayağına, hatta boğumları arasına madeni halkalar ve teller takılmıştır. Fakat o, kopanıldığı yerdeki rutubetten mahrum kalmış ve bundan dola-yı kupkuru ve sapsarı bir görü-nüm arz etmektedir. Ancak ney-zenin nefesiyle tekrar dile gel-mektedir. Kendi başına kalırsa ne sesi çıkar, ne sedası. Görevi, ney-zenin dudakları ve parmaklarının etkisiyle onun istediği nağmele-rin duyulmasına vasıta olmaktır. Aslında bu bir ayrılık ve vatan hasretini dile getirmektedir. Ney aleti âdeta geldiği yeşillığe ve ka-mışlığa tekrar dönmek istemek-tedir. İnsanı kâmil de böyledir. Dünya onun için bir gurbet diya-ndır. Kendisini Yüce Allah’ın kud-retine ve iradesine teslim ederek ilâhî emrin zuhuruna bırakmıştır. Böylece diğer varlıklar gibi asli vatanına (sonsuzluk âlemine) karşı muhabbeti olması ve onun hasretiyle ağlayıp inlemesi veya şikâyetle bulunması tabiidir. İşte Mevlânâ ney ve insanı kâmil ara-sındaki bu ortak paydaya işaret ettikten sonra şu ayetin mealine dikkatimizi çekmektedir: “Sen yi-ne de öğüt ver. Çünkü öğüt, müminlere fayda verir.” (Zariyat, 55) Bir beytinde de ney sesinin ayrılık ve veda anlamına geldiği-ni belirtmektedir: “Şu ney’in na-sıl şikâyet etmekte olduğunu dinle. Onun nevası ayrılık hikâye-sidir.” (Mesnevî, c. 1, s. 49) Hafız Şi-razî de bir gazelinde ayrılığın ız-dırabını şöyle dile getirmektedir:

“Bir bülbül gördüm, gül yaprağı-nı gagasında tutmuştu. Hazin hazin ötüyordu. Gül yaprağı ağ-zında iken feryat etmene sebep ne? Diye sordum. Maşukun cil-vesi bize böyle yapıyor diye ce-vap vermişti. (Mesnevî, c. 1, s. 53)

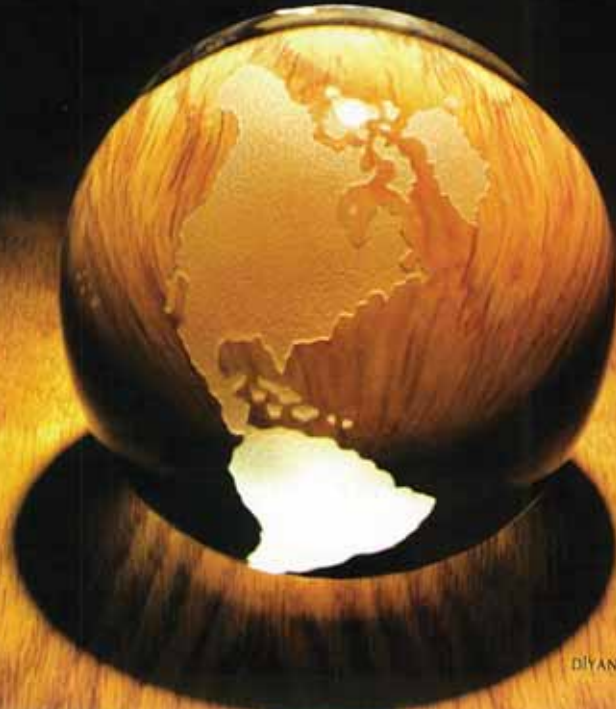
7- Mevlânâ’nın dilinde ölüm; yok olmak veya korkulacak bir neden değildir. Nitekim şu ayet-lerde de ifade edildiği gibi ölüm, her canlının karşılaşacağı doğal bir olaydır: “Her canlı (nefis) ölü-mü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz,” (Ankebût, 57) Buna göre ölüm; canlılar için ka-rarlaştırılan bir ilâhî emrin ger-çekleştirilmesidir: “Biz Allah’a ai-diz ve yine O’na döneceğiz.” (Ba-kara, 156) ayeti de ölümü bir yok oluş değil; insanın aslına dönüş veya Allah’a kavuşması gibi ebe-di bir hayat olarak tanımlamak-tır. Bu durumda ölüm yok ol-ma hali olmayıp, geçici ve fani bir mekândan ebedi bir âleme intikaldir. Bu yüzden Mevlânâ ölümü; korku veya yok olma şek-linde değerlendirmemiştir. Tam tersine onu; asıl vatanına ve sev-gilisine kavuşturan bir vasıta ola-rak algılayarak şunları söylemek-tedir: “Ben ölürsem, öldü deme-yin. Çünkü ölüydüm, dirildim; dost aldı, götürdü beni.” (Rubailer, 100) Kendisinin bu âlemden ayrıl-dığı geceyi de “şeb-i arûs” (dü-ğün gecesi) olarak ilân etmekte-dir. Ayrıca ölüm ile uyku arasında da şöyle bir benzerlik kurmakta-dır: “Sabahleyin uykudan uyan-manın, mahşerde dirilmenin bir örneği olduğunu hatırlatmakta-dır. Sabah uyanınca aklımız nasıl bedenimize geliyorsa, herkesin canı da öyle bedenine girer. Her ruh, ancak kendi bedenine girer. Örneğin kuyumcunun ruhu, ter-zinin vücuduna girmez. Âlimin canı, o âlimin bedenine; zalimin ruhu da, o zalimin tenine girer. (Mesnevî, 7/1781) Ne Güzel! Ne hoş ve tatlı dil, ölümü bile kolay ve sevimli hale getirmektedir. Öy-leyse üzerinde yaşadığımız dün-yayı da hoş ve huzurlu kılmak için gelin Mevlânâ’yı okumaya ve tanımaya devam edelim.

Din Hizmetlerinde
Mevlânâ Yaklaşımı

Gönül Dili

"Ey Hz. Süleyman'a ait kuş dili, gel!
Hangi kuşun sesi gelirse ona göre nağmeler söyle! Allah, sesini kuşlara
göndermiştir. Her kuşun nağmesini sana öğretmiştir.
-Cebri olan kuşa cebir dilinden söyle...
-Kanadı kırılmış olana sabırdan bahset!
-Sabreden kuşu hoş gör, bağışla...
-Ankâ'ya Kafdağı'nın vasıflarını oku!
-Güvercine doğandan korunmasını, sakınmasını hatırlat...
-Doğana hilmi, yumuşaklığı anlat, can yakmadan çekinmesini söyle!
-Çâresiz kalan, nurdan mahrum olan yarasa'yı nura eş et, nura aşına kıl!
-Kavgacı yaratılışa sahip keклиğe sulh öğret...
-Horozlara sabah çağının alâmetlerini göster...
Hüdhüdden karkuşa kadar bütün kuşlara böylece yol göster..."
(Mesnevî, IV, b. 851-858)

Mevlânâ'nın asırlardır süregelen tesir ve etkileri günümüzde tüm dünyanın dikkatini çekmektedir. Onun anlayışıyla İslâm'ı tanıyan farklı dinlere mensup kimseler Müslümanlığı tercih etmekte, Müslümanlar ise engin sevgi, aşk, hoşgörü ve samimiyet dolu bir dinî yaşantı için onun eserlerini ve düşüncelerini anlamaya çalışmaktadırlar. Bu itibarla Mevlânâ anlayışı, modern dünyada yanlış ve olduğundan farklı algılanma problemi yaşayan İslâm inancına sahip fert ve toplumlar için önemli bilgiler, yaklaşım ve metodlar taşıyan bir anlayıştır. Şüphesiz, İslâm inanç esaslarının, ibadet, ayin ve merasimlerin mânâ, şekil ve sunuluşları, bu inanç ve amel ile birlikte İslâm ahlâkının fert ve toplum hayatına katkılarını insanımıza ve insanlığa sunma vazifesi ve amacına sahip din hizmetlisi için de onun yaklaşımından alınacak önemli unsurlar olacaktır. Çünkü Mevlânâ da bu gayeye hizmetle hayatını geçirmiş, örnek bir yol gösterici, insanları iyiye ve hayra davet eden düşünce ve yaşayış itibarıyla din hizmetlerinde oldukça başarılı bir rehberdir. Mevlânâ din hizmetlerine, vaaz ve nasihate başlamasını şu şekilde dile getirir:

"Fâzıl, muhakkik, akıllı, uzak görüşlü ve derin düşünceli insanlar yanıma geldikleri zaman onlara gerçek, nâdir, nefis ve ince şeylerden bahsetmek için ilimler öğrendim, zahmetler çektim. Allah da böyle istedi. Bütün o bilgileri burada topladı ve

o zahmetleri buraya getirdi. Böylece beni bu işlerle uğraşmak zahmetine de burada soktu." (Fihi Mâfih, s. 117)

Mevlânâ, yetiştiği ilmî ve tasavvufî çevrede gelenek olarak din hizmetlerine aşinalığını, çevresinde hatiplik ve vaizlik hizmetlerinin varlığını, kendisinin de bütün ilmî ve tasavvufî birikimindeki asıl maksadın vaaz, nasihat, ders vermek ve kitap telif etmek gibi irşada yönelik olduğunu belirtmektedir.

İrşadı ile çevresindeki insanları iyi ve güzele, hayır ve itaate çağırmakta olan Mevlânâ, onlarda bulunan kötü ve şer olarak nitelendirilebilecek davranış ve fiilleri de zehire benzetmektedir. Mevlânâ söz ile irşaddan daha çok, amel ile irşadı hedeflediğini, ancak bunun da pek kolay olmadığını söyler. Aslolanın amel olmasına rağmen amelden çok söze rağbet olmasından sözünü anlatıma ehemmiyet verip onda

yoğunlaştığını da şöyle ifade etmektedir:

"Nerede amel ehli, hani amel isteyen? Gelsin de ona ameli göstereyim. Sen şimdi söz istiyorsun ve bir şey duymak için kulak kesilmişsin. Eğer söylemeyecek olursam üzüleceksin. Amel iste, biz de sana amel göstereyim. Bu dünyada ameli gösterebileceğimiz bir mert istiyoruz. Amele müşteri bulamayıp, söze bulduğumuzdan sözle meşgulüz.." (Fihi Mâfih, s. 118)

Mevlânâ; söz, nasihat ve vaazlarında güzelliğe önem verir. Çünkü; "Güzel sözler Allah'a yükselir, O sözleri de yararlı iş yükseltir." (Fâtır, 10) ayeti onun bu hususta rehberidir. Vaaz, nasihat ve halkı irşadda başarının Cenab-ı Hakk'ın iradesine boyun eğmekte olduğunu, O'nun rızası yönünde hareket ederek başarılı olmanın kendisini mutlu ettiğini söyler.

"Çünkü sözü Allah söylerse, o

Din hizmeti sunan, halka ve topluma rehberlik eden kimseler başarı için, ilâhî hakikatlerden elde ettikleri güzelliklerden, insanlara bir damla sunabilmek için olanca gayretleri ile çabalamalıdır.

söz gittiği yeri diriltir ve büyük tesirler yapar. "Onu atan sen değilsin, onu Allah attı." (Enfâl, 17) buyurulduğu gibi Allah'ın yayından fırlayan bir oka hiçbir siper ve zırh engel olamaz. İşte bu yüzden sevinçliyim." (Fihi Mâfih, s. 324)

Cenab-ı Hakk'ın Yüce kitabını her türlü söze kaynaklık etmekte ilk sıraya koyan Mevlânâ yine bu fikrini teyit ederek şu şekilde bir teşbih ile konuya açıklık kazandırmaktadır:

"Bizim sözümüz bir suya benzer. Bu suyu subaşı akıtır. Su kendisini subaşının hangi çöle akıttığını nereden bilsin. Hıyar tarlasına mı? Lahana tarlasına mı? Yoksa soğan tarlasına mı? Veya bir gül bahçesine mi? Şu kadarını bilirim ki, su çok geliyorsa orada kurak yerler fazladır. Az gelirse, sulanacak yer ufak bir bahçe veya dört duvarla çevrili küçük bir yerdir." (Fihi Mâfih, s. 169)

Söz, nasihat ve irşadın ilâhî

füyûzâta bağlı olduğunu, Allah'ın her insan ve toplum için ihtiyaca göre mürşid ve eğiticiler vereceğini, onların da Allah'ın onlara vereceği söz, nasihat ve irşad kudretiyle mütenasip vazifeler ifa edecek olduklarını anlatmaktadır. Bu noktada fert ve toplumun istek ve ihtiyacını da göz önünde bulundurarak, "Allah hikmetini, dinleyenlerin himmetleri ölçüsünde vâizlerin diline telkin eder." (Mesnevî, VI, 1659) kelâmını hatırlatan Mevlânâ; "Ben kunduracıyım; deri çok da olsa ayağın büyüklüğüne göre keser, dikerim." (Fihi Mâfih, s. 169) demektedir. Bu şekilde ifade etmek istediği husus, din hizmetlerinde, vaaz, nasihat ve irşadda, muhatapın durumuna göre hareket etmenin din hizmeti gören, bu konuda halka rehberlik eden kimseler için elzem olduğu umumî kaidesidir.

Mevlânâ, Cenab-ı Hakk'ın yarattığını eşsiz, örneksiz olarak yarattığını ve üstada tabi olmadığını belirtir. Ondan başka bütün mahlukat, hem sanatında, hem sözünde üstada tabidir, örneğe muhtaçtır. (Mesnevî, I, b.1630-1631) Bu örnek de Kur'an-ı Kerim'de açıkça ifade edildiği üzere, Hz. Peygamber'den başkası değildir. Çünkü, "Allah'a ve ahiret gününe inananlar için Hz. Peygamber üsve-i hasene (en güzel örnek) dir." (Ahzâb, 21) Bu sebeple Mevlânâ insanlara yol gösterici olan ve vaaz edenlerin usul ve âdâb bakımından da Hz. Peygamber'in yolunu takip etmelerinin ve onun sünneti ve

hadisleri ile vaaz ve nasihatte bulunmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

"Ben yaşadıkça Kur'an'ın bendesiyim!

Hz. Muhammed Mustafa'nın yolunun tozuym!

Biri benden bundan başkasını naklederse,

Ondan da şikâyetçiyim, o sözden de şikâyetçiyim!"

Hz. Peygamber'in; "İnsanlarla, onların akılları nispetinde konuş" buyurmuştur. (Fihi Mâfih, s. 160) İnsanın akıl ve idrakinin üstündeki hadiseler ve sözlerle karşı tavır alacağı gerçeğinden hareketle bu hadise yorum getiren Mevlânâ, vaaz ve nasihat muhatapın seviyesine göre muamelenin gerekliliğini; "Halka, kendi aklınız miktarınca değil, onların akılları miktarınca söz söyleyin ki, Allah'ı ve peygamberi inkâr etmesinler." (Mesnevî, IV, b. 2577) şeklinde ifade etmektedir. O, bu yorumu ile, halkın kaldıramayacağı nispette latif ve müteâl hakikatleri onlara mümkünse anlayabilecekleri bir tarzda anlatmayı, bunda bazı zorluklarla karşılaşılması durumunda da onların idrakini zorlayarak onları inkâr sevketmemek için bu tür konuları onlara anlatmayı tercih etmektedir. Hatta ona göre bu hizmetin olmazsa olmazı, insanın çocuklarına karşı davranışlarında olduğu gibi, şefkat ve merhamet temaları taşımasıdır.

Muhatabın genel yapısının, ihtiyaç ve her türlü seviyesinin

İnsana yakışan tevazu sahibi ve alçak gönüllü olarak, benlik davasına, kibir ve gurura kapılmadan Hakk'a kul olmaktır. Söz samimî ve sözüyle hemhâl olmuş bir ağızdan çıkmış olmalıdır. Çünkü sözde samimiyet ve içtenlik olmadığı sürece ne kadar parlak ve parlantılı olursa olsun, cansız ve ruhsuz kalmaya mahkumdur.

dikkate alınması gereklidir. Yoksa maksat hasıl olmaz. Ona göre, Yahûdî'ye İncil okumak, ... sağırın yanında kopuz çalmak gereksizdir ve abesle iştigaldır. (Mesnevî, III, b. 3200-3203) Bu yolda muhatap, zaman ve zeminin gereğine dikkat etmeyen her yaklaşım, "Sağırın yanında tanbur çalmak, Yusuf (a.s.)'u bir âma ile bir oda ya koymak, ya da hastaya şeker sunmaktır. (Rubâiler, s. 200) Çünkü, güzellikler kendilerini görececek göz, sevecek gönül ararlar. Güzel sözlerin de güzelliği duyacak kulaklara, hatta gönüllere ihtiyacı vardır. Hangi sazın nağmeleri sağırılar, ya da hangi gül veya misk kokusu burunları koku almayanlara hitap edebilir ki?

İnsana yakışan; tevazu sahibi ve alçak gönüllü olarak, benlik davasına, kibir ve gurura kapılmadan Hakk'a kul olmaktır. Söz samimî ve sözüyle hemhâl olmuş bir ağızdan çıkmış olmalıdır. Çünkü sözde samimiyet ve içtenlik olmadığı sürece ne kadar parlak ve parıltılı olursa olsun, cansız ve ruhsuz kalmaya mahkumdur. (Mesnevî, V, b. 2480-2483)

Vaaz, nasihat ve irşadda aslolan bir diğer hususun da muhataba "yumuşak söz" ile muamele olduğunu ifade eden Mevlânâ'nın bu konudaki dayanağı da hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'in irşad için tavsiye ettiği usûl ve metottur.

"Ey Musa, zamane Firavununun tapısında yumuşak söz söylemek gerek. Kaynayan yağın üstüne su dökersen ocağı da yıkarsın, tencereyi de. Yumuşak söz söyle ama sakın doğrudan gayri bir şey söyleme. Yumuşak sözlerle vesveseler satmaya kalkışma!" (Mesnevî, IV, b. 3815-3817)

Yaşantı ve hâl ile irşadın önemine inanan ve bunu her fırsatta ifade etmekten kaçınmayan Mevlânâ, Hz. Osman'ın

ilk halifelindeki hutbesi olarak kaydedilen bir hadiseyi anlatır ve; "İşle öğüt veren, sözle öğüt verenden yeğdir." (Mesnevî, IV, b. 487) buyurur.

"Hz. Osman (r.a.) halife olunca minbere çıktı. Halk: "Acaba ne buyuracak?" diye bekliyordu. O sustu ve hiçbir şey söylemedi. Sadece halka baktı ve onlarda öyle bir hâl ve vecd hâsıl etti ki, artık dışarı çıkacak halleri kalmamıştı." (Fihî Mâfih, s. 202-203)

Dilin gücünü bilen ve yerinde kullanılmadığı zaman sebep olabileceği afetlere değinen Mevlânâ'ya göre, bu dil, çakmak taşına benzer. Mânâsız yere, lâf olsun diye çakmak taşlarını birbirine vurmamak gerekir. Zira ortalık karanlık her taraf da pamuk doludur. Pamuk arasında kıvılcım nasıl olur? Zalimler, gözlerini kapayıp, söyledikleri sözlerle bütün âlemi yakmış kimselerdir. İnsan şeker gibi söz söylemek isterse sabretmeli, haris olmamalıdır. (Mesnevî, I, b. 1593-1596, 1600) Mevlânâ bu hususta dikkatli ve kontrollü olmayı tavsiye etmektedir. Bu sebeple insan sözünü tartarak söylemelidir. Ağızdan çıkanı kulağının duyması gerekir. Yoksa;

"Ağızdan bir kere çıkan söz, bil ki yaydan fırlayan ok gibidir. Oğul, o ok gittiği yerden geri dönmez, seli, baştan bağlamak gerek. Sel bir kere coşupta etrafı kapladıktan sonra dünyâyı harap etse şaşılmaz!" (Mesnevî, I, b. 1158-1160)

Mevlânâ için nasıl ve ne tür konuşulduğu kadar kiminle muhatap olunduğu ve kimin meclisinde konuşulduğu ve konuşulan sözlerle neyin amaçlandığı da son derece önemlidir. İkbâl maksadı ile söylenilen sözler ve konuşulan kimselerin onun nezdinde pek değeri yoktur. Çünkü beklentilerle yapılan konuşma ve sohbetin muhatabın istediği

mecraya kayacağı, onun arzu ve isteklerini dile getirebileceği endişesi Mevlânâ'yı son derece rahatsız eder. Hak ve hakikatten uzaklaşma endişesi onu böylesi birlikteliklerden ve sözlerden kaçınmaya sevketmiştir. (Fihî Mâfih, s. 15-16)

Din hizmeti sunan, halka ve topluma rehberlik eden kimseler başarı için, ilâhî hakikatlerden elde ettikleri güzelliklerden insanlara bir damla sunabilmek için olanca gayretleri ile çabalamalıdır. Fert ve toplum hayatının gelişmesi ve insanın yaratılış gayesinde yol alabilmesi için güzel olan her yolu denemeli, insanımızı burada sadece içlerinden birisinin düşüncelerine yer verebildiğimiz Mevlânâ, Yunus Emre ve Hacı Bektaş Velî gibi gönül insanlarının metodları ve söylemleri ile ebediyet yolculuğuna hazırlamalıdır.

Bütün bu anlatılanlar göstermektedir ki, din hizmetinde önemli olan hususların başında söz, mahiyeti, kullanım ve muhtevası, bu konuda mihrap, minber ve kürsülerde hizmet verme gayretinde olan kimselerin hâl, davranış ve yaşantıları, oldukça önemli bir yere sahiptir. Sekiz yüz yıldır "Ezel ve ebed sultanı"nın ayağının tozu olarak insanlığın irşadı ve insanlığını idrak için gayret sarfeden ve günümüzdeki hadiselerin de muvaffakiyetine delil olduğu Mevlânâ gibi başarılı bir örnekten hareket edecek olursak "Gönül adamı" olmak gibi bir misyon ve vizyonlarının olması da muvaffakiyet için elzemdir.

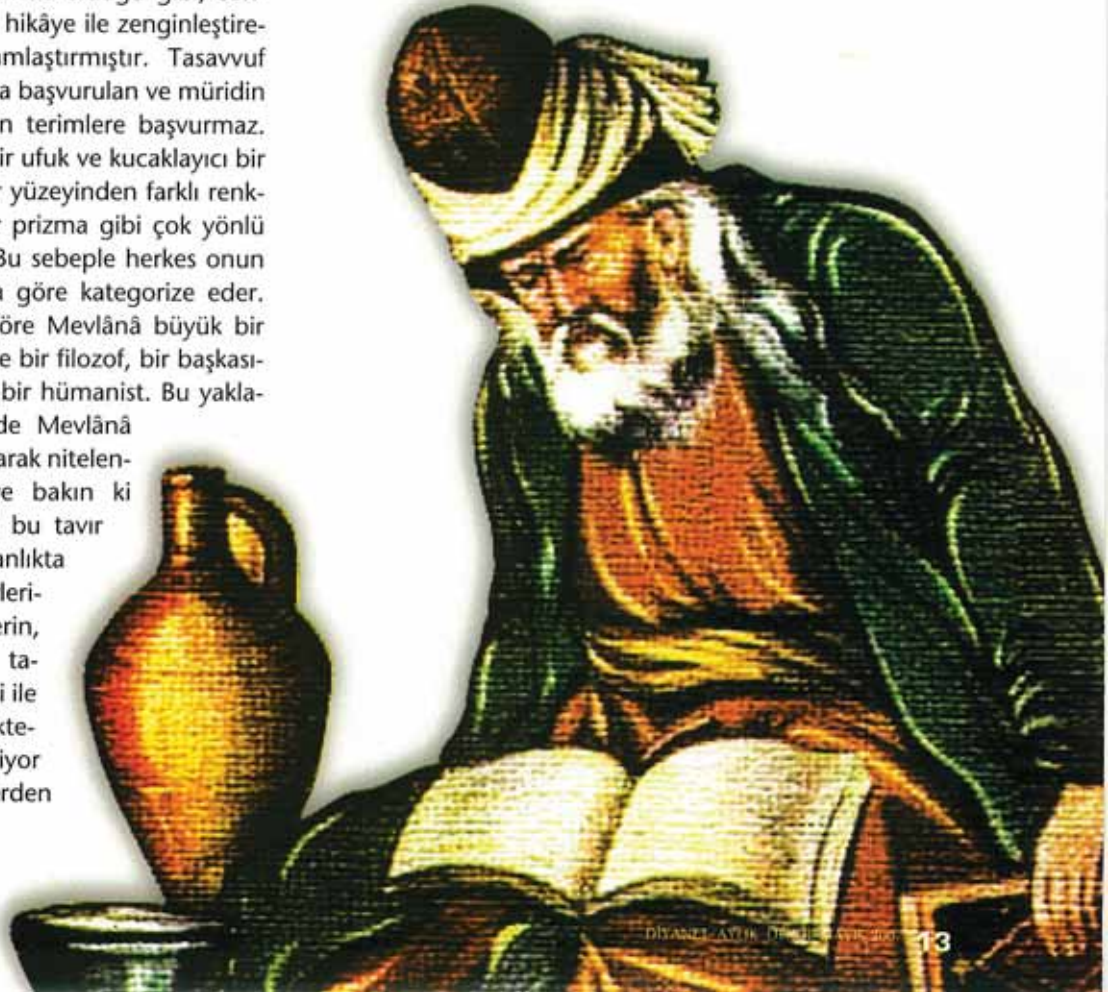
"Her gün bir yerden göçmek, her gün bir konağı bırakmak; akarsu gibi donmamak ne hoş!

Dün geçti, düne ait söz de dün gibi geçti-gitti; bugün yeni bir söz söylemek gerek!" (Divân-ı Kebir)

Mevlânâ'yı Tanımlamak

Miç şüphesiz Mevlânâ tasavvuf dünyamızın âbide şahsiyetlerinden biridir. O, bu vadiye izlediği kendine has usûl ve üslûp ile tasavvuf yolunun diğer büyüklerinden farklı bir duruş sergilemiştir. Mevlânâ her şeyden önce ahlâkî topluma öğretirken temel ilkeleri vermeye çalışır. Onda teferruata yer yoktur. Özellikle Mesnevî'sinde olduğu gibi, sohbetlerini daima bir hikâye ile zenginleştirerek konuyu sağlamlaştırmıştır. Tasavvuf edebiyatında sıklıkla başvurulmuş ve müridin hallerini tanımlayan terimlere başvurur. Fikirlerinde geniş bir ufuk ve kucaklayıcı bir çizgi hâkimdir. Her yüzeyinden farklı renkte ışıklar sunan bir prizma gibi çok yönlü bir kişilik sergiler. Bu sebeple herkes onun kendi bakış açısına göre kategorize eder. Bir bakış açısına göre Mevlânâ büyük bir şairdir, ötekine göre bir filozof, bir başkasına göre ise büyük bir hümanist. Bu yaklaşımların her birinde Mevlânâ bir yönü ile ele alınarak nitelenmektedir. Tecelliye bakın ki ona karşı takınılan bu tavır Mesnevî'deki, "karanlıkta duran filin farklı yerlerine dokunan kişilerin, onu farklı şekilde tanımlaması" hikâyesi ile tamamen örtüşmektedir: "...Böylece" diyor Mevlânâ, "Seyircilerden

Mevlânâ'ya dar bir açıdan bakıp onun üzerinden, İslâm'ın artık yeniden "dizayn" edilmesi gerektiği yaklaşımını sergilemek her şeyden önce Mevlânâ'yı "incitir". İslâm ilk vahyedildiği dönemdeki tazeliğini aynen korumaktadır. Mevcut aksamalar İslâm'dan değil, Müslümanlardan kaynaklanıyor.

Mevlânâ'nın düşünce sisteminin temelini "ilâhî aşk" ve "vuslat" unsurları oluşturur. Bu iki olgunun oluşum alanı ise insandır. Bu bakımdan o, insana büyük bir değer atfeder, onu varlık âleminin odak noktasına yerleştirir. Ona göre âlemden maksat insandır. İnsanın bir soluğu, bir cana değer. Ondan düşen bir kıl, bir madene değer. "İnsan çok büyük bir âlemdir."

her biri, neresine dokundu ise, nasıl sandı ise fili ona göre anlatmaya koyuldu." (Mesnevî, Beyit: 8962-8971)

Mevlânâ bir şair midir?

Ziya Paşa: "Söz ustası bazı kişiler vardır ki maksatları şiir söylemek değildir. Mevlânâ, Gülşenî, Şebüsterî ve Attâr gibi şahsiyetlerin maksatları açıktır ve o da nazım yolu ile gerçeği açıklamaktır. Böyle "hal ehli" kişilere şair demek, "kemâl" kavramına noksanlık isnat etmektir." (Harâbât, Matbaa-i Âmire, 1291, Mukaddime)

Merhum Nurettin Topçu, Tahirü'l-Mevlevî'nin "Şerh-i Mesnevî" adlı eserinin baş tarafında yer alan "Tasavvufun Merhaleleri ve Mevlânâ" başlıklı yazısında şöyle diyor:

"Mevlânâ Celâleddin'in, birçoklarının meftun olduğu sanatkâr tarafı, onun zahiridir. Ahenk ile kafiye, güzel söz ile gözyaşının muhteşem terkibi olan sanat, kabuktaki parlıttan ibarettir. Ancak halk kitlesi şekle düşkün olduğundan, şairde sanat taassubu hâkim olarak, vahdet deryasının bütününden ayrılmaz damlası olan Hz. Mevlânâ'yı 'büyük şair' diye övmek âdet olmuştur... Mevlânâ'nın, dinî tecrübeyi bütün derinliği ile yapmış bir mutasavvıf olduğunu düşünmek, onu gerçek çehresi ile tanımak olacaktır." Temel gerçek budur.

Mevlânâ'yı şair, filozof ya da başka bir sıfatla niteleyenler onun "derûn"una nüfuz edemeyenler, onun asıl dünyasını, dünya görüşünü keşfedemeyenler, göremeyenlerdir. Böyle, kabuktan bakılacak olursa Mevlânâ'nın büyük bir manzum hikâyeci olduğunu söylemek de mümkündür. Zira Mesnevî'de yer alan örnekler onun bu alanda da zor ulaşılabilir bir yerde olduğunu ortaya koyuyor. Ancak, "Mevlânâ şair değildir" demekle kastedilen, onun asıl hedefinin şiir söylemek olmadığını ifade etmektir. Zira bir sûfî olarak onun asıl amacı, insanı hakka davet ederek "kemal" yolunda eğitmek ve "vahdet"e ve ilâhî sevgi bilincine ulaştırmaktır. Şiir onun için bir araçtan başka bir şey değildir.

Mevlânâ bir filozof mudur?

Büyük sûfî, felsefeyi ve filozofları reddeder, onları eksik ve hatalı bulur. (Meselâ bak: Veled İzbudak, Mesnevî Tercümesi, I-VI, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1966, V, 50)

Tahirü'l-Mevlevî, onun "felsefesi"nden söz edenlere şiddetle karşı çıkar: "Bazı cahiller ve yarı aydınlar, "Mevlânâ'nın felsefesi" deyip duruyorlar. Bilmiyorlar ki Mevlânâ filozof değil

sofidir.” (Şerh-i Mesnevî, I-XI, Selâm yay. Ahmet Said Matbaası, İst. 1963, I, 23)

İfade etmek gerekir ki Mevlânâ'nın karşı çıktığı felsefe, Yunan felsefesinin etkisi altında bulunan, akli “her şey” kabul edip duygu ve oluştura önem vermeyen ve bazı “dini esasları” inkâr konumunda olan felsefedir. Gerçekten, Mevlânâ'nın yazıp söyledikleri, onun “İslâm düşüncesine iyice nüfuz etmiş ve hatta ona yön verme noktasına gelmiş olan Yunan Felsefesinin çarkına tutulmamış... hem kendi bakışlarını hem de Kur'an tefekkürünün bakışını insana, yaşayan insana çevirmiş.” (Y. N. Öztürk, Mevlânâ ve İnsan, Yeni Boyut, İkinci Baskı, İst. 1983, s. 48) olduğu açıkça gözler önüne sermektedir. Ancak bu durum Mevlânâ'nın “felsefe” yapmadığı anlamına gelmez. Zira felsefe son noktada düşünme ve “hikmet arama” temeline dayalıdır. Mevlânâ'nın eserleri ise derin bir düşüncenin ürünü hikmet dolu eserlerdir. Ancak bu düşünce sisteminde hâkim olan unsur akıl değil “gönül”dür. Düşüncesinde dönemi filozoflarının usul ve üslûbuna yer verilmez. Bu sebeple Mevlânâ'dan filozof diye söz etmek yanlıştır, fakat onun “felsefe” yapmamış olduğunu söylemek de doğru sayılmamalıdır. Meselâ “Bütün ömrüm şu üç sözden fazla değil: Hamdım, yandım, piştim” sözünde derin bir “felsefe”nin bulunmadığını söyleyebilir miyiz?

Mevlânâ hümanist midir?”

Celâleddin-i Rûmî'nin bazı kişilerce “hümanist” diye nitelendirildiğini biliyoruz.

İnsanlık tarihinde çok köklü değişiklikler yol açmış felsefi bir akımdır hümanizm ve temelinde “insana güven” yatar. Hü-

manizm insanın benzersiz, saygın ve eşsiz bir varlık olduğuna inanır. Bu akıma göre aşkın değer diye bir şey yoktur, insan bilinci bütün aşkın değerleri yargılayıp aşabileceğini ileri sürer. Mevlânâ'nın bu anlamda hümanist olmadığı onun söyleminden açıkça anlaşılır. Nitekim onun tuttuğu tasavvuf yolu bir değerler manzumesinden başka bir şey değildir.

Bir de gündelik dilde insanı sevmek, insan canlısı olmak anlamında kullanılan hümanizm var. Mevlânâ'yı bu özel anlamda hümanist diye nitelemek mümkün gibi görünse de, bu tür “iğreti” yaklaşımlar onun bütün hayatına yön veren sûfî/İslâmî kişiliğini gölgelemekte, verdiği din temelli mesajların paranteze alınmasına sebep olmaktadır.

Mevlânâ'nın düşünce sisteminin temelini, “ilâhî aşk” ve “vuslat” unsurları oluşturur. Bu iki olgunun oluşum alanı ise insandır. Bu bakımdan o insana büyük bir değer atfeder, onu varlık âleminin odak noktasına yerleştirir. Ona göre âlemden maksat insandır. İnsanın bir soluğu, bir cana değer. Ondan düşen bir kıl, bir madene değer. “İnsan çok büyük bir âlemdir.” (Fihî Mafih, Terc. Meliha Ülker Tanıkahya, Maarif yay., İst. 1958, s. 205)

Zayıf olarak yaratılmış insan (Nisa, 28) Allah'ın kendisine verdiği değer sayesinde güçlüdür, en zor işin üstesinden gelebilir. Zira o şerefli kılınmıştır. Bunun bilincinde olursa zayıflık ve çaresizliğinden eser kalmaz. “Kaf Dağı'nın bile belini çekip bükebilir.”

İnsan bu kuvvet ve zaaf yapıları arasında zaman zaman “git-gel”ler yaşar. Bu git-geller üç temel mihverde gerçekleşir. İnsanda bir hayvan, bir şeytan,

Mevlânâ'yı şair, filozof ya da başka bir sıfatla niteleyenlerin onun “derûn”una nüfuz edemeyenler, onun asıl dünyasını, dünya görüşünü keşfedemeyenler, göremeyenlerdir.

bir Rahman sıfatı vardır. Bunlardan hangisini benimser, özümserse kişiliği o yönde gelişir, o yapıdaki insanlar arasında yer alır. Bu sebeple kimi olur, insanın temizliğine melekler bile kıskanırlar. Kimi de olur, şeytan bile “korkusuzluğunu” görür de kaçar ondan. İnsan kendisindeki bu değerleri idrak ettiği, varlığındaki cevheri keşfettiği zaman aslı niteliğine sahip olur. İşte işin bu aşaması ciddi bir arayış ve çabayı, insanın kendi ruh dünyasını yeniden inşa etmesini gerektiriyor: Öyle ise “Canında bir can var, o canı ara. Beden dağında bir mücevher var, o mücevherin madenini ara. Ey yürüyüp giden sûfî, gücün yeterse ara, ama dışarıda değil, aradığını kendinde ara.” (Rubailer, 11)

İnsan gerçekte ruhî ile manevî yönü ile insandır, maddî yönü ile değil. “İnsana bak! Nerede onun maddî yönü, nerede manevî yönü. Eğer insanın maddî yapısından manevî yönü giderse, cesedini evde bir an olsun bırakmazlar.” (Fihî Mafih, s. 112)

İnsana atfedilen bu değerlerin temelinde onun, Yaratıcıyı, O'nun yolunu bilme yeteneği yer alır. Allah yolunun bilgisini ancak gönül sahibi olanlar bilir. Allah latif bir canlı olan insanı bu niteliklerle yaratmış ve onu bilgi ile donatmıştır. Bu canlının hayvanî yönü ağır basarsa o hep manen uyku halindedir. O aşağılık bir varlıktır ve aşağılık âlemedir. Çünkü huylarını de-

Mevlânâ'nın sunduğu sevgi ve ilâhî aşk öğretisi yaşadığı günden bugüne, Anadolu insanı kadar farklı din ve kültürlerden insanların da ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Bu yönelişin sebebini İrene Melikoff'a ait şu sözlerden anlayabiliriz: "Mevlânâ'nın eserlerini dünya milletleri kendi dillerine çevirip okusalar, dünyada kötülük, harp, kin, nefret diye bir şey kalmaz".

ğıştirme, nefsi ile savaşıma yeteneği varken bu yeteneği kullanmamıştır. İnsan bu yeteneğini yitirdi mi ne yaparsa yapsın, hayvanî yönünün ağır basması na karşı koyamaz. Gönül dünyası ağır basanlar ise daima uyanık ve zinde olurlar. (Bak: Veled İzbudak, Mesnevî Tercümesi, IV, 124-125)

Ancak insan kendisine bağışlanan bu üstünlüğe ulaşmak için dört vasıftan kurtulmalıdır. İnsana ayak bağı olan bu dört huy, dört kuşa aittir. Tavus kuşu gibi azametli, kaz gibi hırslı, horoz gibi şehvete düşkün olmak ve karga gibi olmayacak ümitlere düşüp, uzun ömre tamah etmek. Mevlânâ'nın deyişiyle aklın çarımı olan huylar insanlık şuuru na yükselmeye manidir. (İzbudak, a.g.e., V, 7) "İnsanda o kadar büyük bir aşk, hırs, arzu ve üzüntü vardır ki yüz binlerce âlem kendisinin malı olsa, bununla da huzur bulmaz, rahata kavuşamaz... Bu zevklerin, arzuların hepsi bir merdivene benzer. Merdiven basamakları üzerinde oturmaya elverişli değildir; uzun yolu kısaltmak ve ömrünü bu merdiven basamaklarında ziyan etmemek için çabuk uyanan ve durumdan haberi olan kimseye ne mutlu!" (Fihi Mafih Tercümesi, s. 84)

Mevlânâ bugün bile dünyanın pek çok yerinde ulaşılama-yan ileri bir görüşle kadına lâayık olduğu gerçek değeri vermiştir. "İnsan psikolojisini gayet iyi bilen Mevlânâ, kadın ruhunun inceliklerini belirttikten sonra, onun daima aksi tesirler yaratan manasız baskılar tatbik edilerek

değil de, kendi yaratılışının gereklerine uyularak serbest bırakılmak sureti ile iyi bir insan olacağını eserlerinde anlatmıştır." (Tankahya, a.g.e., Önsöz, XLIII)

Mevlânâ'nın sunduğu sevgi ve ilâhî aşk öğretisi yaşadığı günden bugüne, Anadolu insanı kadar farklı din ve kültürlerden insanların da ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Bu yönelişin sebebini İrene Melikoff'a ait şu sözlerden anlayabiliriz: "Mevlânâ'nın eserlerini dünya milletleri kendi dillerine çevirip okusalar, dünyada kötülük, harp, kin, nefret diye bir şey kalmaz" demiştir. (Bak: Emine Yeniterzi, Mevlânâ Celâleddin Rumî, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, s.109)

Asıl kişiliğini arka plâna iten yaklaşımlar yüzünden Mevlânâ popüler kültürün bir unsuru haline indirgenmiş olmaktadır. Bu bağlamda en çok vurgu yapılan söylem "Gel, gel, ne olursan ol yine gel. İste kâfir, ister Mecusî, ister puta tapan ol yine gel. Bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir. Yüz kere tövbeni bozmuş olsan yine gel" anlamındaki rubaidir. Her vesile ile dilden dile dolaştırılan bu ifadeye Mevlânâ'nın -zımnen- İslâm ile diğer inanç sistemleri arasında bir fark gözetmediği, hangi dine mensup olunursa olunsun, "makbul" bir insan olunabileceği anlamı yüklenmektedir. Hatta buradan hareketle bir "İslâm Rönesans"ından bile söz edilmektedir. Oysa Mevlânâ'nın bütün söyleyip yazdıkları bu bakış açısının bir çarpıtma olduğu-

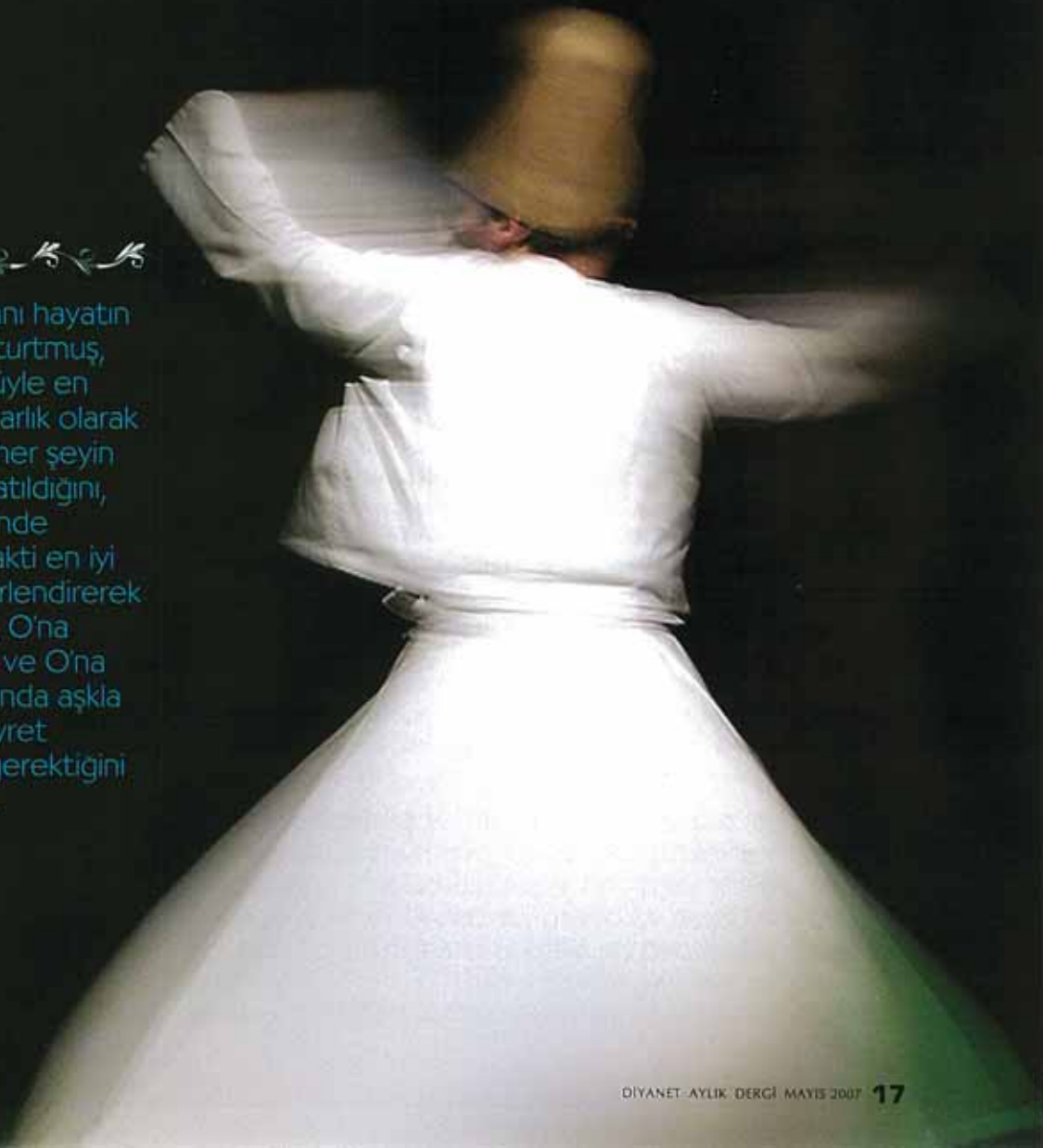
nu ortaya koyar. Onun söyleminin özünü, Allah'ın birliği (tevhid) ve geniş anlamı ile İslâm ahlâkı oluşturmaktadır. Kur'an'ın içeriği ve Hz. Peygamber'in sünneti bütünüyle onun hayatına yön vermektedir. Başka hiçbir şey söylememiş olsa bile sadece, "Bu canım var oldukça Kur'an'ın tutsağıyım. Muhammed-i Muhtarın yolundaki toprağım. Benden başkaca bir söz nakledenler olursa, hem onu söyleyenden, hem o sözden uzağım", şeklindeki sözleri bunu açıkça göstermektedir. Kısaca Mevlânâ'nın "gel, gel" diye yaptığı çağrı, "dergâh"a gelenlerin geldikleri halde kalmayıp dergâhın genel havasına uymalarını istemektedir. Onun dergâhında solunan hava buram buram bir İslâmî havadır. "Mevlânâ'nın 700 yıldır Anadolu'dan dünyaya yaydığı hoşgörü'nün bu bakış açısı ile değerlendirilmesi gerekir.

Şüphe yok ki büyük sūfinin mesajları bütün insanlığı kucaklayan evrensel mesajlara sahiptir ve bu yönüyle tüm dünyanın ilgisini çekmektedir. Ama Mevlânâ'nın asıl sahibi olan bizler onu gereği gibi tanımalı ve özümsemeliyiz. Mevlânâ her şeyden önce iyi bir Müslüman, bir "Allah adamı", bir sūfidir. Bu sebeple konuyu kültür ve magazin ve turizm boyutundan soyutlamamız Mevlânâ'nın bizim üzerimizdeki bir hakkıdır.

Mevlânâ'ya dar bir açıdan bakıp onun üzerinden, İslâm'ın artık yeniden "dizayn" edilmesi gerektiği yaklaşımını sergilemek her şeyden önce Mevlânâ'yı "incitir". İslâm ilk vahyedildiği dönemdeki tazeliğini aynen korumaktadır. Mevcut aksamalar İslâm'dan değil, Müslümanlardan kaynaklanıyor.

Mevlânâ'nın Bakış Açısıyla hayat ve insan

Mevlânâ, insanı hayatın merkezine oturtmuş, onu her yönüyle en mükemmel varlık olarak kabul etmiş, her şeyin insan için yaratıldığını, insanın ise içinde bulunduğu vakti en iyi şekilde değerlendirerek Allah'ı bilmek, O'na kulluk etmek ve O'na ulaşmak uğrunda aşkla ve şevkle gayret göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Mevlânâ'nın hayata bakışı

İnsan hayatının anlamı, Allah'ı tanımak ve O'na kulluk etmekle değer kazanır. Allah'ı bilmek (marifetullah), kendini bilmekle başlar. Nitekim gönül ehli "Men arafe nefsehû fekad arafe rabbehû" (Kendini bilen, Rabbinin bilir) demişlerdir. İnsanın hayatın anlamını kavrayıp, yaratılış gayesine uygun bir ömür sürebilmesi için nefsinin tanınması, hamlıktan kurtulması, pişmesi ve kemale ermesi (insan-ı kâmil) gerekir.

Bu gayeye ulaşmada insanın rehberlere ihtiyacı vardır. Kitaplar, peygamberler ve onların varisleri olan gönül ehli âlimler bizim için en güzel yol göstericilerdir. İşte bu yüce gönüllü, kâmil şahsiyetlerden biri de Mevlânâ Celâleddin Rumî Hazretleri (ö.672/1273)'dir.

Ölümünün üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen onun insanlığa sunduğu mesaj hâlâ tazeliğini korumakta, farklı coğrafya ve kültürlerden olsalar da insanlar bu mesajlarda kendilerini bulmakta, hayatın anlam ve gayesini kavramakta, aydınlık ve güzelliklere doğru yol almaktadırlar. İki bin yedi yılının Unesco tarafından Hz. Mevlânâ'nın sekizyüzüncü doğum yıldönümü münasebetiyle Mevlânâ yılı ilân edilmesinin sebebini de bu mesajlarda aramak gerekir.

Her namazda defalarca tekrar ettiğimiz Fatiha Suresi'ndeki: "Yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım isteriz." (Fatiha, 5) ayet-i kerimesindeki sırra vâkıf olup, yaratana karşı kul, eşya karşısında hür olma bilincine ulaştığımızda dünya ve ahiret mutluluğuna erişmiş oluruz.

İnsan, bu dünya hayatında nefis ve şeytanla sürekli bir mücadele halindedir. Yaratılış gayesine uygun olarak kimin daha güzel ameller yapıp, en iyi şekilde kullukta bulunacağını tespit için hayatı ve ölümü yaratan Allah, bir imtihan ve deneme sahası olan bu âlemde insanları bazen korku ve açlık, bazen de mallarını, canlarını ve ürünlerini eksiltip almak suretiyle denemekte ve sabırlı olanları müjdelemektedir.

Daha önceki insanlık önderleri gibi Mevlânâ da bu hakikate eriştiği gün kulluk mertebesine erişme sevincini: "Ben kul oldum, ben kul oldum, ben kul oldum..." ifadeleriyle cihana haykırmış ve bu kulluğun anlamını "Bu can bu tende olduğu müddetçe ben Kur'an'ın kölesiyim. Ben Allah'ın seçkin peygamberi Muhammed'in (s.a.s.) yolunun toprağıyım." (Mevlânâ, Rubailer, II, çev. M.Nuri Gencosman, Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1971, s. 44) ifadeleriyle dile getirerek, sözü edilen kulluğun Kur'anî bir programla ve Allah Resulünün yolu izlenerek gerçekleştirilebileceğini bildirmiştir.

İnsana verilen nimetlerin en başında gelen akıl ve duyular, hayatın anlamını kavramada tek başına yeterli olamaz. Nitekim şair: "Ben aklımdan isterim delâlet, aklım bana gösterir dalâlet" diyerek bu gerçeği ifade eder. Bu sebeple Mevlânâ; "Vehimle akıl mehenk olmadıkça, meydana çıkmaz. Her ikisini de hemen mehenge vur. Bu meheng de Kur'an'dır, Peygamber'in sünnetidir." (Mevlânâ, Mesnevî, çev. Veled İzbudak, İst. 1953, IV, s.186) buyurarak aklın yaratılış gayesini idrak etme noktasında, Kur'an ve sünnetin ışığına ve rehberliğine ihtiyacı olduğunu belirler.

Mevlânâ'ya göre hayatın anlamını kavrayabilmek için şekil ve sureti aşmak, Hakk'ı ve hakikatı görmek, O'na yönelmek gerekir. Bu konuda Peygamber Efendimiz (s.a.s.): "Allah sizin ne dış görünüşünüze ne de mallarınıza bakar. O sadece sizin kalplerinize ve işlerinize bakar." (Müslim, Birr, 33; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, 2/285, 539) buyurmuşlardır.

Nitekim dış görünüşün bir ölçü olmadığını: "Eğer insan sûretle insan olsaydı, Ahmed'le Ebu Cehl müsavî olurdu." (Mevlânâ, Mesnevî, I, s.82) diyerek dile getiren Mevlânâ Hazretleri, hakikatin nasıl görüleceğini, "Kimin kalbinde kapı açılırsa, gönül semasında yüzlerce güneş görür. Fakat iki parmağını iki gözünün üstüne koy; bir şey görebilir misin? İnsaf et! Sen görmesen de dünya yok değildir. Kusur ancak şom nefsin parmağında. Kendine gell! Gözünden parmağını kaldır da ne istiyorsan gör." (Mevlânâ, a.g.e., I, s.112) ifadeleriyle açıklar. Yani ona göre, Allah ile insan arasındaki engel ve perde, benliğimiz ve nefsimizdir.

Bu yüzden tasavvuf ehli, "Ölmeden evvel ölmek" (Acluni, Keşfu'l-Hafâ, II, 291, h. no: 2669) düsturunu kendilerine rehber edinecek, ölümden evvel nefsi terbiye ve dizgin altına almayı ilke edinmişlerdir. Nitekim bu konuda "Sen çıkarsan aradan, kalır seni yaradan" denilmiştir.

İnsan, bu dünya hayatında nefis ve şeytanla sürekli bir mücadele halindedir. Yaratılış gayesine uygun olarak kimin daha güzel ameller yapıp, en iyi şekilde kullukta bulunacağını tespit için hayatı ve ölümü yaratan Allah, (Mülk, 2) bir imtihan ve deneme sahası olan bu âlemde, insanları bazen korku ve açlık, bazen de mallarını, canlarını ve ürünlerini eksiltip almak suretiyle denemekte ve sabırlı olanları müjdelemektedir. (Bakara, 155)

Bu imtihan ve tecrübeler karşısında sabırla ve namazla Allah'a sığınan (Bakara, 153) kişi, zamanla olgunluk kazanacak ve hamlıktan kurtularak manevî olgunluğa erişecektir. Mevlânâ da dünyayı insanlar için bir olgunlaşma yeri görerek şöyle der: "Ham meyveler ağaca sıkı sıkıya tutunur. Olgunlaşanlar ise ondan ayrılırlar." (Mevlânâ, Mesnevî, III, s.104) Görüldüğü gibi Mevlânâ dünyayı bir

ağacın dallarına, insanı ise o ağacın meyvelerine benzetmektedir. Olgunlaşmamış meyveler ağacın dallarına sıkı sıkıya yapışıktır. Kemal derecesine ulaşmamış insan da ham meyve gibi dünyaya sıkıca sarılır, kopmak istemez. Ne zaman ki olgunlaşıp nefsin mertebelerini aşarsa, işte o zaman dünyaya karşı ilgisi azalacak ve ondan kopup ayrılması kolaylaşacaktır. Bu sebeple insanların olgunlaşmak için bu dünyadan başka tutunacakları başka bir dalları yoktur ve bu dünya hayatını iyi değerlendirmeleri gerekir.

Bunun sağlanması için Mevlânâ, zamanın en iyi şekilde değerlendirilmesini, eldeki imkânların en güzel şekilde kullanılması ve Allah'ın rızasını kazanmak için her türlü gayretin gösterilmesi gerektiğini ifade ederek şunları söyler: "Yaşadığın zamanın fırsatını elden kaçırmadınsa, vaktin adamı da, genci de, yaşlısı da sensin." (Mevlânâ, Rubailer, II, s.132) "Süfi vaktin oğludur. (İb-nü'l-vakt: içinde bulunduğu vaktin gereğine göre işlerini en iyi şekilde yapar) Yarın demek yol şartlarına uymaz." (Mevlânâ, Mesnevî, II, s.11)

Mevlânâ gözüyle insan

Kur'an-ı Kerim'de insan, "kendisine secde edilen," (Bakara, 34; Hicr, 29; Sâd, 72); "Allah'ın halifesi kılınan," (Bakara, 30; En'âm, 165) "güzel mizaç ve kabiliyetler verilen," (İsrâ, 70); "zayıf biçimde yaratılan," (Nisa, 28); "nankör," (İbrahim, 34; İsrâ, 67; Hac, 16; Şûrâ, 148; Zuhuruf, 15; Adiyât, 6); "aceleci," (İsrâ, 11); "cimri," (İsrâ, 100); "tartışmaya düşkün," (Kehf, 54); "zalim ve cahil," (Ahzâb, 72); "hırslı," (Meâric, 19); "rabbine karşı çabalayıp duran," (İnşikak, 6) ve "en güzel biçimde yaratılan," (Tin, 4); gibi hususiyetlerle nitelendirilmektedir. Kur'an ayetleri insanın hem olumlu hem de olumsuz yönlerini ortaya koymakla beraber daha çok ruhî, manevî ve üstün yönlerine dikkat çekmektedir. Bu yö-

Mevlânâ, insanı fizikî âlemle metafizik âlem arasına yerleştirmiştir. İnsanın fizikî âlemle irtibatlı yönü onun hayvanlık yönüdür. Yemesi, içmesi ve nefsi arzuları bu yönünü oluşturur. Manevî yönü ise, onu Allah'la irtibatlandırmaktadır. Bu yönün gıdası ise iman, ibadet, ilim, hikmet ve Allah aşkıdır.

nüyle insan bütün mevcudatın en mükemmel yaratılanı, özü ve hakikatıdır (insan-ı kâmil).

Mevlânâ da aynı bakış açısıyla insanı her şeyin özü olarak görmüş ve "insan bir cevherdir, gökyüzü ise ona arazdır. Her şey parçadır, basamaktır, maksat ise insandır." (Mevlânâ, Mesnevî, V, s.3575) diyerek bütün varlıkların insan ve insana ulaşmak için yaratıldığını, asıl maksadın insan olduğunu beyan etmiştir. Hz. Mevlânâ buradan hareketle "Sana hizmet etmek bütün varlık âlemine farzdır" (Mevlânâ, a.g.e., V, s.3577) diyerek "her şeyi insanın emrine ve hizmetine verdik" (Câsiye, 13) ayetine atıfta bulunarak, bütün varlıkların insana hizmet etmesinin zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Nitekim insanın bu âlemdeki yerini ve değerini ifade eden Şeyh Galip'in şu beyiti ne kadar manidardır:

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen,
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen.

Mevlânâ genel olarak insanın kendisine ait olan bu değer, kıymet ve hakikatin pek farkında olmadığından yakınlıkla şöyle der: "Akıl da, tedbir de, fikir de sana kuldur. Böyle iken sen neden kendini ucuza satıyorsun." (Mevlânâ, a.g.e., V, 3576) Ona göre böyle yüce değerlere sahip bir varlık eğer bunların farkında değilse, bedbahttır ve kendine yazık etmiştir.

İnsanın "ahsen-i takvim" üzere yaratılmasını iki yönüyle ele alan Hz. Mevlânâ, insanın hem maddî hem de manevî olarak en güzel şekilde yaratıldığını söyler. Mevlânâ genel olarak mahlukatı; melekler, insanlar ve hayvanlar

olmak üzere üç gruba ayırmaktadır. Melekler tamamen ulvî, hayvanlar ise süflî âleme aittir. Bu sebeple birbirlerinin durumundan haberleri yoktur. Oysa insan her iki âlemde de özellikler taşıdığı için hem meleklerin hem de hayvanların durumundan haberdardır. Mevlânâ, insanı fizikî âlemle metafizik âlem arasına yerleştirmiştir. İnsanın fizikî âlemle irtibatlı yönü onun hayvanlık yönüdür. Yemesi, içmesi ve nefsi arzuları bu yönünü oluşturur. Manevî yönü ise, onu Allah'la irtibatlandırmaktadır. Bu yönün gıdası ise iman, ibadet, ilim, hikmet ve Allah aşkıdır. (Hamdi Kızler, "Mevlânâ'ya Göre İnsan ve Değeri", Tasavvuf Dergisi, yıl 6, sayı 14, s. 473-479)

Sonuç olarak Mevlânâ, insanı hayatın merkezine oturtmuş, onu her yönüyle en mükemmel varlık olarak kabul etmiş, her şeyin insan için yaratıldığını, insanın ise içinde bulunduğu vakti en iyi şekilde değerlendirerek Allah'ı bilmek, O'na kulluk etmek ve O'na ulaşmak uğrunda aşkla ve şevkle gayret göstermesi gerektiğini vurgulamıştır. 2007 yılının dünyada Mevlânâ yılı ilân edilmesini, İslâm'ın nurlu yüzünün Hz. Mevlânâ vasıtasıyla dünyayı aydınlatması olarak görmek mümkündür. İnsanlığın, bütün insanlara gönderilen Kur'an'ın rehberliğine, bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'in (s.a.s.) önderliğine ve bütün insanları geniş hoşgörüsüyle kucaklayan Hz. Mevlânâ'nın sevgi ve muhabbetine ihtiyacı vardır.

Mevlânâ'ya Göre Hayatın Anlamı

İnsan gönül teknesine dünya deryasından kendisini helâke sürükleyecek bir sızıntı sokmamalı, dünyevî olan her şeyi, meşruiyet ilkesini zedelemeyen araç olarak kullanmalı, hiçbir zaman amaç hâline getirmemelidir. Bu şartla kâinattaki tüm nimetlerin kendisinin emrine ve hizmetine sunulduğunu bilmelidir.

İnsanoğlu, yaşamak istediği hayatın anlamını kavramak ve gerçek manada insan olabilmek için; nereden geldim? Nereye gideceğim? Niçin yaratıldım? Nasıl bir hayat yaşamalıyım? Hayatı anlamlı kılmak için neler yapmalıyım? gibi soruları kendine sormuş ve bu soruların doğru cevaplarını bulabilmiş midir? Bu sorunun "evet" ya da "hayır" tarzında tek kelimeyle cevaplandırılması mümkün değildir. Çünkü, insanlık tarihi bu konuda kınanan insanlara da şahit olmuş, hayatın anlamını kavrayan, dolayısıyla bu sorunun cevabını bulan erdemli insanları da tanımıştır. İşte Mevlânâ Celâleddin Rumî, bu erdemli insanlardan birisidir. Ölümünün üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen onun insanlığa sunduğu mesaj tazeliğini korumakta, insanlar bu mesajlarda kendini bulmakta, hayatın anlamını kavramakta, aydınlığa ve güzelliklere doğru yol bulmaktadırlar.

Kur'an-ı Kerim'de: "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım..." (Zariyat, 56) buyurulmuş, Hz. Peygamber de: "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." (Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II/381) hadisiyle, sözü edilen konuda hem yol göstermiş hem de bu yolun nasıl bir donanımla aşılabileceğine işaret etmiştir. Buna göre insanın yaratılış gayesi, kendisini yaratan mutlak gücü tanımak ve O'na karşı görevlerini yerine getirmeye çalışan iyi bir kul olabilmektir.

Mevlânâ'ya göre hayatın anlamını kavrayabilmek için; şekli ve sureti aşmak, Hakk'ı hakikati görmek, O'na yönelmek, nefsin parmaklarını gönül gözünün üstünden kaldırmak gerekir. O, hakikatin görülmesinin önemini ve nasıl görülebileceğini şöyle dile getirir: "Kimin kalbinde kapı açılırsa gönül semasında yüzlerce güneş görür." (Mevlânâ Celâleddin Rumî, Mesnevi, Çev. Veled İzbudak, 1st. 1953, c. 4, s.186) Mevlânâ'ya göre, insanın nefsinin sultasından kurtulup, ârifâne bir nazarla hayata ve olaylara bakması, dar kalıpları aşarak gerçekleri görebilmek için hakikat ufkuna nazar etmesi gerekir. Bunun temini için ise, ilâhî rızayı elde etme yolunda canla başla çalışmayı tavsiye eder.

Mevlânâ, idrak edilen zamanı en ideal biçimde değerlendirmeyi, şimdiki zaman itibarıyla idrak edilen ömür sermayesinin her saniyesini bilinçli olarak Allah rızasına uygun bir biçimde geçirmeyi; ilerlemenin, başarıya ulaşmanın vazgeçilmez bir şartı olarak görür. O, zaman açısından sahip olunan fırsat ve imkânları iyi kullanmanın önemini belirtir ve hangi yaşta olursa olsun bu gerçeğin değişmeyeceğini hatırlatarak şöyle der: "Yaşadığın zamanın fırsatını elden kaçırmadınsa vaktin adamı da, genci de, yaşlısı da sensin." (Mevlânâ, Rubailer, II/132)

Mevlânâ, helâl kazanç için çalışmak ve el emeği, alın teri ile yani hak ederek kazanç elde etmek ve helâl lokma yemenin maddî hayatın devamı için gerekli olduğu gibi, manevî, yünden yücelmek ve yükselebilmek için de olmazsa olmaz bir şart olarak görür. O, bu konuda şöyle der: "Nur ve kemali artıran lokma, helâl kazançtan elde edilen lokmadır. İlim ve hikmet helâl lokmadan doğar, aşk ve rik-

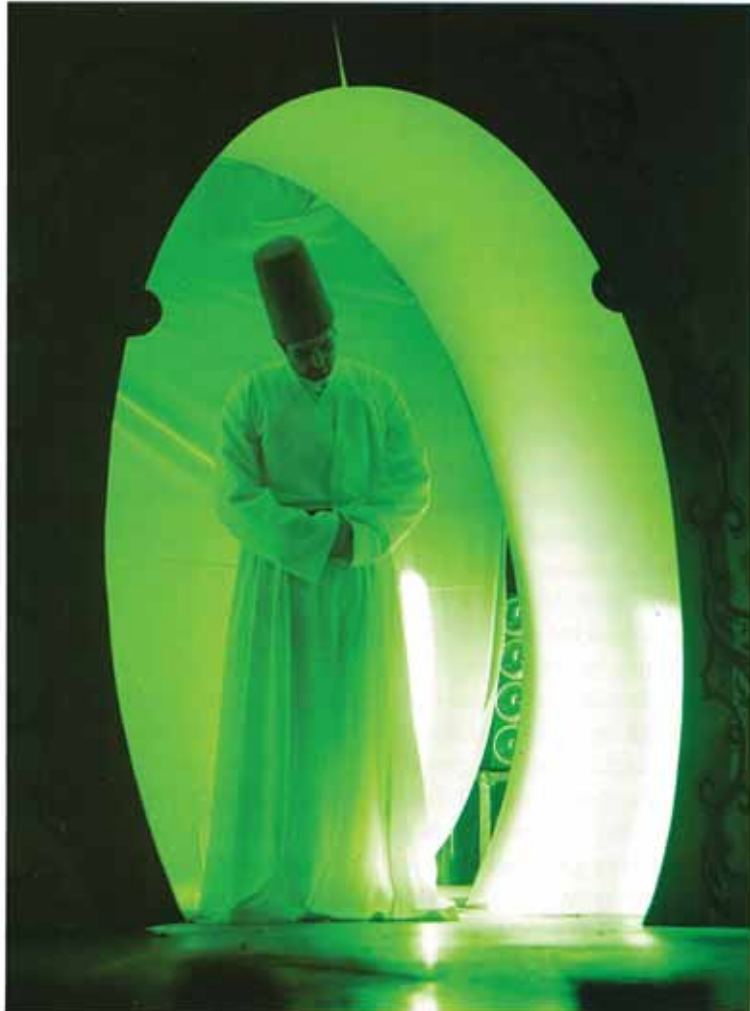
kat helâl lokmadan meydana gelir. Bir lokmadan bilgisizlik ve gaflet meydana gelirse, sen o lokmayı haram bil. Lokma tohumdur, mahsulü fikirlerdir. Lokma denizdir, incileri fikirlerdir. (Mevlânâ, Mesnevî, I/132)

Mevlânâ'ya göre, insanın elde ettiği şey zararsa çalışmamasından, kârı çalışıp çabalamasındandır. Bu bakımdan, başarısızlıkların altına imza atan da insanın kendisi, başarıların kahramanı da yine odur. Bu sebeple insan herhangi bir olumsuzlukla karşılaşınca suçu başkasında aramamalı, kadere yüklenip yanlış adreslere sığınmamalıdır. O şöyle sorar: "Yiğidim kadere az bahane bul. Nasıl oluyor da suçunu başkasına yükletiyor-sun? Zeyd kana girsin, cezasını

Nur ve kemali artıran lokma, helâl kazançtan elde edilen lokmadır. İlim ve hikmet helâl lokmadan doğar, aşk ve rikkat helâl lokmadan meydana gelir. Bir lokmadan bilgisizlik ve gaflet meydana gelirse, sen o lokmayı haram bil. Lokma tohumdur, mahsulü fikirlerdir. Lokma denizdir, incileri fikirlerdir.

Amr çeksin bu olur mu? Gündüzün çalışıyorsun, akşamleyin ücretini başkası almıyor. Neye çalıştın da faydasını ya da zararını görmedin? Ne ektin de devşirme vakti onu biçmedin. (Mevlânâ, Mesnevî, VI/35)

Mevlânâ, mazeret üreten yaklaşımlara, hür iradeyi redde-

den kadercilik anlayışına da karşı çıkar ve bu görüşünü; "Takdir haktır, ama kulun çalışması da haktır. Kendine gel de koca şeytan gibi kör olma." (Mevlânâ, Mesnevî, VI/35) ifadesiyle dile getirir. Buna göre, her insan kendini geçmişe takılıp kalmaktan kurtarmalı, gelecekle ilgili ham hayallerle kendisini oyalayıp kandırmamalı, "eğer", "keşke" gibi sözlerin arkasına sığınmamalıdır.

Mevlânâ'ya göre dünya Hak'tan gaflet edilen bir yer olması yanında, insanlar için olgunlaşma yeridir ve bir ağaç misali o, bu fonksiyonunu sürdürür. (Mevlânâ, Mesnevî, III/104) Bu itibarla insanların yaşamak için kalacakları başka bir dünya, olgunlaşmak için, tutunacakları başka bir dal olmadığına göre onların bu adreste durmaları, bu ağacın dalında olgunlaşmaları gerekir. Dolayısıyla insan ona aldanmadan yüzünü sönmeyen ışığa gerçek âleme çevirmeli, dünyadaki hayatını da buna göre bu hayatın anlamını müdrik bir yaşantı sergileyerek geçirmelidir. (Mevlânâ, Mesnevî, II/13)

Mevlânâ, dünya-insan ilişkisini, gemi ile su arasındaki ilişkiye benzetir. Bunlardan biri yoksa, diğeri de bir anlam ifade etmez. İşte bu manada, geminin yol alması, menziline ulaşması, nasıl üzerinde bulunduğu suya bağlıysa ve nasıl onsuz olmuyorsa, insan için de dünya ve dünya hayatı, böyle bir öneme sahiptir. Zorunluluk olarak da geminin yolu deryadan, insanın yolu dünyadan geçer. Bu zorunluluk ve bağımlılık, arzulanan hedefe güvenli bir biçimde ulaşabilmek açısından beraberinde birtakım önlemlerin alınması mecburiyetini getirmiştir. Bunlar; suyun geminin altında olması, hiçbir şekilde onun içine sızmaması gibi değişmez şartlardır. Aksi halde gemiyi yuzdüren ve onu menziline ulaştıran su, bir yolunu bulur da içeri sızar ve geminin içine girerse onu batırır ve helâkine neden olur. (Mevlânâ, Mesnevî, I/79) İşte dünya da insan için böyledir. Bu sebeple insan da gönül teknesine dünya deryasından onu helâke sürükleyecek bir sızıntı sokmamalı, dünyevî olan her şeyi, meş-

ruiyet ilkesini zedelemeyen araç olarak kullanmalı, hiçbir zaman amaç hâline getirmemelidir. Bu şartla kâinattaki tüm nimetlerin onun emrine ve hizmetine sunulduğunu bilmelidir. (Prof. Dr. Erhan Yetik, Mevlânâ Celaleddin Rumi'nin Hayata Bakışı, Tasavvuf, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 14, sayfa: 55-61)

Mevlânâ, eserlerinde insanı yüce bir varlık olarak görür. Çünkü insan yalnızca topraktan yaratılan; et, kan ve kemikten ibaret bir yaratık değildir. İnsan, Allah emanetini –dini- yüklenmiş, meleklerden daha üstün olan ve Yüce Allah'ın tecellisine ayna olarak yaratılan ulvî bir varlıktır. Allah kendi ruhundan, ruh üfürerek insana can vermiş (bk. Secde, 9; Sâd, 72) melekler insana secde etmişlerdir. (bk. Sâd, 73); İşte insan yaratılışındaki yüksek gayeyi ve kendisindeki cevheri sezdiği, hayatın anlamını kavrayabildiği zaman insan olur. Yoksa bu dünyadaki diğer canlılardan farkı kalmaz. Mevlânâ'nın eserlerinde anlatılanların özü bu gerçeklerdir.

Mevlânâ ve Magazinleştirilmesi Sorunu

Herkes kendi
zannınca benim
dostum oldu,
Ama kimse içimdeki
sırları araştırmadı.

(Mesnevî, Beyit no: 6)

Sarkın ve İslâm'ın, hatta bütün dünya düşünce âleminin en büyük simalarından biri hiç şüphesiz Mevlânâ Celâled-din er-Rûmî (ö. 1273)'dir. Ölümü üzerinden asırlar geçmesine rağmen bugün bile hâlâ sesi duyulmaya devam eden birkaç ender şahsiyet varsa hiç şüphesiz bunlardan birisi de Mevlânâ'dır. Bir ilim adamının da dediği gibi günümüzde ne Mevlânâ ölçüsünde bir mutasavvıf, ne de Mesnevî ve Divân-ı Kebîr seviyesinde yeni bir eser mevcuttur. (Süleyman Uludağ, İslâm Düşüncesinin Yapısı, Dergah Yayınları, İstanbul 1999, s.116) İçinde bulunduğumuz 2007 yılının Birleşmiş Milletler (BM) Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO) tarafından "Mevlânâ Yılı" olarak ilân edilmesi de söylediklerimizin bir ispatıdır. Ayrıca gerek yurt içi gerekse yurt dışında onun hakkında yapılan 50 kadar yüksek lisans, 25 civarında doktora, yerli ve yabancı müellif olmak üzere 250 kadar kitap, 600 bildirisi sunulması ve makale kaleme alınması (Mustafa Tekin, "Mevlânâ Bibliyografyası", Tasavvuf Dergisi, s. XIV, 2005, ss. 735-774) onun dünya çapında önemli bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

Bu haliyle Mevlânâ Türk İslâm kültürüne edebiyat, musiki, edeb-erkân, ahlâk gibi konularda çok şey katmış ve kazandırmış şahsiyetlerin başında gelmektedir. Irkı, dili ve dini farklı kişileri kendi çatısı altında buluşturmaya, birleştirmeye ve kaynaştırmaya başarmış, söz ve eylemiyle kardeşlik duygularının pekişmesine yön vermiş olan Mevlânâ'nın söylemlerine bugün dahi sadece İslâm âleminin değil, tüm insanlığın ihtiyacı olduğu kanaatindeyiz.

Ancak ne var ki yazılı ve görsel medyada söylemlerine bu denli önem verilen ve adından çokça bahsettiren Mevlânâ, yanlış anlaşıl-

maya müsait, magazine konu edinilen önemli İslâm mütefekkirlerinden bir tanesidir. Belki de onun yoğun bir şekilde medyada yer alması, herkes ve her kesim tarafından oldukça sevildiği anlamına gelmektedir. Bu, insanların kendileri için onda bir pay gördüğünü ve özlemini temsil ettiğini de çağırıştırır. Bunu inkâr etmek, yadsımak mümkün değildir. Bununla birlikte günümüzde o denli bir magazin kültürü hakim ki, âdeta insanlar herhangi bir konuyu magazin dışı bir dil ile anlayamayacak hale gelmiştir. Elbette dinî konuların ve önemli şahsiyetlerin magazinleştirilmesi başka konulara benzemektedir. İzlenim oranını artırmak maksadıyla halkın bilmesi gerekmeyen, ancak din konusunda uzman kimselerin kendi aralarında tartışıp belli bir sonuca varması gereken hususların ulu orta gündeme getirilmesi üzüntü vericidir. Biz bu yazımızda Mevlânâ gibi büyük bir şahsiyetin magazinleştirilmesi sorununu, popüler kültüre kurban edilmesini ele almak istiyoruz. Bunu yaparken mümkün mertebe kendi

temel kaynaklarına ve işin uzmanlarına başvuracağız.

Mevlânâ'nın magazinleştirilmesinde ana hatlarıyla iki konu öne çıkmaktadır. Bunlardan biri, ona ait olmadığı halde kendisine nispet edilen sözler, diğeri ise uygun zaman ve mekana bakılmaksızın düzenlenen sema ayinleri. İsmi pek çok yere verilmek suretiyle adından istifade etme temayülleri, yedi yüzyıllık Mevlevî geleneğinde olmayan bazı uygulamalar da işin bir diğer boyutunu teşkil etmektedir.

Mevlânâ'ya atfedilerek halkımız arasında en fazla bilinen söz, "Ne olursan ol yine gel" diye başlayan rubaidir. Gerek Mevlânâ ve Mesnevî konusunda uzman olan Abdülbaki Gölpınarlı (ö. 1982) ve yine aynı özellikleri taşıyan Mesnevîhan Şefik Can (ö. 2005), gerekse bu konuda akademik çalışma yapan diğer ilim adamları bu rubainin ona ait olmadığını kesinlik kazandığını belirtmektedirler. (Bkz. "Yaşayan Son Mesnevîhan Şefik Can, Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîlik Üzerine Röportaj", Tasavvuf Dergisi, S. XIV, 2005, ss. 823-861) Bu durumda "Ne olursan ol gel!"

sözü aslında Mevlânâ'ya değil, Ebû Saîd Ebû'l-Hayr (ö. 440/1048) adındaki bir başka sûfiye aittir. (M. Erol Kılıç, Yüzakı Dergisi, 11. 2. 2007)

Ancak durum böyle olmakla birlikte, bu söz mânâ olarak Mevlânâ'nın meşrep ve tarîkine çok aykırı bir söz değildir. Tam bu şekilde olmasa bile onun şiirlerinde bu anlamı aratmayacak başka beyitler mevcuttur. İtiraz edilen nokta, ona ait olmayan bir sözden hareket etmek suretiyle Mevlânâ'nın düşünce yapısı hakkında hüküm vermektir. Onun fark gözetmeden tüm insanlığı gerçeğe çağırان evrensel mesajı ve sevgi dolu yaklaşımının sınırları bellidir. O herhangi bir yabancı düşünce akımının mümessili değil, diğer İslâm âlimleri gibi İslâm dininin tüm insanlığa yaptığı davetin bir temsilcisidir.

Mevlânâ'ya her şeyden önce bir İslâm düşünürü gözüyle bakılmalıdır. Onun hareket noktası da hiç şüphesiz Kur'an ve sahih hadisler olmalıdır. Nitekim onun gerek "Canım bedende oldukça ben Kur'an'ın kölesiyim. Muhammed Mustafa yolunun top-

rağiyim. Birisi sözlerimde bundan başka bir şey naklederse ben o nakledenden de nakledilen sözden de bezmişim" (Mevlânâ, Rubailer, çev. A. Gölpinarlı, İstanbul 1964, s. 152) demesi, gerekse Mesnevisindeki hikâyelerin muhtevasını yansıtan 950 başlığın 50 kadarını ayet, 53 kadarını hadislerin oluşturması bu görüşümüzü teyit etmektedir. Gerçekten de Gölpinarlı'nın dediği gibi, Mevlânâ tüm söylemlerinde, kıssa ve hikâyelerinde, hikmetli sözlerinde ya bir ayete ya da bir hadise dayanmıştır. (Gölpinarlı, *Fihî Mâfih ve Mecâlis-i Seb'adan Seçmeler*, KB Yayınları, Ankara 2000, s. IX) Yine Mevlânâ Kur'an ve sünnete olan bağlılığını bir başka beytinde; "Pergel gibiyim. Bir ayağım İslâm'da sağlamca durduğu halde, diğer ayağımla yetmiş iki milleti dolaşıyorum" (B. F. rûzanfer, Mevlânâ Celâleddin, çev. F. N. Uzluk, (MEB Yayınları) Ankara 1997, s. 16) diyerek dile getirmiş, böylece hem İslâm'a olan bağlılığını, hem de Allah'ın kulları olması hasebiyle tüm insanlığa olan sevgisini ilân etmek istemiştir. Eğer Kur'an ve hadis öncülleri esas alınmaksızın bir Mevlânâ yorumu ve tasviri yapılmaya çalışılırsa, buradan objektif ve sağlıklı bir sonuca ulaşmak imkânsız olur. Mevlânâ'yı ve Mesnevî'yi anlamak için geniş anlamda İslâm'ı, özelde ise Kur'an'ı anlamak gerekir. (Y. N. Öztürk, Mevlânâ ve İnsan, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1993, s. 46)

İşin doğrusu Mevlânâ'ya ait olmadığı halde ona atfedilen sözler bazı tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Mevlânâ hakkında konuşurken daha dikkatli davranılmalı, üstelik onun söz ve davranışlarındaki ince ruhu yakalayıp, arka plânını keşfederek insanımıza sunulmalıdır. Çünkü Mevlânâ'nın kendisi de dinî, şekil ve kalıptan ziyade aşk yönüyle ele alarak incelemiştir. (Abdülhakî Gölpinarlı, *Mesnevî ve Şerhi*,

Ankara 1989, c. II, s. 186) Ancak bu onun hiçbir zaman dinin hikmet ve fıkıh yönünü ihmal ettiği anlamına gelmemiştir.

Bununla birlikte konuya бүтүncүл yaklaşıldığında Mevlânâ'da bir insan sevgisinin varlığı inkâr edilmiş değildir. Büyük gönül insanı Mevlânâ, "Bütün insanlarda aynı ruh var, fakat bedenler, tenler yüz binlercedir. Dünyada sayısız badem var ama hepsinde aynı yağ bulunur. Dünyada çeşitli diller, çeşitli lügatlar var, fakat hepsinin anlamı bir. Çeşitli kaplara konan sular, kaplar kınılınca birleşir ve bir su halinde akar" (Mevlânâ, *Divan-ı Kebir*, VI, Rubai No: 3020) demekle Allah sevgisinin ister kâfir, ister Yahudi, ister putperest olsun tüm insanlarda gizli olarak bulunduğuna değinmektedir. Yine onun cenazesine muhtelif dinlerin temsilcileri başta olmak üzere, çok sayıda müslim gayrimüslimin katılması, ölümüne ağlaması ve bugün bile farklı din ve etnik kökenden sempatanlarının bulunması, onun hakikatin öznesi olan insana verdiği değeri göstermektedir. (Osman Cilacı, "Mevlânâ'nın Gayr-ı Müslimlerle Münasebetlerine Dair Bir İnceleme", (Din Öğretimi Dergisi), Ankara 1989, s. 30)

Tekrar başa döndüğümüzde, "Ne olursan ol yine gel!" sözünün bir kez daha ona ait olmadığıнын altını çizerek, bununla beraber anlam açısından bu sözün Mevlânâ fikirleriyle uyduğuna kabul etsek bile, mevcut uygulama şekliyle bir diğer yanı sıra daha gidilmektedir. O da dinimizde günahlardan arınmanın ilk şartı kabul edilen tevbe anlayışının yanlış değerlendirilmesidir. Bu söz sanki İslâm'ın öngördüğü tevbe anlayışındaki samimiyet, bir daha yapmamaya söz verme, yapılan hataları hatırladıkça vicdanında bir sızı duyma gibi bazı özelliklerin (Bkz. Komisyon, *Dini Terimler Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara 2005,

ss.657-658) önemsizliği gibi bir anlama gelecek şekilde uygulanmakta ve öyle yorumlanmaktadır. Tevbeni yüz defa, bin defa bozsan da, bunda istikrar sahibi ve içten olmasan da yine olur gibi bir anlama uygun gelecek tarzda algılanmaktadır. Bu ise dinî açıdan yanlıştır.

Nitekim kendi dergâhının kapısının üzerinde "Burası âşıklar dergâhıdır. Her kim ki buraya nâkıs gelir, buradan kâmil olarak çıkar" ibaresi yazmaktadır. Üstelik bu sözün, kişiyi günah işlemeye devam etmeye, dini yaşamda rehavet göstermeye, kayıtsızlık ve aldırışsızlığa sevk eden bir yönü olmayıp, bilâkis pesimist ve ümitsizliğe kapılmadan, netice itibarıyla gidecek başka kapının olmadığı gerçeğinden hareketle, yeni bir üslup, yeni bir hamle ile Allah'ın rahmetine dönmeyi önermektedir.

Aynı şekilde Mevlevilikte büyük bir önemi haiz semâin inceliğini yakalamadan sadece folklorik boyutunu ele alarak değerlendirmek sanırım yanıltıcı olur. Bu ayinler esnasında Mevlevî kültürünün yedi yüzyıllık geleneğinde olmayan yeni ve yabancı şeyleri uygulama temayülleri ise ayrı bir sorundur. Bunlar, sonuçta bile-rek veya bilmeyerek değer aşınması gibi yeni birtakım sıkıntılara sebebiyet vermektedir. Halbuki hangi düşünce akımı olursa olsun aslı sabitelerine sadık kalınmazsa bir süre sonra onun dejenere olması mukadder gözüktür.

Bilindiği gibi Mevlevilikte ayin ve semâin sembolik anlamları bulunmaktadır. Buna göre ayin Mevlevilik anlayışında kıyamet gününü temsil etmektedir. Dervişin başındaki sikke onun mezar taşı, tennure kefeni, hırka ise kabridir. Ney, insan-ı kâmil, onun üflenmesi sur sesiyle yeniden dirilmeyi sembolize eder. (Nuri Özcan, "Mevlevî Ayini", DİA, c. XXIX,

ss. 464-466) Ayin esnasında sol elin aşağıya dönük olması dervişin topraktan geldiğini, sağ elin yukarı olması ise Hakk'a gideceğini tasvir etmektedir. Dikkat edildiği takdirde mistik disiplinlere hakim olan sembollerin her birinin derin anlamı bulunmakta ve her birinde ahireti hatırlatacak işaretler yer almaktadır. Nitekim üstadın kendisi de bu durumu gayet net bir biçimde şöyle açıklamaktadır: "Şu çer-çöpe benzeyen dünya ehli de oynar durur; bunu da semâ sanır. Oysa ki semâ buluşma cennetinden gönüle vuran bir ışıktır. Semâ bazı bilginler menetmiş, bazıları ise caiz görmüşlerdir. Her ikisi de doğrudur. Nefse uyan, şehvetine kapılan kişiler, kibirle gafletle semâa kalkarlar. Ahiret hallerinden haberleri yoktur. Onların semâi boşuna bir iştir, oyundan ibarettir." (Gölpınarlı, Fihi Mafih, s. 149)

O halde Mevlânâ'nın bu sözlerinden semâin yapılmaması gerektiğini değil, bilâkis semâin anlamını idrak ederek yapılması gerektiğini anlıyoruz. Ancak Hz. Pir'in burada vurgulamak istediği husus göz ardı edilirse, ondan arzulanan faydanın temini şöyle dursun, o büyük velinin ruhaniyeti de incitilmiş olur. Bu durumda semâ her şeyden önce bu disiplin dalında folklorik öneme haiz bir oyun değildir. Onun içerdiği mana idrak edilmeli, usûl, adab ve

erkânına riayet edilerek icra olunmalıdır. Mevlevî kültüründe bir vecd ve cezbe hali olan ve Allah aşkıyla dönüşü sembolize eden semâin, bir eğlence aracı yapılması, hele hele onun bir dans gibi uygulanması ve algılanması, doğru bir yaklaşım tarzı değildir.

Üstelik böylesine arka plânı bulunan bir kültürün tabii öğelerini bir çırpıda görmelikten gelip dejenere etmek, kültür ve değer yargılarımızın geleceği açısından parlak bir sonuç doğurmayabilir. Bu sadece Mevlânâ ile de sınırlı değildir. Toplumsal zenginliğimiz olarak görülen diğer anlayışlar için de böyle olmalıdır. Bunlara hep beraber gerekli hassasiyeti göstermek durumundayız. Bir yazar kendi köşesinde bu durumu gayet güzel bir şekilde betimleyerek, Bektaşilikte nefes, Mevlevilikte ayin, Gülşenilikte tapug, Alevilikte deyişin bu toprakların kültürünün ırmakları sayıldığını söylemiştir. (Mehmet Altan, Sabah Gazetesi, 28. 1. 2005)

Gerçekten de bu toprağın kültüründe yer almış, güzel sanatların da beslenip geliştiği Mevlevi-haneler, ruhanî bir geleneğin felsefesine dayalı zarif, kibar, nezaket, hoşgörülü ve saygılı insanların yetiştirilmesinde etkin rol üstlenmiştir. Nitekim Türk kültür sanatının en önemli temsilcilerinin Mevlevî kökenli oldukları, klâsik Türk Musikisinin bestekârlarından

bir çoğunun, keza şairler tezkiresinde yer alan 320 divan şairinden 220 tanesinin Mevlevî kökenli olması bu tezi doğrulamaktadır. (Barîhuda Tannkorur, DIA, c. XXIX, s. 474)

O halde Mevlânâ'nın söylediklerinin zahirine ve literal anlamına bakarak, Mesnevî ve diğer eserlerindeki bütünlüğü dikkate almaksızın, irfanî derinliğini de ihmal ederek onu anlamaya çalışmak doğru değildir. Mevlânâ ve onun gibi diğer gönül insanlarının, düşünce ve aşk ehillerinin, beş-on dakikada özetlenebilecek birtakım terimler ile ifade edilmesi de maalesef ayrı bir düşünce tembelliğidir.

Dünyanın tanıdığı, kıtalar ötesinde yaşayan insanların bile çağrısına kulak vererek yurdumuza gelen insanlara bu büyük insan Mevlânâ'yı doğru anlatmak durumundayız. Onu doğru anlatmak ise öncelikle onu doğru anlamayı ve felsefesini iyi kavramayı gerektirir. Nitekim aşk, cezbe, sema ve safa üzerine kurulan Mevlevilikte Mevlânâ'nın, "Ne resî enderin be kıl u kâl- Sırr-ı in bâz cû ez reh-i hâl" diyerek kuru ve yavan sözlerle dinî gerçeklerin anlaşılamayacağını, yaşanamayacağını ve başkalarına anlatılamayacağını ısrarla savunması bu cümleden olsa gerektir. (Uludağ, a.g.e, s. 189-190)

Sözü Mevlânâ hazretlerinin bir vasiyetiyle bitirelim. "Ben size, gizlice ve açıkça Allah'tan korkmayı, az yemeyi, az uyumayı, az söylemeyi, günahlardan çekinmeyi, oruca, namaza devam etmeyi, daima şehvetten kaçınmayı, hal-kin eziyet ve cefasına dayanmayı, avam ve gafillerle düşüp kalkmaktan uzak bulunmayı, kerim ve salih kimselerle beraber olmayı vasiyet ederim. Çünkü insanların hayırlısı, insanlara faydası dokunandır. Sözün hayırlısı da az ve öz olanıdır!" (Ahmet Eflâkî, Menâkibü'l-Ârifin, terc. Tahsin Yazıcı, (Maarif Matbaası) Ankara 1954, c. II, s. 8)

Eva'dan Havva'ya

Eva de Vitray-Meyerovitch 1909 yılında aristokrat ve Katolik bir Fransız ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Seçkin tabakaya mensup çocukların okuduğu özel okullarda eğitim görür. Ailesi tarafından Katolik ve aristokrat olarak yetiştirilir. İlköğrenimini rahiplerin gözetiminde Katolik okulunda tamamlar. Latince-Grekçe bölümünü bitirerek liseden mezun olur. Ardından hukuk tahsilini tamamlar ve felsefe doktorası yapar. Fransa'nın dünya çapında en saygın bilim ve araştırma kurumu, İlmî Araştırmalar Millî Merkezi'nde (CNRS) yönetici ve uzman olarak çalışır. Yüzyılımızın en ünlü bilim ve fikir adamlarıyla beraber olur. Onları yakından tanır ve kendileriyle ortak çalışmalar ve projeler yürütür.

Eva'nın yaşadığı yıllar, batı toplumlarında insanın aşkınla irtibatının koparıldığı pozitivistin en yaygın ve kurumsal anlamda hayata hâkim kılındığı yıllardır. O, modern insanın ve kendisinin içine düştüğü krizlere teolojik açıdan çözümler aramaktadır. Bu yılları hep kilisede ve rahibelerin içinde geçirir. Kafasını Katolik mezhebinin Tanrı'nın anası, Tanrı'nın oğlu vb. irrasyonel temelde çözümsüz sorularına takar. Saygın teologlarla tartışmalara girer. Ruhunu ve aklını tatmin edecek bir cevap alamaz. Kafasını meşgul eden onca soruya alabildiği tek cevap, çoğu kez "Allah'a dua et de sorularını gidersin" şeklinde olunca artık gönlü de rahatsız olmaya başlar. Felsefe doktorasıyla da akli iyice karışan Eva Hanım Kitab'a, ilâhî geleneğe göre de-

Eva'nın yaşadığı yıllar, batı toplumlarında insanın aşkınla irtibatının koparıldığı pozitivistin en yaygın ve kurumsal anlamda hayata hâkim kılındığı yıllardır. O, modern insanın ve kendisinin içine düştüğü krizlere teolojik açıdan çözümler aramaktadır. Bu yılları hep kilisede ve rahibelerin içinde geçirir.

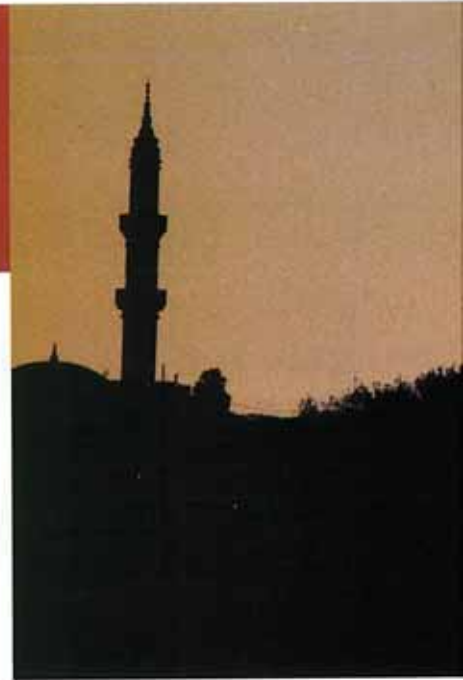
Havva Hanım, Dr. Muhammed İkbâl'in eserinde ismini gördüğü Mevlânâ'nın evrensel mesajıyla İslâm'la buluşur. Nasıl Müslüman olduğunu soran çevresindeki insanlara: "Hiç insan Mevlânâyı okuduktan sonra Müslüman olmaz mı?" der. Ona göre Mevlânâ en büyük Müslüman psikiyatristtir. Onu okuyan iç huzura erer.

ğil de konsüllerin aldığı kararlara uymak zorunda olmasından duyduğu büyük bir rahatsızlıkla bir arayış içerisine girer. Bir sûfinin dediği gibi: "Aramakla bulunmaz, ama bulanlar hep arayanlardır." O da bu arayışında kararlıdır, azimlidir.

Eva de Vitray kendi ifadesiyle Papa'nın yanılmazlığı, teslis, aforoz, azizlerin masumiyeti, doğmalarla ve gizemle örülü bir din anlayışı, kitabının sahilik sorunu, günah çıkarma, kilise vergisi, akıl karışıklığı vb. gibi Hristiyan doğmaları tek tek sorgulamaya başlar. Bir çıkmaza sürüklediğini ve bu çıkmazların onu bu arayışa ittiğini belirtir. Sonunda Eva Hanım, Hristiyanlığın İslâm'dan üstün bir din olmadığını karar verir. Günün birinde eski bir dostunun hediyesi bu fırtınalı gönlü sükûna erdirmeye vesile olur. Bu hediye Dr. Muhammed İkbâl'in, "İslâm'da Dini Düşüncenin Yeniden İnşası" isimli eseridir. Sanki bir anda tüm sorularına cevap bulduğu hissine kapılır bu eserle. Dr. İkbâl ona, yeni kıblesini, yönünü gösteren bir pusula gibi işlev görür. İkbâl'in eseri, İslâm'ı keşfetmesini sağlar. Yine kendi ifadesiyle, Virgile'nin semavi seyahati sırasında Dante'ye kılavuzluk etmesi gibi, Mevlânâ da İkbâl'e mürşitlik ve rehberlik etmiştir. Her ikisi de şair, her ikisi de düşünür, her ikisi de sufi. Her ikisi de, nihâi meyvesi kâmil insan olacak aynı gelişme görüşüne sahip. Her ikisi de ilme tutkun, her ikisi de aşkın, muhabbetin, sevginin evreni harekete geçiren tek kuvvet olduğunu sa-

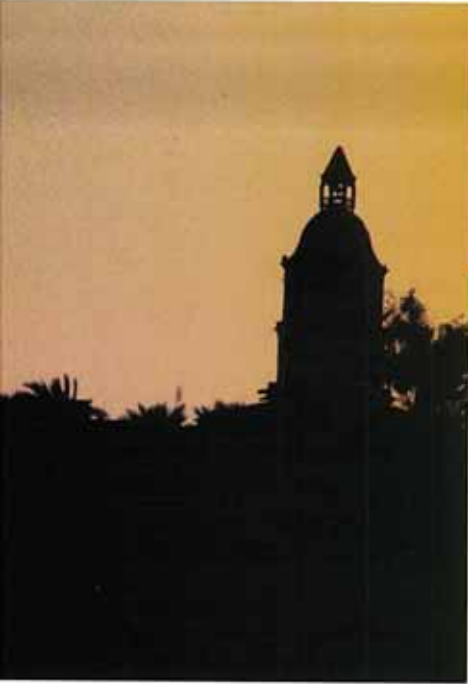
vunur. Sadece aşk ebedidir. Artık o, ev'ine dönmektedir. Benim için İslâm'ı keşfetmek, kaybedilenleri yeniden bulmak, ayırıştıklarime kavuşmak gibi bir şeydir diyen Eva Hanım, Muhammed İkbâl'in eserinde adı ve şiirleri sık sık geçen Mevlânâ'dan çok etkilenir. Batıların adlandırmasıyla Rumî ve İkbâl'i tanımak Eva Hanım'ın ruhunu sükûna erdirmeye ve Müslüman olmaya adım atmasını kolaylaştırır. Ama katı Katoliklikten gelen Eva'nın Müslüman olmaya karar vermesi, Müslümanlığını ifşa etmesi kolay olmayacaktır. Çünkü o, Anglikan bir büyükanne tarafından Katolik mezhebinde yetiştirilmiş, din eğitimi almıştır. Kocas, Yahudi'dir. O, sürekli, özellikle ıssız ve sessiz gecelerde gönlünü ve ellerine açarak Allah'a yönelir ve kendisine bir çıkış yolu, hakikati göstermesini ister. Bir gün böyle bir dini ritüelin neticesinde rüyasında mezara gömüldüğünü ve mezar taşında isminin Arapça ve Farsça olarak Havva şeklinde yazıldığını görür. Uyandığında kendisine şöyle denildiğini hatırlar: "Bak, sen bir işaret istedin, işte senin işaretin. Sen Müslüman bir hanım olarak gömüleceksin." Artık o, kararını vermiş ve Müslüman olmuştur. Bilge kral İzzetbegoviç'in dediği gibi: "Ah İslâmiyet! Senin adın teslimiyet!"

Eva hanım, bu rüyayı unuttur. Çok doğal bir şekilde yeni hayatında İslâm'ı bilgisel temelli öğrenmeye ve öğrendiklerini yaşama yolunda devam eder. On beş sene sonra yolu İstan-

bul'a düşer. Orada birkaç yıl önce UNESCO'nun oluruyla sema yapımları için Paris şehir tiyatrosuna getirttiği semazenlerden birisiyle karşılaşır. Kendisine Mevlvî olan bu mühendis dostu; "madem Mevlânâ ile bu kadar çok ilgileniyorsun, şimdi müze durumundaki eski bir Mevlvî tekkesinde yürüttüğüm çalışmaları gelip bir görseniz" der. Eva Hanım bu tekkenin mezarları arasında yürürken gözü bir mezar taşına ilişir. Rüyasında gördüğü kendi mezar taşının aynısıdır bu. Mevlvî olan mihmandarına "üzerinde Havva yazan bu garip mezar taşı da ne?" diye sorar. O, "bir kadına ait mezar taşı olduğunu ve mezarlıktaki çalışmalarında, hayatta iken Mevlvî dervîşi olan ve buraya gömülmek isteyen kadınların şu anda üzerleri toprakla dolmuş olan boş mezarlarını gün yüzüne çıkarmaya çalıştığını" ekler. Yani, boş mezar yeridir buralar. Eva Hanım, bu boş mezar taşında gördüğü ismin (Havva'dır) kendi ismi olduğuna karar verir.

Eva Hanım, olağanüstü olaylarla karşılaşır. Hacca gide-

Mevlânâ'nın bütün bir dünyaya, değerler alanında söyleyeceği çok şeyler vardır. Dünya barışı, evrensel ahlâk, küresel ahlâk, seküler duruşa karşı maneviyat, çatışmaya karşı uzlaşma ve bir arada yaşamın formülü, hukukun üstünlüğü fikri vb. gibi alanlarda katkı sağlayacak düşünceleri tartışılmalı ve pratik hayat için uygulanabilecek sonuçlar çıkarılmalıdır.

okuduktan sonra Müslüman olmaz mı?" der. Ona göre Mevlânâ en büyük Müslüman psikyatristtir. Onu okuyan iç huzura erer. Müslüman olduktan sonra Eva Hanım, Mevlânâ ve M. İkbâl'in bütün eserlerini Fransızca'ya çevirir. Fransa içinde Mevlânâ hakkında verdiği konferanslar vesilesiyle birçok kimse İslâm'ı seçer.

Bilindiği gibi Pakistan devletinin kurucu manevî dinamiklerinden olan Dr. Muhammed İkbâl geçen yüzyılın Mevlânâ şârihi ve güçlü yorumcusudur. O, vefat edince Konya'ya, civarı Mevlânâ'ya defnedilmeyi vasiyet eder. Her ne kadar bugün kabri Lahor'da ise de Mevlânâ türbesinin kible tarafında, üzerinde "Dr. M. İkbâl burada yatmaktadır" şeklinde bir makam taşı vardır. Dolayısıyla bu vasiyet sembolik de olsa bu şekilde yerine getirilmiş olur. Türkiye-Pakistan dostluğunun simgesel isimleridir Mevlânâ ve İkbâl ikilisi. Bilindiği gibi Hz. Mevlânâ'nın 800. doğum yıldönümü münasebetiyle içinde bulunduğumuz yıl UNESCO tarafından "Mevlânâ Yılı" ilân edildi. Bu sebeple başta Şam, Konya, Kahire, İstanbul, Paris, Washington, Tahran vb. 20'den fazla birçok ülkenin başkentinde ve muhtelif şehirlerinde ayrıca BM'de, Türkiye ve dünyadaki ilgili akademik birimlerde ve sivil toplum kuruluşlarında resmi organizasyonlarla tüm yıla yayılmış bir şekilde Mevlânâ ve onun düşüncesi; sempozyum, panel, kongre, konferans, açık oturum, semâ gösterileri gibi faaliyetlerle dile getirilecektir. Şimdiden dış

işleri ve kültür bakanlıklarımız yoğun çalışmalar içerisine girerek Mevlânâ'yı ve onun şahsında Türkiye'yi bütün dünyada tanıtmaya faaliyetlerine adım atmıştır. Dilerim bu etkinlikler dünya barışına, çözülen ahlâkî ve manevî değerlerin yeniden ihyâsına ve tamerine vesile olur.

Mevlânâ, büyük bir İslâm mütefekkeri, irfan hayatımızın önemli kilometre taşlarından biri ve entelektüel hayatımızın yaşatılmasında baş aktör durumunda bir değerimizdir. Dolayısıyla, bu düşüncelerin izlerini onun başta Mesnevî adlı muhalled eseri olmak üzere diğer kitaplarında görebiliriz.

Mevlânâ'nın bütün bir dünyaya, değerler alanında söyleyeceği çok şeyler vardır. Dünya barışı, evrensel ahlâk, küresel ahlâk, seküler duruşa karşı maneviyat, çatışmaya karşı uzlaşma ve bir arada yaşamın formülü, hukukun üstünlüğü fikri vb. gibi alanlarda katkı sağlayacak düşünceleri tartışılmalı ve pratik hayat için uygulanabilecek sonuçlar çıkarılmalıdır. Biz 'Mevlânâ Yılı' kutlamalarından bu tür etkinlikler bekliyoruz. O halde gelin Mevlânâ Yılı'nı idrak ettiğimiz bugünlerde dine batıdan bakan ve İslâm'ın güler yüzünü temsil eden, kırk yaşında Mevlânâ'nın etkisiyle İslâm diniyle tanışmış bir hanımefendinin din perspektifinden fikir ve gönül hayatını içeren İslâm'a dönüş öyküsünü, kendisiyle yapılmış röportajlardan özetlediğimiz kitaptan okuyalım. (Bkz. Eva De Vitray, İslâm'ın Güler Yüzü, çev. C. Aydın, İstanbul: Şule Yayınları, 2003)

bilmek için Ezher Üniversitesinden Müslüman olduğuna dair bir belge almak maksadıyla Mısır'a gider. Üniversite yetkilisi, kendisine; "Müslüman olduktan sonra hangi adı aldınız?" diye sorar. O da henüz bir Müslüman adının olmadığını söyler. O, mutlaka bir isminin olması gerektiğini ifade eder. Hayretler içerisinde kaldığı bir anda çözüm yolu görünür. Tefavuk olacak ya, üniversiteden yetkili şahıs kendisine; "Şimdiki Eva adınızı İslâmleştirmeniz kâfi. Hem sonra bu, Kur'an'da geçen bir kelime" der. Böylece o, Hristiyan ismi olan Eva'dan yeni Müslüman ismi olan Havva'ya rücu eder. Bu isim, zaten onun rüyasında gördüğü mezar taşının üzerindeki kendi ismidir. O, Allah'ın bu sayısız nimetleri karşısında takdir hislerini ifade etmekten başka bir şey yapamaz.

Gördüğü gibi Havva Hanım, Dr. Muhammed İkbâl'in eserinde ismini gördüğü Mevlânâ'nın evrensel mesajıyla İslâm'la buluşur. Nasıl Müslüman olduğunu soran çevresindeki insanlara: "Hiç insan Mevlânâ'yı

Yaz Kur'an Kursu Mekânı Olarak Cami

Caminin kendisine özgü farklı bir mekân oluşundan kaynaklanan çekiciliğinin varlığını sürdürmesi veya dozunu artırması, oradaki etkinliklerin çekiciliğiyle doğrudan ilişkilidir. Camideki kurs etkinlikleri, öğreticinin nitelikleri ve uygulamaları öğrencinin ilgisini çekici olursa, öğrenci camide olmaktan zevk alacaktır. Bu zevk alışının onun camiye olan ilgisini artıracak, oraya gelmesine süreklilik kazandırıp cemaate dahil olmasını sağlayabilecektir.

Özellikle yaz kursları söz konusu olunca hemen camiler akla gelmektedir. Çünkü, bu kursların tamamına yakın çoğunluğu camilerde gerçekleştirilmektedir. Ancak, bu kursların camide yapılıyor olması, kimilerine göre, eğitim açısından bir dezavantaj olarak görülmektedir. Çocukların camide rahat hareket edemeyeceği, sıraların olmayışı, kalabalık öğrenciler için caminin mekân olarak yetersizliği, okuldaki sınıf imkânlarının orada olmaması... gibi hususlar da gerekçe olarak gösterilmektedir.

Böyle oldukça haklı ve gerçekçi görünen bir gerekçelendirme, ister istemez insanları ihtiyaçları karşılama yönünde yeni alternatif arayışlara itmektedir. Nitekim, yaz kurslarında okullardan yararlanma düşüncesi bu çerçevede ortaya atılmış bir çözüm önerisidir. Birçok caminin fiziksel şartlarının pek iyi olmaması yanında bir de bu öneri, çok büyük bir çoğunluk tarafından sık sık dillendirilince Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003 yılında Kur'an Kursları Yönetmeliğinde yapmak istediği birkaç değişiklik arasına bunu da koymuştu. Kimileri buna lâiklik hassasiyeti adına karşı çıkmıştı. Onlara göre, okullarda yaz Kur'an kurslarının düzenlenmesine izin vermek, "lâik demokratik kazanımlarımızın kaybedilmesi", "okulların da dinci gençlik üreten merkezler haline getirilmesi" anlamına geliyordu.

Ülkemizde özellikle din ve din eğitime ilişkin meseleleri değerlendirmek, tartışma söz konusu olunca bilimsellikten daha çok ideolojik ve politik duruşları öne çıkarma alışkanlığı bu konuda da kendini gösterdi. Toplumsal tansiyon yükselip âdeta bir kriz oluşturma eğilimi gözlemlenince, Kur'an kursu üzerinden yapılan polemiklere son verip toplumsal gerilimi dindirmek, "din eğitimi hizmetlerinin başka taraflara çekilmek suretiyle örselenmesine fırsat vermemek için" Başkanlık bu yönetmelik değişikliğini geri çekti.

Burada bu tartışmayı, tartışmanın taraftarlarını onların görüşlerini irdeleme/tartışma ve kimin ne kadar haklı olduğunu ortaya çıkarma gibi bir düşünce söz konusu değildir. Aksine, bu sözü edilen tartışmalara hiç bulaşmadan ve o polemiklerden tamamen uzak, sadece caminin eğitsel değeri ve işlevi üzerinde durulacaktır. Amaç, özellikle din görevlilerimizin yaklaşan yaz Kur'an kurslarına hazırlanırken caminin eğitim açısından avantaj ve dezavantajları, onun eğitsel değeri üzerinde yeniden düşünmelerine katkı sağlamaktır.

Tarihe baktığımızda başlangıcından beri cami, hep eğitim öğretim kurumu olagelmıştır. Hatta, eğitim öğretim, caminin temel işlevlerindendir, denebilir. İslâm eğitim kurumlarının başında cami yer almaktadır. İlk asırlarda cami, bütün bilimsel faaliyetlerin, eğitim-öğretim etkinliklerinin temel mekânıydı. Zamanla, ihtiyaçlara göre yeni eğitim kurumları açılarak, caminin bu işlevi paylaştırıldı. Ancak, çeşitli yeni eğitim kurumları açılmasına rağmen, caminin eğitim kurumu olma niteliği hep devam etmiştir ve şartlara göre değişime uğrasa da, cami bu özelliğini hep sürdürmüştür, bundan sonra da sürdürecektir.

Cami Müslümanlar tarafından "Allah'ın evi" olarak algılanmaktadır. Her Müslüman, camiye bir kutsallık atfeder. Caminin bir adı da mescittir; yani secde edilen yer. Mümin, secde ederek kişisel miracını gerçekleştirir; âdeta Allah'ın katına yükselir. Cami, mümin için böylesine olağüstü bir yükselişin, âdeta Allah'ın huzuruna çıkışın gerçekleştiği dinî bir mekândır. Böyle bir cami algısı, daha ilk etapta insanı, etki altına almakta; bu niteliği sebebiyle cami, bireyi kendi manevî manyetik alanına çekmektedir. Bu ruhsal büyüleyiciliği, çekiciliği sayesinde cami, bireyi, özellikle de çocuk ve genci oradaki tutum ve davranışlarına özellikle dikkat etmeye yöneltmektedir.

Cami, bu niteliğiyle her yetişkin Müslümanı etkilediği gibi, belki ondan daha da fazla çocuk ve gençleri etkilemektedir. Camiye ilişkin ön kabul, çocuk ve gencin daha oraya girerken kendine çekidüzen verme ihtiyacı duymasına ve orada kaldığı sürece de kutsal bir mekânda olduğu bilinciyle hareket etmesine neden olmaktadır. Camideki her şeyle, onlar bu zihniyetle ilgilenmeye

çalışacaklardır. Bu saygı temelli yaklaşım, tek başına caminin, camideki her şeyin, birey üzerinde eğitsel işlevini icra etmesine yol açmaktadır. Yani tek başına caminin kendisi, bireyi doğrudan eğitici role sahiptir.

Camiyle ilgisi nedeniyle din görevlisi de, onun kutsallığından nasiplenmektedir. Kişilik niteliklerine bakılmaksızın salt camiyle ilgisi, insanların gözünde din görevlisinin ilk etapta değerli sayılmasına neden olmaktadır. Özellikle de çocuk ve gencin gözünde değer kazanmaktadır. Camiye saygı duyan çocuk ve genç, ilişkisi nedeniyle caminin görevlisine de saygılı olma ihtiyacı duymaktadır. Camiye atfettiği değeri, onunla ilgisi olan din görevlisine rahatlıkla transfer etmektedir. Bu bakış, din görevlisinin de, başlangıçta sıradanlıktan sıyrılıp âdeta sıra dışı niteliklerle donanık hale gelmesini, öyle algılanmasını sağlayabilmektedir. Bu ise, daha işin başında din görevlisinin elini güçlendirmekte, işe belli avantajlarla başlama imkânını ona sağlamaktadır. Din görevlisi, caminin eğitsel gücünden yararlanma, kendi eğitsel gücüne güç katma imkânını ister istemez elde etmektedir.

Cami hakkında böyle bir anlayışa sahip olan kişi, sadece camiye değil, oradaki görevliye de değer verdiği için orada din görevlisi tarafından sunulacak şeylere de özel ilgi duyar, onları önemser. Caminin değerli, dinî bir mekân olduğunu düşünen çocuk ve genç, orada olanların, orada anlatılacak her şeyin, orada yapılanların hepsinin de değerli, önemli olduğunu düşünebilmekte; dolayısıyla onların ilgilenmeğe değer şeyler olduğuna inanarak onları öğrenmeyi kendisi için zevkli bir görev sayabilmektedir. Haliyle öğrenci, din görevlisini, sıradan bir insan şöyle dursun, sıradan bir öğretmeni

dinler gibi dinlememekte; öğretmenliklerinin önemli olduğuna, kutsallık içerdiğine inandığı biri olarak dinleyebilmektedir.

Bu demektir ki, böyle bir cami ve dolayısıyla din görevlisi algısı, kendiliğinden çocuğu ve genci camide gerçekleştirecek olan eğitime hazır hale getirmektedir. Bu olgu, camide eğitim-öğretim yapacak olan öğreticinin işini, cami dışındakine kıyasla alabildiğine kolaylaştırmaktadır. Şöyle ki, bir konunun öğretimine başlamadan önce öğreticinin yapması gereken en önemli görevi, öğrenciyi yeni konuyu öğrenme işiyle ilgilenir kılması, onu yeni öğrenmeye hazır hale getirmesidir. Öğrenci, gerçekte ihtiyaç duyması gereken her şeye ihtiyaç duymayabilir. Bu durumda ona bunu hissettirmek gerekmektedir. Bunu yapacak olan da öğretmendir. Dolayısıyla, öğretmen yeni konunun öğretimine başlamadan önce yapacakları arasında yer alan öncelikli ve kaçınılmaz işlerden biri de, o derste öğretimi düşünülen konuya öğrencinin ihtiyaç duymasını sağlamaktır. Öğrenci, ihtiyaç duymadığı, değerli bulmadığı konuyla ilgilenmez. İlgiilenmediği konuyu ise öğrenci, öğretmen ne yaparsa yapsın, öğrenemez. O, sadece ihtiyaç duyduklarıyla ilgilenir ve o ilgilendiği konuları öğrenebilir. Onun için öğrencinin duyuşsal giriş özellikleri itibarıyla, öğretilmesi düşünülen yeni konuyu öğrenmeye hazır hale getirilmesi, son derece önemlidir. İşte cami, bu bağlamda çok önemli bir işlev ifa etmekte; daha başlangıçta öğreticinin elini güçlendirmektedir.

Din görevlisi, sadece söyledikleriyle değil; her tür hal ve hareketi, tutum ve davranışları, duruşu, oturup kalkışı... ile de çocuk ve gençler tarafından dikkatle izlenmektedir. Onların gözünde o değerli olduğu gibi, ona ait her şey de değerlidir ve izlenmeye ve edinilmeye değerdir. Dolayısıyla

o, sadece anlattıklarıyla değil, bütün yapıp ettikleriyle, jest ve mimiklerine kadar bütün davranışlarıyla da onları etkilemekte, eğitmektedir.

Ne var ki, bu başlangıçtaki avantajlar, mutlak sürekliliğe sahip değildir; din görevlisinin yeterlik düzeyine göre zamanla ya aynen kalacak, ya da günden güne giderek daha da artacak veya azalarak tamamen kaybolacaktır. Bu yüzdendir ki, din görevlisinin ehliyeti, yeterliği, yeterli bilgi ve beceri donanımına sahip olması, ahlakça gelişmişlik düzeyi son derece önemlidir. O, yeterli olduğu oranda bu başlangıçta sahip olunan avantajlar/imkânlar, varlığını sürdürecektir veya giderek artacaktır. Aksi de olabilir: Din görevlisinin olumsuz nitelikleri, meslekî yetersizliği, yanlış tutum ve davranışları sebebiyle de caminin söz konusu avantajları/imkanları azalarak yok olacak; hatta belki avantaj olmaktan çıkıp dezavantajlara dönüşebilecektir. Haliyle caminin işin başında sağladığını söylediğimiz avantajlar/imkânlar, mutlak değildir; büyük oranda din görevlisinin niteliklerine, yeterlik düzeyine bağlı olarak değişiklik arz etmektedir, görecelidir.

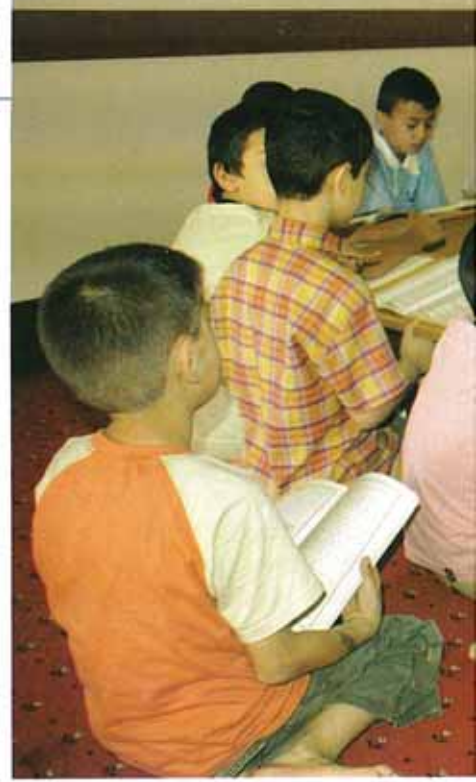
Bu durum, din görevlisinin sorumluluğunu ağırlaştırmaktadır. Onun bu temsil niteliği, onu, her söylediğine, her davranışına dikkat etmeye mecbur etmektedir. Yani cami, din görevlisini de eğitici role sahiptir. Bu sayede din görevlisi, kendisini, sözlerinde tutum ve davranışlarında daha bir titiz davranma zorunda hissedecektir. Din görevlisi olarak çocuk ve gençler üzerinde çok güzel izlenimler bırakmaya, kendini sevdirmeye çalışmakla yükümlü olduğunu düşünecektir. İlk işinin, kendisini öğrenciler sevdirmek olduğunu unutmayacaktır. Çünkü bilmektedir ki, kendisini onların sevmeleri, camiye ve ait olduğu İslâm dinini sevmelerine neden olacak;

kendisinden nefret etmeleri ise, camiden ve İslâm'dan soğumalarına yol açacaktır. Kendisinin şahsında onların cami algıları, din ve diyanet anlayışları şekillenecektir.

Cami görevlileri yanında cami cemaatinin tutum ve davranışları da, camiye gelen çocuk ve gençleri etkilemekte, onlar üzerinde unutulmayacak izler bırakmaktadır. Onların tutum ve davranışlarını, sözlerini de, çocuk ve gençler, cami ve din dolayımında ele alıp değerlendirebilmektedirler. Dolayısıyla cemaatin söz ve davranışları da, onların cami ve din hakkındaki düşünce ve tutumlarını belirleyici rol oynayabilmektedir. Bu etki, onların camiye, dini sevip yakınlaşmalarına yol açacağı gibi, tersi bir işlevi de yerine getirebilmektedir. Onun için, olumlu sonuçlar almak düşünüüyorsa onların da söz ve davranışlarına dikkat etmeleri gerekmektedir. Söz gelimi, çocuklar yaşlarının gereği olarak camide oynayıp gürültü yapmak gibi yaramazlıklarına cemaatin olumsuz tepki vermemeleri, çocukları üzecek tutum takınmalarını gerektiğinin bilincinde olmaları gerekmektedir.

Bu bilinci onlara, din görevlisi kazandırmak durumundadır. Yani din görevlisi, cemaatin olumsuz etkilerini önleme işini de kendi eğitim/öğretim sorumluluğu içerisinde görmek durumundadır. Zira, cemaatten birilerinin bir yanlış sözü, bir kırıcı davranışı, kurs öğreticisi olan din görevlisinin hizmetinin önünü tıkayabilir, onun yaptıklarını yıkabilir; emeklerini boşa çıkarabilir.

Yaz kursu nedeniyle camiye giren çocuk, camiye karşı ünsiyet kazanmakta, ona alışmakta, yabancılaşma hissetmez duruma gelmektedir. Çocukluğunda ve gençliğinde camiye girme, onu tanıma fırsatı bulamayan nice kişinin, çok istemesine rağmen yetişkinliğinde camiye girmekten çekindiği, ürktüğü, bir türlü oraya

girme cesaretini kendinde bulamadığı bilinmektedir.

Yaz kurslarının camide yapılması, öğrencilerin hayatına farklı bir renk, farklı bir hava katmakta, onların öğrencilik serüvenine yeni boyut kazandırmaktadır. Bütün öğretim yılı boyunca hayatı okulda geçen, sınıf ortamından iyice sıkılan öğrenci, hiç olmazsa tatilde bu monotonluktan kurtularak farklı mekânlarda bulunmayı, böylece rahatlamayı arzu etmektedir. İşte yaz kurslarının yapıldığı cami, öğrenciye bu imkanı sağlamaktadır. İlk etapta caminin bu mekân olarak farklılığı, öğrenciyi cezbedebilecektir.

Caminin kendisine özgü farklı bir mekan oluşundan kaynaklanan çekiciliğinin varlığını sürdürmesi veya dozunu artırması, oradaki etkinliklerin çekiciliğiyle doğrudan ilişkilidir. Camideki kurs etkinlikleri, öğreticinin nitelikleri ve uygulamaları öğrencinin ilgisini çekici olursa, öğrenci camide olmaktan zevk alacaktır. Bu zevk alışının onun camiye olan ilgisini artıracak, oraya gelmesine süreklilik kazandırıp cemaate dahil olmasını sağlayabilecektir. Aksi ise, caminin çekiciliğini törpüleyerek yok edebilir, onu camiden uzaklaştırabilir.

Asıl önemli olan caminin imkânlarının farkına varmak; bu yetmez, o imkânların mutlak olmadığına da farkında olup, onları nasıl etkin ve verimli konuma getireceğimizi iyi anlayarak, bu amaçla gerekli önlemleri almaktır.

Eğer camiden bu uzaklaşma güçlü bir nefrete dayanıyorsa, onun bir daha oraya kesinlikle dönme kararını almasına bile sebep olabilir.

Namaz vakitlerinde öğrencilerin cemaati orada yapılanları, insanlar arası ilişkileri doğrudan izlemesi ise, teorik olarak öğrendiklerini somut olarak gözleme imkânı vermektedir. Bu atmosferi bizzat müşahade etmesi ve yaşaması, onda son derece kalıcı izler bırakabilmektedir. Bu izler de olumlu olabileceği gibi, olumsuz da olabilir. Bunların örnekleriyle günlük hayatta karşılaşmaktadır.

Bu noktada, buraya kadar söylenenleri somutlaştıran bir Kur'an kursu anısına yer vermek istiyorum. Bu anı, yukarıda sözünü ettiğim tartışmaların yapıldığı dönemde Kur'an kursu taraftarı bir yazarın kurs lehinde yazdığı bir yazıda dile getirilmektedir: "Önce samimi bir itiraf; ben çocukluk yıllarımda büyük bir bölümünü Kur'an kurslarından nefret ederek geçirdim, hem de Kur'an okumayı çok sevmeme rağmen!

Altı haylaz arkadaş o yıl yaz tatilinin gelmesini ipe çekmiştik. Henüz ilkokul ikinci sınıftaydık, okulu da çok seviyorduk; fakat bir yanda Adana'nın yakıcı yaz sıcaklığında göle yapacağımız kaçamak serinleme plânları, diğer yanda minaresine çıkmaktan, çocuksu sesimizle ezan okuyarak tüm mahalleye kendimizi duyurmaktan ve halıları üzerinde haylazca güreşe tutuşup, usulca namaz kılmaktan zevk aldığımız mahalle camii bizi bekliyordu.

Hem, Diyanet'in atama yapmasından umudu kesen mahalleli yeni bir hoca da bulmuştu ve yeni hoca bize Kur'an okumayı öğretecekti.

Babamın daha beş yaşında elimden tutarak götürdüğü cami cemaatinin 'şen kahkahaları' gibiydik. Onların o bitip tükenmek bilmeyen 'hem kahve, hem cami olur mu kardeşim?' tartışmalarını haylazlıklarımızla bölerdik. Hatta öyle ki, bir keresinde hararetle bir tartışmalarını, içimizden o gün sırası gelenin ezanı erken okumasıyla bölmüştük. Tatlı sert bir fırça-

nın ardından, ezanla şaka olmayacağına anlamış, emektar müezzinin ezanı yeniden okumasıyla, saçlarımız okşanarak namaza durmuştuk.

Dindar ama tutucu olmayan bir muhitte doğmuştum. ...henüz alfabeyi bilmeden, ezberden öğrendiğim surelerden dolayı cemaatin 'maskotu' olmuştum.

Ve nihayet o yaz, Kur'an okumayı öğrenecektik. Ama maalesef üçüncü günün sonunda hayalimiz hayal kırıklığına dönüştü. Yeni hoca önce hepimizi şöyle bir süzdü, sonra da küçümser bir edayla imtihana tabi tuttu. Emektar müezzinin harfleri öğrenmiştik; ama okumakta güçlük çekiyorduk. Ertesi gün üç dakikada bir sayfa Kur'an okumamızı istedi. 'Hocam harfleri yeni öğrendik, bu imkânsız!' dememe kalmadan tokadı suratıma aşkederdi! Kaskatı kesilmiştim, o ise gayet soğukkanlı nutuk çekti; 'İmkânsızmış! Haylazlığı bırakırsanız öğrenirsiniz, yoksa ben size öğretmesini bilirim!'

Her zaman güle oynaya gittiğim mahalle camiine ilk defa gitmek istemedim. ...kâbus gibiydi! Üçüncü gün camiye gitmedik ve ailelerimize durumu anlattık. Yıllardır ataması yapılmayan camiye zorlukla hoca bulduklarını düşünenler olayı büyötmek istemediler. Çocuklarıyla camileri arasında kalanlarsa en azından hocanın uyarılmasını istediler. 'Dayağın cennetten çıktığına inanan', hiçbir formasyonu olmayan yeni hoca uyarıldı, fakat ben yıllar sonra Diyanet'in atadığı Yusuf Hoca ile tanışınca kadar mahalle caminin önünden bir daha geçmedim."

Bütün bunlar, şu gerçeğin altını özellikle çizmektedir: Asıl önemli olan caminin imkânlarının farkına varmak; bu yetmez, o imkânların mutlak olmadığına da farkında olup, onları nasıl etkin ve verimli konuma getireceğimizi iyi anlayarak, bu amaçla gerekli önlemleri almaktır.

İslâm ve Düşünceyi İfade Özgürlüğü

İslâm kelimesi, Arapça selm veya silm kökünden gelir. Sözlükte, güçlü olmak, gevşeklik ve tembellikten, eğilip bükülmekten, iç ve dışla ilgili her türlü eksik ve kusurdan salim olmak; barış, barışa girmek, boyun eğmek, buyruğa uymak, doğrudan ayrılmamak, Allah'ın hükmüne razı olmak gibi anlamları vardır. Bu kökten gelen İslâm kelimesinde de bütün bu anlamlar mevcuttur.

İslâm dini de bu anlamları içinde barındıran bir barış, sağlamlık, doğruluk ve Allah'a teslimiyet dinidir. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ifadesiyle, "Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden bir kötülük görmedikleri kişidir. Mümin de insanların canları ve malları konusunda kendisinden emin oldukları kimse'dir." (Buhari, İman, 4)

Bir başka sözlerinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Hiçbiriniz, kendisi için arzu ettiğini (mümin) kardeşi için de arzu etmedikçe iman etmiş olmaz." (Buhari, İman, 6)

Bu iki hadis, Ebu Davud'un önemli kabul ettiği dört hadisten ikisidir.

Kur'an-ı Kerim'de de Hz. Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderildiği ifade edilmektedir. "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya, 107) Rahmet kelimesinde, acıma, esirgeme, merhamet manaları vardır. Kur'an da; "Bismillahirrahmanirrahim" (sonsuz merhametli ve rahmeti çok olan Allah'ın adıyla) diye başlar ve ikinci ayette de aynı kelimeler tekrar edilir.

Başka bir ayette de Hz. Peygamberin bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderildiği beyan edilmektedir. (Fetih, 8)

Birçok ayette bunlara benzer ifadeler vardır.

Hz. Peygamberin görevini ve niteliğini açıklayan bu ayetler ile onun iyi bir müminde aradığı vasıfları özetleyen sözlerinin birlikte düşünülmesinde ortaya çıkan sonuç şudur ki; İslâm dini barış, emniyet, merhamet, müjdeci olma ve kendisi için olduğu gibi herkes hakkında iyilik düşünme dinidir.

Ayet ve hadislerdeki bu vasıflandırılmalar sebebiyle, din bilginlerinin açıklamalarına göre; İslâm dininin esası; tevhid (tek tanrıya inanma), ruhu; ihlâs (samimiyet) ve sevgi, şiarı (prensipleri); adalet, iyilik ve müsamahadır.

Buna göre, İslâm'da tek tanrı inancı, yani Allah'ın birliğine inanma temel esastır.

Samimiyet, yani içi dışı bir olma ve herkese karşı sevgi ile davranma, dinimizin özünü, ru-

hunu teşkil etmektedir. Bu ihlâs ve samimiyet ruhunu büyük Türk düşünürü Mevlânâ şöyle ifade etmiştir: "Ya görüldüğün gibi ol, ya olduğun gibi görün."

Sevginin dinimizde çok yönlü manası vardır. Önce Allah ve peygamber sevgisi üzerinde durulmuş, sonra insanların birbirlerini sevmesi istenmiş ve nihayet bütün canlılara karşı sevgi ve şefkatle muamele tavsiye edilmiştir. Şöyle ki;

Kur'an-ı Kerim'de müminlerin Allah'a olan sevgilerinin güçlü bir sevgi olduğu ifade edilmiş, (Bakara, 165) Allah'ı sevenlerin Peygambere tabi olmaları gerektiği açıklanmıştır. (Al-i İmran, 31) Hz. Peygamber de "Allah'a yemin ederim ki, hiçbiriniz ben ona babasından da çocuklarından da daha sevgili olmadıkça iman etmiş olmaz." buyurmuştur. (Buhari, İman, 7) Bu sözü işiten Hz. Ömer (r.a.): "Ya Resulallah! Sen bana kendi nefsimden başka her şeyden daha sevgilisin" demiş, buna karşı, Hz. Peygamber'in; "Ya Ömer! Nefsinden de sevgili olmalıyım" demesi üzerine, Hz. Ömer; "Nefsinden de" deyince, Hz. Peygamber "Ya Ömer! İşte şimdi oldu." buyurmuştur. (Tecrid, 1/31-32) Allah ve peygamber sevgisi, bütün inanlanlara sirayet etmiştir.

Aynı şekilde dinimizde adalet, iyilik ve müsamaha emir ve tavsiye edilmiştir. Cuma günleri hutbenin sonunda okunan ayette, Allah'ın insanlara adaletle muameleyi emrettiği beyan edilmektedir (Nahl, 90) ve bu her cuma müminlere söylenmektedir. Adalet her hakkı hak sahibine vermektir. Allah bunu emretmiştir ve bütün imamlar bu emri her hafta tekrar hatırlatmaktadır.

Aynı ayette Allah (c.c.) iyiliği de emrettiğini açıklamaktadır. İyilik de, hem yaptığı her işi, gü-

zel ve iyi yapmak; hem de başkalarına faydalı yararlı iş yapmak demektir. Kişinin işlerini Allah'ın memnun olacağı şekilde, O'nun kendisini daima gördüğünü ve her yaptığını bildiğini düşünerek yapmasıdır. İşte insanların işlerini böyle yapmaları dinimizde önemli bir prensiptir. Buna ih-san adı verilir. Bu da Allah'ın biz insanlara emridir.

Nihayet dinimizde müsamaha, hoşgörü önemli bir ilkedir. Büyük Türk Şairi Yunus Emre bu prensibi çok güzel ifade eder:

Elif okuduk ötürü, pazarlık eyledik götürü,

Yaratılanı hoş gör, yaratan-dan ötürü.

Bütün yaratılmışlar, onları yaratan Allah olduğu için hoş görülmelidir. Bütün insanlara, hatta bütün canlılara ve cansızlara onları Allah yarattığı için iyi niyetle bakılmalı, hoş görülmeli ve müsamahakâr olunmalıdır. İslâm dini budur.

İslâm bu olduğu içindir ki, O'nun Peygamberinin yaşadığı döneme tarihçiler "Asr-ı saadet" adını vermişlerdir.

Düşünceyi ifade özgürlüğüne gelince:

Düşünce özgürlüğü demeyip, düşünceyi ifade özgürlüğü dememin sebebi, düşünceye zaten sınırlama getirilmesinin mümkün olamamasıdır. Esasen ifadeye dökülmedikçe düşüncenin bilinmesi de, buna bir sınır çizilmesi veya bir müeyyideye bağlanması da mümkün değildir. Bu sebeple tartışma konusu olan, hukuk literatüründe hatalı olarak kullanılan düşünce özgürlüğü değil, düşünceyi ifade özgürlüğü demeyi tercih ettim.

Düşünceyi ifade özgürlüğü konusu, tarihin en eski çağlarından itibaren insanoğlunun hem mümeyyiz (ayınıcı) vasfı, hem de problemi olmuştur. Düşündü-

İnsanlar ve özellikle toplumları etkileyen, yönlendiren, yayınlar yapan kişi ve kuruluşlar bu dinî ve hukukî prensiplere riayet etseler, dünyada huzur ve sükûnun tesisine katkıda bulunmuş olacaklardır.

ğünü ve inandığını söylediği için ölüme mahkum edilen İbrahim (a.s.)’den, (Enbiya, 66-68) düşüncelerini ifade ettiğinden dolayı idam edilen Sokrat’a (DİA, 10/471) ve müebbet hapse mahkum edilen Galile’den, günümüzün düşüncüyü ifade özgürlüğü tartışmalarına kadar her devirde bu konu önemini muhafaza etmiştir.

Sokrat kötülüğün bilgisizlikten ileri geldiğini söylerdi. Eflatun da, cemiyette her kötülüğün dine, tanrılara ve mukaddes şeylere inanmamaktan doğduğunu söylemiştir. Eflatun, “şu halde sözleri, işleri ve tavırlarıyla tanrılara hakaret edenler kanunla cezalandırılmalıdır” görüşünü savunmuştur.

İslâm’da düşüncüyü ifade özgürlüğü konusunda şu ayeti kerimeleri zikredebiliriz:

“Dinde zorlama yoktur.” (Bakara, 256)

“De ki, sizin dininiz size, benim dinim de banadır.” (Kâfirun, 6)

“(Onlara- ehl-i kitaba) şöyle deyin: Biz, bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim ilâhımız ve sizin ilahınız birdir. (Aynı ilâhtır) Biz sadece O’na teslim olmuş kimseleriz.” (Ankebüt, 46)

“Kim peygambere itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik.” (Nisa, 80)

“...Sen onlara vekil (onlardan sorumlu) da değilsin.” (En’am, 107)

Bu ayetlerden anlaşılmaktadır ki, İslâm’da herkes inancında, düşüncesinde ve bunu ifade etmede hürdür. Düşüncelerini özgürce ifade edebilir ve hiç kimse bundan dolayı zorlanmaz. Kimse kimseye de bekçi tayin edilmemiştir.

Ancak şu hususa da dikkat etmek gerekir ki, bu özgürlük hiç kimseye başka inançtakilerin inancına küfretme veya alay etme özgürlüğü vermez.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur: “Onların, Allah’ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah’a söverler...” (En’am, 108) Başka ayetlerde de (7 ayette) peygamberlerle alay etmenin çok kötü bir şey olduğu açıklanmıştır. Bunlardan birinin meali şöyledir: “(Ey Muhammed !) Andolsun, senden önce de birçok peygamber alaya alınmıştı da onlarla alay edenleri, alay ettikleri şey kuşatıp mahvetmişti.” (En’am, 10)

Bu ayetler göstermektedir ki, peygamberlerle alay etmek çok kötü bir iştir ve ayrıca Müslüman olmayanların tapındıklarına sövmek yasaklanmıştır. Yani düşüncüyü ifade özgürlüğü vardır. Ama bu başkasına sövmek ve hakaret etme hakkı vermez. Hakaret ve sövmek yasaklanmıştır.

Esasen bütün Müslümanlar diğer dinlere ve onların peygamberlerine karşı saygılıdır.

Hatta bütün peygamberlere iman, İslâm'da iman esaslarındandır. Müslümanlar; İsa (a.s.), Musa (a.s.) derler. Bütün peygamberleri selâm ve hürmet ifade eden kelimelerle anarlar. Bu ne güzel bir saygı ve ne asil bir gelenektir.

Günümüz insan hakları anlayışında da, düşüncüyü ifade özgürlüğü en geniş bir şekilde vardır. Ancak bu, hakaret ve alay ölçüsüne asla varamaz. Hakaret ve alay, düşüncüyü ifade özgürlüğü kapsamında kabul edilmemektedir.

Bunun en bariz örneklerini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında görmekteyiz. Burada iki örnek davadan söz etmek isterim. Biri Türkiye'de biri Avusturya'da geçen iki olay vardır.

Türkiye'de 1993 yılı kasım ayında bir roman yayınlanmıştır. Savcılık 18 Nisan 1994 tarihli iddianamesi ile "yayım yoluyla Allah'a, dine, peygambere ve kutsal kitaba hakaret etmek" iddiasıyla dava açmıştır. Mahkeme 28 Mayıs 1996 tarihli kararı ile yayınevi sahibini iki yıl hapis ve para cezasına çarptırmış, daha sonra hapis cezasını para cezasına çevirerek mahkum etmiştir.

Yayınevi sahibi kararı temyiz etmiş, Yargıtay da 6 Ekim 1997 tarihli kararı ile ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.

Yayınevi sahibi bunun üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme, sözleşmeye atıf yaparak, "...10. maddenin 2. paragrafında yer alan ifade ve düşünce özgürlüğü bazı görev ve sorumlulukları beraberinde getirmektedir. Bunlar arasında yer alan din ve inanç özgürlüğü söz konusu olduğunda, başkalarına zarar verecek nitelikteki söylemlerden ve saygısızlık edecek davranışlar-

dan kaçınılması gerekmektedir. İlke olarak, büyük hayranlık ve sevgi duyulan dini hedef alan aşağılayıcı eleştirilerin yaptırımı tabii tutulması gerekmektedir." gerekçesiyle ve şu görüşlerle başvuruyu reddetmiştir.

"Sonuç itibarıyla, AİHM, söz konusu müdahale ile Müslümanlar tarafından kutsal sayılan bazı hususlara yapılan saldırıların önlenmesinin amaçlandığına itibar etmektedir, AİHM, bu noktada alınan tedbirlerin sosyal bir ihtiyaca karşılık geldiği sonucunu varmaktadır.

AİHM, ulusal yargı mercilerinin gerekçelerinin yeterli, başvuran hakkında aldıkları önlemlerin yerinde olduğunu ve yetkilerinin takdir paylarını aşmadıklarını kaydetmektedir...

Bu noktada AİHM'nin 10. maddesi ihlâl edilmemiştir.

Bu gerekçelere dayalı olarak mahkeme AİHM'nin 10. maddesinin ihlâl edilmediğine karar vermiştir."

Bu karar 13 Eylül 2005 tarihinde yazıyla bildirilmiştir.

İkinci olay Avusturya'da geçmiştir.

Avusturya'da gösterilmeye başlanan Das Liebeskonzil filmine Hristiyanların dinî duygularını rencide edeceği gerekçesiyle önce el konulmasına ve ardından müsadere edilmesine dair Avusturya yargı kararı üzerine, filmin yapımcısı Otto-Preminger-Institut şirketi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 20 Eylül 1994 tarihli kararının 49. paragrafında, düşünce ve ifade özgürlüğünden yararlanan herkese, Sözleşmenin 10. maddesine göre, birtakım görev ve sorumluluklar yüklendiği belirtilerek, "bunlar arasında dinî görüşleri ve inançları da kapsa-

yan ifadeler ne başkalarının haklarını ihlâl etmeye ne de kamunun açık bir tartışma tansiyonunu yükseltmeye dönük olmalıdır." denilmiş, 56. paragrafında da "...yetkililer filmi gösterimden kaldırarak, bu bölgedeki dini barışın korunması ve bazı kimselerin dinî duygularına hak-sız yere ve hakaret amaçlı saldırıldığı hissine kapılmasına engel olma yönünde hareket etmiştir." ifadesine yer verilmiş ve Avusturya mahkemesinin kararının sözleşmenin 10. maddesinin ihlâl etmediği sonucuna varılmıştır.

Ahlâkî değerleri korumak için ifade özgürlüğüne müdahale yapılabileceği hakkında başka benzer kararlar da vardır.

Özetle ifade edilen iki karardan çıkan sonuç şudur: İfade özgürlüğü, başkalarının düşüncelerine, dini inanç özgürlüklerine saygı hakkı çerçevesinde kullanılabilir. Bu saygı gösterilmez ve dini inançlar rencide edilecek olursa, o zaman bu özgürlüklerin sınırlandırılması hukuka uygundur. Çünkü hukukun amacı kamu düzenini sağlamaktır. Bunun için de bu düzeni bozacak davranışlar önlenmelidir.

İnançlara saygılı davranma fikri, "onların tapındıklarına sövmeyin" diyen İslâm dininin de temel bir kuralıdır.

İnsanlar ve özellikle toplumları etkileyen, yönlendiren, yayınlar yapan kişi ve kuruluşlar bu dinî ve hukukî prensiplere riayet etseler, dünyada huzur ve sükunun tesisine katkıda bulunmuş olacaklardır.

İnsanlığın, daha mutlu ve daha huzurlu bir geleceğe, çeşitli inanç ve kültürlerle bir arada yürüebilmesi için buna ihtiyacı vardır.

KontROLSÜZ HIRSIN

İnsan İlişkilerine Olumsuz Etkileri

Eğitim süzgecinden geçirilmeyen insanlar, sürekli olarak mala, servete, makam ve mevkiye aşırı derecede düşkünlük, hırs, aç gözlülük, cimrilik, bencillik gibi yıkıcı unsurların baskısı altında kalır ve insanlarla ilişkilerinde sürekli olarak problem yaşarlar ve bir türlü mutluluğu yakalayamazlar.

Hırs; mal, mülk, makam, mevki, şöhrat, ilim gibi maddî veya manevî imkânları elde etme, yahut daha genel anlamda, belli bir amaca ulaşma uğrunda aşırı derecede tutkulara kapılma, açgözlülük etme, şiddetli ve sonu gelmez istek ve arzulara yenik düşme" (DİA, Hırs Mad. XVII/383) şeklinde tanımlanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in; "Malı pek çok seviyorsunuz." (Fecr, 20); "Şüphesiz insan çok hırslı ve sabırsız olarak yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokunduğu zaman sızlanır. Ona bir hayır dokunduğunda da eli sıkıdır." (Meâric, 19-21) ayetlerinde insanın mal ve servete karşı aşırı düşkünlüğü dile getirilmektedir. (Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, XI/58) Ancak ayetin devamında; "namazlarına devam eden, mallarında; isteyenler ve (isteyemeyip) mahrum kalanların haklarını gözetken, ceza gününü tasdik edip Rablerinin azabından korkan, namus ve iffetini koruyan, emanetlere riayet eden, verdikleri sözü tutan, şahitliklerini dosdoğru yapan ve namazlarını titizlikle koruyan" kimselerin; servet düşkünlüğü, hırs ve açgözlülük gibi olumsuz düşünce ve davranışlardan korundukları (Bk. Meâric, 22-35) ifade edilmektedir.

Sevgili peygamberimiz de, "İnsanın iki vadi dolusu altını olsa mutlaka bir üçüncüsünü ister. Onun gözünü ancak toprak doyurur." (Buhârî, Rikâk, 10; Müslim, Zekât, 116, 119; Tirmizî, Menâkıp, 32) buyurarak insanın bu zayıf yönüne işaret etmişlerdir. Yine; "Bir koyun sürüsüne salıverilmiş iki aç kurdun koyunlara verdiği zarar, servet ve mevki düşkünü bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir." (Tirmizî, Zühûd, 30; Dârimî, Rikâk, 21) hadis-i şerifi de, aşırı hırs ve aç gözlülüğün yol açacağı

zararların boyutlarının büyüklüğünü göstermektedir. Bu hadis-i şerifte iki aç kurtla, mal, mülk, makam ve servet düşkünü haris bir adamın kıyaslanması son derece düşündürücüdür. Çünkü aç kurtlar sürüye daldıkları zaman sadece bir veya iki koyuna zarar vermekle kalmaz, bütün sürüyü itlâf ederler. Ama sonunda onlardan sadece birini ya da ikisini yiyip giderler. İşte iki aç kurdun bu özelliği, açgözlü ve haris bir adamla kıyaslanarak bu durumdaki bir adamın dinine vereceği zararın, aç kurtların sürüye verecekleri zarardan daha büyük olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü hırsını kanaatle kontrol altında tutamayan insan sağlıklı düşünemediği için davranışlarının sonuçlarını da doğru değerlendiremez. Hırslı insanlar genellikle sabırsız olurlar. Oysa ki başarılı olmak için beklemeyi bilmek, kendine zaman tanımak çok önemlidir.

Manevî kontrol ve disiplinden uzak, hırs ve açgözlülük duygusuna sahip insan kendine zarar verdiği gibi, ailesine ve çevresine de zarar vermekte, insan ilişkilerinde çeşitli olumsuzluklar yaşamaktadır. Diğer bir ifadeyle bu gibi insanlar sadece kendilerine dinî, ahlâkî ve psikolojik yönden zarar vermekle kalmamakta; sosyal hayatın düzenini de bozmakta, toplumda barış, kardeşlik, adalet, eşitlik gibi yüce değerleri tahrip etmekte, dayanışma ve paylaşım ruhunu öldürmekte, birçok alanda haksızlıklara ve huzursuzluklara yol açmaktadırlar. Aynı şekilde işlerin ehliyetsiz, kabiliyetsiz ve menfaatperest kişilerin ellerine geçmesine; rüşvet, kumar, gasp, hırsızlık, dolandırıcılık gibi gayrimeşru yollardan gelir ve kazanç edinilmesine de sebebiyet vermektedirler.

Günümüzde pek çok insan hırs ve tamahları yüzünden yüce Al-

lah'ın kendilerine bahsetmiş olduğu nimetlerin şükrünü eda edememekte, muhtaç insanları mal ve servetlerinden faydalandırmamaktadır. Yine bu psikolojiye sahip kimi insanlar, emeği ile meşru ölçüler içerisinde elde edemediğini güç veya nüfuz kullanarak ya da rüşvet, iltimas vb. gayrimeşru yollara başvurarak elde etmeye çalışmaktadırlar.

Şüphesiz elde edilmek istenilen şeyin veya ulaşılmak istenilen hedefin meşru ya da gayrimeşru oluşu hırsın ahlâkiliğini veya gayri ahlâkiliğini belirlediği gibi; meşru olan hedeflere ulaşmada takip edilecek yol ve yöntem de bu konuda belirleyici olmaktadır. Bu nedenle başta yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim ve sevgili peygamberimizin hadisleri olmak üzere tüm İslâmî kaynaklar hırs ve tutkuları frenleyici mahiyette ahlâki prensipler ortaya koymuşlardır. Âl-i İmrân Sûresinin 14. ve 15. ayetlerinde bu konuda şöyle buyrulmaktadır:

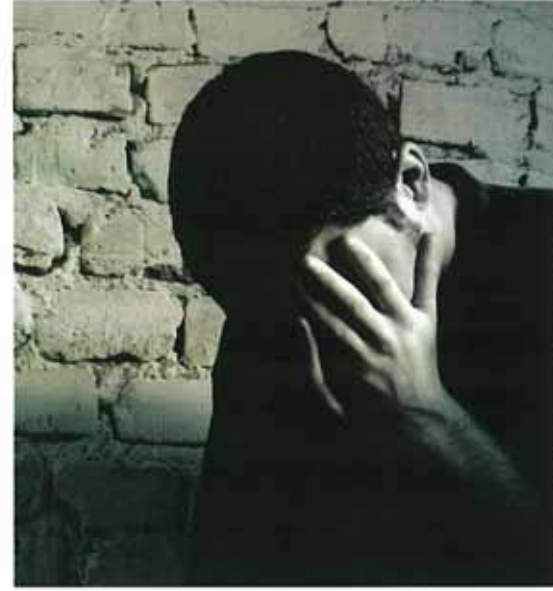
“Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır. De ki: “Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için Rableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, ter-temiz eşler ve Allah'ın rızası vardır.” Allah, kullarını hakkıyla görür.”

Bu ayet-i kerimde sırf dünya nimetlerine bel bağlamanın ya da dünya ahiret dengesini ahiret aleyhine bozmanın, kalıcı olan ahiret mutluluğunu tehlikeye düşürebileceğine işaret edilmektedir. Ayetteki “Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi?” ifadesiyle de insanlar mukayese yapmaya çağrılmakta; ahirette takva sahiplerine sunulacak nimetlerin, dünya hayatında çok cazip görünen nimetlerden daha üstün ve değerli olduğu ifade edilerek; geçici dünya nimetlerinin aşırı bir hırs ve aç gözlülükle gayrimeşru yollardan edinilmesi istenmektedir.

Şüphesiz yukarıdaki ayet meâlinden de anlaşılacağı gibi hırs, mal, makam ve mevki düşkünlüğü insanın yaratılışında mevcuttur, yani bu duygu fitridir. Bu duygu ve temayüller olumlu yönde değerlendirildiği ve dengede tutulabildiği takdirde insanlığın gelişip ilerlemesi için en önemli güç kaynağıdır. Bunun için fertleri bu duygu ve temayüllerin yıkıcı etkilerinden kurtarıp olumlu yönde yönlendirmek, insanın maddi alandaki fitri eğilimlerini, manevi alandaki yükselme ve yücelme gayretleriyle dengeleyici hale getirmek gerekmektedir.

Şurası bir gerçektir ki; insanların hayatları boyunca karşılaştıkları ve hırsla bağlandıkları her şey, ancak Allah'ın yaratmasıyla mevcut olan geçici değerlerdir. Bunların çok daha güzeli ve sürekli olanları ise Allah katındadır. Kâinattaki tüm varlıkların Allah'ın kontrolünde olduğunu, Allah'ın kendisi için daima en güzel ve en hayırlı olanı takdir ettiğini, her şeyi belirli bir plân ve hikmet dahilinde hayır üzere yarattığını bilen kişiler, işlerinde bu inancın verdiği huzur ve mutlulukla, hiçbir zaman hırsa kapılmadan hareket ederler. “Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara, 216) ayeti de müminlere bu konuda en güzel ilâhî ölçülerden birini vermektedir. Bu bakımdan insan her durumda Allah'ın kendisine verdiği nimetlere şükredici olmalı ve imtihanın bir gereği olarak nimetin kısıtlandığı dönemlerde dahi şükrünü azaltmamalıdır. Sahip olmadıklarını gayri meşru yollardan elde etmek için hırsa kapılmamalı, sahip olduklarına da hırs ve tutku ile bağlanmamalıdır.

Huzur ve mutluluğu yakalayabilmek için hırsın yıkıcı etkilerinden kurtulup kanaat sahibi olmak son derece önemlidir. Günümüzde hırs yüzünden ruhî ve psikolojik dengesi bozulan, kendisine, ailesine, çocuklarına, çevresine ve içinde bulunduğu topluma zarar veren birçok insan mevcuttur. Nice zenginler vardır ki, servetlerini hırsları yüzünden ihtiyaç sahipleriyle paylaşmadıkları gibi, hayati

öneme haiz kendi ihtiyaçları için bile harcayamazlar. Böylece zenginlik içinde fakirlik çekerler. Bu durumda iken ne kendilerine ne de topluma faydası olmayan servetlerini helâl-haram demeden sürekli arttırmaya çalışırlar.

Unutulmamalıdır ki, doğal duygumuz olan hırsımızı kontrol altında tutabilirsek; meşru isteklerimize ve hedeflerimize daha kolay ulaşabiliriz. “Eğer bir şeyi istiyorsam, o mutlaka benim olmalı” ya da, “her şeye rağmen başarmalıyım” anlayışı bir yerden sonra hem kişinin kendisine hem de çevresindekilere zarar vermeye neden olabilir. Çünkü bu arzu ve isteklerin gerçekleşmesi için her türlü gayri meşru ve gayri ahlâki yollara başvurulabilmektedir. Ayrıca “her şeye rağmen elde etme hırsı”, kişiyi büyük bir strese ve bunalıma sürüklemektedir.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse kişi, yaratılışında mevcut olan nefsinin tatmin ve menfaatlerini maksimize etme duygu ve temayüllerini Allah'ın emir ve yasaklarıyla makul ve meşru ölçülerde tutmalıdır. Bu ise, manevi/ahlâki bir eğitimle mümkün olur. Böyle bir eğitim süzgecinden geçirilmeyen insanlar, sürekli olarak mala, servete, makam ve mevkiye aşırı derecede düşkünlük, hırs, aç gözlülük, cimrilik, bencillik gibi yıkıcı unsurların baskısı altında kalır ve insanlarla ilişkilerinde sürekli olarak problem yaşarlar ve bir türlü mutluluğu yakalayamazlar.

Elif Cüzüm ve Elifba Hocam

Elime "Elif Cüzü"nü alıp, Erzurum'da Kurşunlu Camii'ne gittiğimde henüz dokuz yaşındaydım. Bir insan olduğumu, hatta saygıdeğer bir varlık olduğumu ilk defa Elifba hocam Efe Hoca'nın davranışlarıyla idrak ettim. Okulda yaramaz ve başarısız bir öğrenci olan ben, Kur'an alfabesini süratle söktüm... Kur'an hocam bana sanki büyük bir adammışım gibi değer veriyor, saygı gösteriyordu. Karşılaştığım şeyin, tecrübenin imbiğinde damıtılmış gelenek olduğunu, geleneksel toplumda sosyalleşmenin bu şekilde gerçekleştiğini çok sonra fark ettim. İlk defa, Kur'an Kursu'na gittiğim camide sosyalleştiğimi, toplumun bir parçası haline geldiğimi idrak ettim. Karşılaştığım insanlarla Allah'ın selâmı ile başlayan iletişimi kurarak toplumun bir parçası haline geldim. Kendi tarihim ve yaşadığım topraklarla, büyük adam muamelesi gördüğüm camilerin büyüğü atmosferinde bağlantılar kurdum. Toplumun kültürünü fark etmem, merak etmem de bu şekilde gerçekleşti.

Bugün geriye dönüp baktığımda beni meydana getiren parçaların, karşıma bir iyi talih olarak çıkan fırsatların neredeyse tamamının o dünyadan geldiğini hatırlıyorum. Basit bir tasnifle dünyayı iyiler ve kötüler olarak ikiye ayırırken, o dünyayı hep iyiliklerin var olduğu bir dünya olarak kabul ettim. Aksine bir örnekle de karşılaşmadım. Benim inançlarımdan değil, içinde yaşadığım toplumla ilgili tasavvurumdan bahsediyorum. Elbette okuduğum hiçbir kitap, öğrendiğim hiçbir teori beni kendi hayat tecrübem kadar etkilemedi. Bu tecrübe bana, dindarlığın bu toplumu var eden, dengeli ve sağlıklı bir şekilde yaşatan en derin ve güçlü enerji kaynağı olduğunu gösteriyor... Bu enerji kaynağı son derece doğal ve sağlıklı bir şekilde deveran etmekte, kendisini sonsuzca yeniden üretmektedir.

“Uzman Klinik Psikolog Yıldız Burkovik:
Sosyal fobikler gerçekte mükemmeliyetçi ve aşırı hassas kişilerdir. Bunlar hata yapmaktan hoşlanmadıkları için hiçbir şey yapmamayı tercih edebilirler.”

Klinik pratiğinizde en çok rastladığınız vakalar nelerdir?

Çok yoğun hasta gören, alanında haklı bir üne sahip olan donanımlı bir nöropsikiyatri merkezinde hizmet veriyorum. Burada gerçekten çok zor görülen, ilginç vakalara rastlıyorum. Yıllarca çözüm aramış, pek çok yere gitmiş olduğu halde sonunda bize gelen pek çok danışanımız var. En çok gördüğüm vakalar; sosyal fobi, depresyon, panik atak ve takıntılar ya da aşırı titizlik olarak halk arasında ifade edilen obsesif kompulsif bozukluklar ile güven krizi yaşanması.

İlk olarak sosyal fobiyi özellikle vurguladınız. Sizin bu konuda bir de yayımlanmış, “Görünen ve Görünmeyen Yüzüyle Sosyal Fobi” kitabınız var. Halk dilinde dar anlamıyla korku olarak daha çok bilinen sosyal fobinin tanımını alabilir miyim?

Evet gerçekten sosyal fobi sık yaşanan bir olgu. Sosyal fobi; tanım olarak sosyal alanda duyulan korku yani sosyal çevre içinde yaşanırken açığa çıkan korku hali olarak adlandırılabilir. Sosyal fobi daha çok sosyal ortamda açığa çıkan bir duygudur; özellikle başkaları tarafından incelendiği hissine ek olarak performans gerektiren bir iş ile meşgulse kişinin diğer kişiler tarafından eleştirilme endişesi, küçük düşme korkusu, alay edileceği kaygısı olarak da kısaca tanımlanabilir.

Sosyal fobik kişi bu belirtileri tanımadığı kişilerin önünde de yaşar mı?

Daha çok tanımadığı kişiler ile beraberken ortaya çıkar, aile üyelerinin ya da yakın arkadaş çevresinin içinde iken bu kadar yoğun yaşanmayabilir.

Sosyal fobikler gerçekte mükemmeliyetçi ve aşırı hassas kişilerdir. Bunlar hata yapmaktan hoşlanmadıkları için hiçbir şey yapmamayı tercih edebilirler.

Sosyal fobiklerin en büyük tasası topluluk önünde konuşmak her halde... Kendi evlerinde ve aile üyeleri arasında da aynı şeyleri azda olsa yaşarlar mı?

Topluluk önünde konuşma yapmak, herhangi bir sunuş yapmak sosyal fobik için büyük bir kabustur. Her alanda başarılı olmuş, konusunu çok iyi bilen iyi hazırlanmış bir kişi olsa bile sosyal fobik için sahnede, herkesin önünde olmak korkunç bir durumdur ama bunu yansıtmak istemez, örtmek çabasıdadır. Bazıları bunu aile içinde yapacak toplantılarda da yaşayabilir, ancak yine de onlara da yaşadıklarını belli etmeme çabaları basıncındır.

Karşı cinsle konuşmak, aynı iş alanını paylaşmak sosyal fobili insanlar için neden başlı başına bir problemdir?

Bazı sosyal fobikler karşı cins ile ilişkilerinde ve mesai arkadaşları ile iletişimde zorlanırlar ve bundan kaçınmaya çalışırlar. Bunun aşılması için başkalarının kendilerine yardımcı olmasını beklerler. Aslında heyecanlı yapısı olan her kişi için bu zor bir durumdur. Çekingen, utangaç özellikleri olan kişiler de girişimde bulunurken zorlanırlar. Ancak sosyal fobik de bu özellikler daha fazla ortaya çıkabilir. Kaygı düzeyleri fazla olduğundan ve sürekli beklenti kaygısını yoğun yaşadıkları için bir kez başarısız girişim yeniden girişimde bulunmalarını engeller. Her zaman aynı şekilde sonuçlanacağı korkusu yaşarlar.

Sosyal fobik birisinin hayatı nasıl geçer?

Daha çok eline geçen fırsatları değerlendirememekten ötürü kendine acıması ya da kızmalarıyla geçebilir. Çoğunlukla da insanlardan uzak, kendini fazla ön plâna atmadan geçebilir diyebilirim. Sürekli kendiyi kavgasında halinde çekişme halindedir. Kısaca zor bir hayat...

Öğrenci ise okulda öğretmen kendisine soru sorduğunda kalkıp cevap vermek zorunda. Öğrencilerde durum nasıldır?

Öğrenci olmak zaten zor bir olay. Bu durum sosyal fobik için daha çok sıkıntı vericidir. Bildiği halde sorulara cevap veremez,

parmak kaldıramaz, bazen yazılıda da heyecan kaygı düzeyi öyle artar ki bildiği şeyi bile aklına getiremez. Aklına geleni de yazamaz. Sanki hiç çalışmamış gibidir. Sözlülerde kızarma, kekeleme, terleme daha çok görülür.

Telefonla bile konuşamayan sosyal fobikler olduğunu biliyoruz. Ağır vakaların sokağa çıkmaya, bakkala gitmeye, biletçiden otobüs bileti almaya bile tahammülü yoktur. Bunlar için ne diyeceksiniz?

Evet oldukça zordur. Bu zorluğun altında hep başarısız olma ya da eleştirilme duygusu yatar. Sosyal fobik kendisine hayır deneceğinden korkar yani

ret edilme endişesi yatar. Öğrenilmiş bir çaresizlik durumu yaşanır ve bu döngüyü nerde kesmesi gerektiğini ya da nasıl düzelteceğini bilememesi durumundan ötürü tepkiler ortaya çıkarlar.

Sosyal fobi kimlerde görülür?

Daha çok çekingen, utanç, içe kapanık ve hassas özellikleri olan kişilerde görülür.

Daha çok hangi yaşlarda görülür? Başlama yaşından bahsedebilir miyiz?

Çocukluk döneminde başlar, ergenlikte gelişir yetişkin iken artık ortaya çıkmıştır, iyice belirginleşir.

Kadın-erkek farkı gözetir mi?

Kadınlarda erkeklerden daha çok gözlenir. Sosyal fobiyi yaşayan kadınlar eğer ev hanımıysa kolay kolay çevre tarafından anlaşılmaz. Ancak sosyal fobiyi bir iş kadını yaşıyorsa başarı durumunda düşme gözle-

“Sosyal fobi daha çok sosyal ortamda açığa çıkan bir duygudur; özellikle başkaları tarafından incelenildiği hissine ek olarak performans gerektiren bir iş ile meşgulse kişinin diğer kişiler tarafından eleştirilme endişesi, küçük düşme korkusu, alay edileceği kaygısı olarak da kısaca tanımlanabilir.”

nir. Kendini göstermesi gereken ortamlarda daha çok fark edilir. Erkeklerde de ancak belirtiler ortaya çıkınca kendini gösterir. Erkeklerle yüklenen mesuliyetler, biçilen roller çocukluktan itibaren farklıdır. Özellikle Türkiye’de “Erkek ağlamaz” denmesi bile ayrı bir mesuliyettir. Sosyal fobi hassasiyetin artışı demek olduğundan her iki cinste de ima bu etki altındadır diyebiliriz.

Sosyal fobinin asıl sebebi nedir?

Kesin sebep şudur denebilir. İnsanın kişilik yapısı, kendindeki özellikleri, yaşadığı çevre ve yaşanan olaylar bunu şekillendirir.

Sosyal fobi iyileşir mi? Sosyal fobi tedavilerinizden sonuç alıyor musunuz?

Bu çok merak edilen bir husustur. Bu bir huydur değişmez anlayışı yanlıştır kesinlikle iyileşir. Bizim klinik uygulamamızda aldığımız sonuçlar yüz güldürücüdür. Bu konuda endişe yersiz olur.

Yüz güldüren sonuçlar aldığınızı söylediniz. Sosyal fobinin nasıl tedavi edildiğini, ne gibi yöntemler uyguladığınızı anlatabilir misiniz?

Önce danışanımızın kişilik özelliklerini çıkartıyoruz testler ile. Bu özellikler hakkında kendisiyle konuşurken genelde gördüğüm kişinin beğenmediği özellikleri değiştirmeye çalışırken kendini sildiğini, aslında kendini yeniden yaratmaya çalıştığınıdır. Bizim bir psikoterapist olarak kişiye kendini fark ettirmek, neleri nasıl yapabileceğini anlatmak ve birlikte bir profil çizmemiz son derece önemli. Stres ile baş etme yöntemlerini

“Öncelikle şunu vurgulamak isterim. Bu konularda yayımlanmış pek çok kitap var. Bunları okuyan, ilişkileri iyi, etkin kimi görevlerde bulunan bazı kimseler yetkin olmadıkları halde terapist gibi davranabiliyorlar ve önerilerde bulunabiliyorlar. Bu şüphesiz etik bir yaklaşım değildir.”

de öğretiyoruz. Bu şekilde kendini kontrol alabileceği bilgisini verip başarmasına yardımcı oluyoruz. İşte bu sonuca ulaştığımızda da her şey kendiliğinden çözülmüş oluyor.

Psikoterapinin tedavideki yeri nedir?

Tedavide önemli bir yeri var. Kimi zaman sadece terapi ile çözülen sorunlar var. Hekimin koyduğu tanıya göre uyguladığı tedavi plânında ilaç ile birlikte gerekli görmesi halinde terapide öneriyor. Tedavi hekimin takibi, ilaçların tesiri ve terapi ile üç aşama ile oldukça başarı sağlanıyor. Burada komple bir tedavi uygulanabiliyor. İlaç kullanmaya karşı bazı kişilerin dirençlerine de rastlanıyor kimi zaman. Sadece terapi almak amacıyla müracet edenler de olabiliyor; bu defa biz gerekirse aynı zamanda hekiminde takip etmesini öneriyoruz. Kısaca hekimin yapacakları, ilacın etkisi ve terapinin işlevi ayrı ayrı. Kişinin psikoterapistine güvenmesi ve her şeyi dürüstçe ve açıkça konuşabilmesi terapinin etkisinde önemli bir etken.

Kişinin bir arkadaşıyla, çok okumuş bazı konularda malumat sahibi olmuş bir dostuyla, öğretmeniyse, hocasıyla, aile yakınlarıyla, kitap okumasıyla, kısacası psikolog olmayan birisiyle konuşması ile terapist ile görüşmesi arasındaki farkı anlatabilir misiniz?

Yapılan yanlışlıklardan birisi budur. Terapinin işlevi henüz herkes tarafından kavranmış değil. Öncelikle şunu vurgulamak isterim. Bu konularda yayımlanmış pek çok kitap var. Bunları okuyan, ilişkileri iyi, etkin kimi görevlerde bulunan bazı kimseler yetkin olmadıkları halde terapist gibi davranabiliyorlar ve önerilerde bulunabiliyorlar. Bu şüphesiz etik bir yaklaşım değil ancak henüz yurdumuzda ne yazık ki bunun bir yaptırımı yok.

Dostlar, yakınlar daha çok ön yargılıdır, terapist ön yargıdan tamamen uzaktır. Biri dinler teselli eder, diğeri de dinler ve mesleği gereği terapi yapar. Dostlarla konuşmanın kuşkusuz terapatik bir etkisi vardır. Dinlenilmiş olmanın, anlaşılıyor olmanın getirdiği bir rahatlama hissi yaşanır. Ama sadece o kadardır ve geçicidir. İnsan psikolojisi, kişilik yapısı ve bilimsel metodoloji içermediği için profesyonellikten uzaktır. Bir terapistin bile eğer kendine gelen kişi hakkında bir ön yargısı varsa mutlaka bir başka terapistle yönlendirmelidir kendine gelen kişiyi. Yakınlar karşılarındaki kınılmasın diye endişeye düşerler, oysaki terapist karşıındakini kırmadan olayı kişiye uygun şekilde aktarır ve çözüme ulaşabilme yolunu beraberce görmelerini sağlar. Terapi de bazen bakılması gereken farklı noktalar çıkar konuşmalar sırasında bunu görebilmek terapistin işidir.

Yrd. Doç. Dr. Filiz Bilge

H.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

Çocuklarımıza

Haklarını İfade Etme ve Alma Becerisini

Nasıl Kazandırabiliriz?

Güvenli davranış, her bireyin temel hakkı olduğu düşüncesine dayanır. Güvenli davranan kişi açık-esnek, diğerlerinin haklarıyla gerçekten ilgili, aynı zamanda kendi haklarını da iyi bilen birey olarak tanımlanmaktadır.

1. İstanbul Çocuk Kurultayı Çocuk Görüşü Kitabı'ndan (2000) alınan bir örnek soru ve çocukların verdikleri yanıtlar:

Soru: "Büyüklerin seni ilgilendiren konularda açıklamada bulunup, seni dinleyip görüşlerini alırlar mı?"

Yanıtlar:

"Nerdeeeee?"

"Alırlar. Bir şey kayb olduğunda görüşlerini alırlar."

"Hayır, almazlar. Benim küçük olup düşüncesiz olduğumu söylerler."

"Evet alırlar. Meselâ bizim mahalleye yeni gelen komşunun kızıyla oynarsam, onun ailesi hakkındaki görüşlerimi alırlar."

"Evet, ders ve gençlik sorunları hakkında her zaman beni dinlerler."

Yukarıda verilen yanıtlar size nasıl geliyor bilemem ama bana bir ikilem yaşattığından eminim. Şöyle ki; ana-babalar çocuklarıyla ilgili bazı şikâyetlerde bulunuyorlar. Bunlardan biri çocuklarının haklarını alamadıkları, isteyemedikleri hatta ezildikleri... Özellikle akranları ile olan ilişkilerinde çocuklarının öğrenmesi gereken şeyler olduğunu ileri sürüyorlar. Örnek ister misiniz? "Sen de patlat-saydın bir tanel!", "Ağzın, dilin yok muydu cevap vereydin!", "Yok, yok senin daha başına gelecek çok şey var. Niye eziksin böyle?" İçinizden; "Bunlar olumsuz örnekler hep, ben öyle tepkiler vermiyorum" diyebilirsiniz.

Peki, neler yapıyorsunuz?

"Çocuğuma insan haklarını, çocuk haklarını öğretiyorum. Çünkü bizim ailemiz demokratik ve dolayısıyla işlevsel bir aile. Çocuğuma güven duygusunu aşıyorum. Onun toplumsal kabul görmesi için gerekli ortamı hazırlıyorum. Ona olumlu bir model olmak

için çabalıyorum. Çocuğumun karşılaştığı sorunların çözümünde yardımcı oluyorum. Bunları yaparken çocuğumdan görüş almayı da ihmal etmiyorum, onun benden, bizden nasıl etkilendiğine dair."

Ne güzel. Size teşekkür ederim.

Ailelerden sonra sıra öğretmenlerimizde! Okul öncesi eğitimin ne kadar önemli olduğunu göz önünde bulundurarak (ve bütün çocuklarımızın bu eğitimden yararlandıncağı günlerin gelmesini özlemle bekleyerek) tüm kademelerdeki öğretmenlerimiz ve okul yöneticilerimiz insan hakları ve çocuk hakları konusunda ne kadar bilinçliler? Okulları demokratik ve işlevsel hale getirmek için neler yapıyorlar? Öğrencilerine değer veren, saygı gösteren, geliştiren, olumlu model olabilen öğretmenlere ve yöneticilere gereksinim duyuyoruz ki çocuklarımız haklarının bilincine versinler ve kendilerini ifade edebilsinler. Burada psikolojik danışmanlara, uzmanlara gereksinim duyulmakta. Çünkü çağdaş eğitim yalnızca öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerden oluşmamakta.

Çocuklar "Haklarının olduğunu biliyor musun? Sence ne tür hakların var? Hangileri elinden alınırsa üzülürsün?" sorularına şu yanıtları vermişler:

"Çok haklarım var ama hepsini kullanınca alerji oluyorum." (Hap zannetti yavrum!)

"Biliyorum ama hiçbir hakkımı kullanmıyorum."

"Hepsi elimden alınırsa üzülürüm ama en çok da çocukluk hakkım elimden alınırsa çok üzülürüm."

"Cezalandırmak çocukların haklarından değildir. Anneler yapar."

"Evet benim ailem hiçbir hakkı bana ver-

miyor, onların bana verdiği hak, okuldan sonra hiç ama hiç dışarı çıkmamak.”

Bu yazımda toplum, kitle iletişim araçları vb. öğelere değinemeyeceğim. Ama neler yapabiliriz sorusuna yanıt aramaya çalışacağım.

Başkalarının haklarını gözeterek bireyin kendi haklarını koruması girişken ya da güvenli davranış biçimidir. Bu durumda birey ne saldırganca davranır, ne çekingendir ne de içine kapanıktır.

Güvenli davranış, her bireyin temel haklı olduğu düşüncesine dayanır. Güvenli davranan kişi açık-esnek, diğerlerinin haklarıyla gerçekten ilgili, aynı zamanda kendi haklarını da iyi bilen birey olarak tanımlanmaktadır.

Güvenli davranışın özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- İnsan ilişkilerinde eşitliği gözetmek.
- Amaçları doğrultusunda hareket etmek.
- Endişe duymadan kendini savunmak.
- Duyguları dürüstçe ve rahatlıkla ifade etmek.
- Başkalarının haklarını çiğnememek.
- Haklarını kullanmak.

Güvenli davranmak ya da girişken olmak. Kendimizi ifade edebilmek. Engellendiğimiz zaman, haksızlığa uğradığımız zaman, karşımızdakine kendimizi anlatmak istediğimiz zaman. Ben dili ile. Önce davranışı tanımlayıp, arkasından bu davranışın bizde yarattığı etkiden ve duygudan söz ederek. Gerektiğin-

de uygun bir dille “hayır” diyebilmek. “Evet” demek istendiğinde de “evet” demek. Gerektiğinde yardım isteyebilmek.

Önce insan hakları, çocuk hakları ve davranış biçimleri konusunda farkındalık, sonra güvenli davranışların öğretilmesi, bunun beceriye dönüştürülmesi, model davranışların desteklenmesi. Sözü edilen becerilerin kazanılması çocukların ve ergenlerin kendinden küçüklerle, akranlarıyla ve yetişkinlerle etkileşimlerinde sosyal becerilerini geliştirerek, kişisel gelişimlerini de destekleyecektir. Ve bu amaca yönelik olarak hazırlanmış güvenli davranış geliştirme programları profesyonel kişiler tarafından uygulanmalıdır.

Bakın artık çocuklar ne diyorlar?

İnsan olarak;

- Saygı görmeye,
 - Kendine saygı duymaya,
 - Başkalarının haklarını ihlâl etmeksizin, özsaygımı destekleyecek şekilde davranmaya,
 - Kendimi iyi hissetmeye,
 - Suçluluk duymaksızın “hayır” diyebilmeye,
 - Amaçladığım bir şeyi istemeye,
 - Fikir değiştirmeye,
 - Hata yapmaya,
 - Kapasitemin altında performans göstermeye,
 - Duygularımı uygun bir dille ifade etmeye,
 - Düşünmeye
- Hakkımız var!

İyi İnsan Kimseyi Rencide Etmez

İnsanlar tek başlarına değil, köy, kasa-
ba veya şehirlerde diğer insanlarla birlikte
yaşırlar. Eşi, çocukları, annesi, babası, ya-
kınları, komşuları, iş, meslek veya yol arka-
daşları ile sürekli sosyal ilişki hâlinde olur-
lar. Bu ilişkinin sağlıklı ve arızasız devam
etmesi için birtakım kurallara uyulması ve
temel haklara riayet edilmesi gerekir. Aksi
takdirde ilişkiler bozulur, sıkıntı, tartışma,
dargınlık hatta kin ve düşmanlık baş gös-
terir. Bu itibarla saygılı, huzurlu, güvenli
ve barış içinde yaşayan bir toplum oluş-
masını isteyen yüce Rabbimiz, müminlerin
birbirleriyle alay etmemelerini, birbirlerini
kötülememelerini ve kötü ad takmamala-
rını istemektedir:

“Ey iman edenler! Bir topluluk bir di-
ğerini alaya almasın. Belki onlar kendile-
rinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer ka-
dınları alaya almasın. Belki onlar kendile-
rinden daha iyidirler. Birbirinizi karalama-
yın, birbirinizi kötü lâkaplarla çağırmayın.
İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır!
Kim tövbe etmezse işte onlar zalimlerin ta
kendileridir.” (Hucurât, 11)

Yüce Allah, Hucurât suresinin onuncu
ayetinde müminlerin kardeş olduğunu bil-
dirdikten sonra kardeşlerin arasının düzel-
tilmesini ve Allah’a karşı gelmekten sakı-

nılmasını emretmektedir. Kardeşliği ve ba-
rışı bozacak davranışlardan sakınmak da
Allah’a karşı gelmekten sakınmanın (tak-
vanın) gereğidir. Kardeşliğin, barışın, top-
lumsal huzur ve güveninin devamı için yü-
ce Allah müminlere on birinci ayette üç
davranıştan sakınılmasını emir buyurmak-
tadır.

1. İnsanları alaya almayın

“Alaya almak”, bir insanı küçümse-
mek, aşağılamak, beğenmemek ve kusur-
lu görmekten kaynaklanır. Alaya alan in-
san kendisini üstün, itibarlı ve önemli, ala-
ya aldığı kişiyi değersiz, itibarsız ve önem-
siz gördüğü için bu davranışı sergiler. Bir
insanın fiziksel, ekonomik ve iş durumu,
inancı, davranışı, giysisi, ailesi alay konusu
olabilir. Alay söz, yazı veya davranışla ya-
pılabilir.

Kur’an’da birçok ayette peygamberle-
rin ve müminlerin alaya alındığı bildiril-
mektedir. Örnek olarak şu iki ayet mealini
zıkredebiliriz:

“Yazıklar olsun o kullara! Kendilerine
bir peygamber gelmezdi ki, onunla alay
ediyor olmasınlar.” (Yasin, 30)

“Sadakalar hususunda gönüllü bağışta
bulunan müminlerle, güçlerinin yettiğin-
den başkasını bulamayanları çekıştırıp on-

larla alay edenler var ya; işte Allah asıl onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için elem dolu bir azap vardır.” (Tevbe, 79)

Mekkeli müşrikler, Bilal, Habbab, Ammar, Süheyb gibi fakir ve kimsesiz Müslümanları imanları sebebiyle alaya alıyorlardı. Kur'an'ın inmeye ve müminlerin Kur'an ahlâkı ile eğitilmeye devam ettiği süreçte Müslümanlardan da insanlarla alay edenler olmuştu. Meselâ Hz. Aîşe, kısa boylu oluşu nedeniyle Hz. Safiye'yi küçümsemiş; “Ey Allah'ın Elçisi! Safiye (şu kadcık) bir kadındır” demiş ve eliyle boyunun kısalığına işaret etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “Sen (amellerini) öyle bir sözle karıştırdın ki, onunla denizin suyu karıştırılmış olsa (denizin suyu) karışırdı (şekli değişirdi)” sözleriyle karşılık vermiş ve bu davranışın yanlışlığını dile getirmişti. (Tirmizî, Kıyâme, 51) Annesini dile dolayarak bir köleyi ayıplayan sahabeden Ebû Zer'e; “Ya Ebâ Zer! Onu annesiyle mi ayıplıyorsun? Sende hâlâ cahiliyye (tavrı) var! Sen cahiliyye (düşüncesi taşıyan) bir kimsesin.” (Buharî, İman, 22) diyerek bu tavrın doğru olmadığını ifade etmişti.

Tahlil ettiğimiz ayetin ilk cümlesinde geçen “kavm” kelimesi, kendilerini savunabilen erkekler cemaati demektir. Bu kelime daha sonra cemaate/topluluğu isim olmuştur. “Kavm” kelimesine kadınlar da dahil olduğu halde (benzeri için bk. Nuh, 1) konuyu önemle vurgulamak için “kadınlar da kadınlarla alay etmesin” denilmiştir.

“Kavm” ve ‘nisa’ kelimelerinin tenvinli (nekre) olarak zikredilmesi umum ifade etmesidir. Yani hiçbir erkek ve hiçbir kadın, kimseyi alaya almasın demektir.

Dış faktörlere bakarak küçümsenip alaya alınan insanların, alay edenlerden Allah katında daha itibarlı ve değerli olabileceği bildirilmektedir. Çünkü Allah katında asıl itibar; görünüşte, boy, pos, ırk, nesep,

cinsiyet ve renkte veya varlıklı olmada değil iman, ibadet, ahlâk, takva, ihlâs ve samimî olmadadır. “Allah katında en üstün olanınız en muttakî olanınızdır” (Hucurât, 13) anlamındaki ayet ile; “Allah sizin suretlerinize ve servetlerinize bakmaz. Fakat kalplerinize (iman veya inkâr hâlinize) ve amellerinize bakar.” (Müslim, Birr, 32) anlamındaki hadis, bu gerçeği ifade eder. Dolayısıyla Kur'an ahlâkına sahip bir insan, konumu ve durumu ne olursa olsun hiçbir insanı sözleri, davranışları veya tavırları ile alaya alamaz, almamalıdır. Alırsa Allah'ın emrine karşı çıkmış, kalp kırmış, kul hakkı üstlenmiş ve büyük günah işlemiş olur. Peygamberimizin beyanı ile; “Kişiye şer olarak Müslüman kardeşini hakir görmesi yeter.” (Müslim, Birr, 32)

2. İnsanları karalamayın

Kardeşliği, toplumun huzur ve güvenini bozan ve mutlaka sakınılması gereken ikinci davranış, insanları karalamak ve kötülemektir. Ayette bu anlam, “Kendinizi karalamayın” şeklinde ifade edilmiştir. “Kendiniz” tabiriyle bütün müminler yekvücut sayılmış, dolayısıyla bir müminin diğer bir mümini karalaması ve ayıplaması, kişinin kendini karalaması ve ayıplaması gibi kabul edilmiştir. Çünkü Peygamberimizin beyanı ile “Mümin mümine karşı parçaları birbirine destek olan bir yapı gibidir.” (Tirmizî, Birr, 18) “Müslümanlar, bir tek insan gibidir.” (Müslim, Birr, 67)

Ayette geçen “lemz” kelimesi; bir insanı yüzüne karşı sözle veya el ile veya kaş ve göz işaretiyle karalamak, küçük düşürmek, şeref ve haysiyetine leke sürmek, ayıplamak ve yermek anlamına gelir. Bunlar kişinin yüzüne değil de arkasından yapılsa buna da “hemz” denir. Hümeze suresinin birinci ayetinde her iki davranış, “İnsanları arkalarından veya yüzüne karşı diliyle veya el, kaş ve göz işaretiyle çekiştiren her kişi-

nin vay hâline!" denilerek kınanmaktadır

İster yüzüne karşı isterse arkasından yapılsın bir müminin diğer bir mümini çekiştirmesi, rencide etmesi ve kırması Kur'an ahlâkı ile örtüşmeyen bir davranıştır.

"Lemz" kişiyi yüzüne karşı haksız yere eleştirmektir. "Münafıklardan sadakalar konusunda sana dil uzatanlar da var. Kendilerine ondan bir pay verilirse hoşnut olurlar; eğer kendilerine ondan bir pay verilmezse hemen kızarlar." (Tövbe, 58) anlamındaki ayet bunun delilidir. Dolayısıyla haklı eleştiri yapmak veya hataları ve yanlışları usulü dairesinde söylemek "lemz" değil, "marufu emir ve münkeri men" görevidir. "Sizden biriniz din kardeşinin aynasıdır. Onda bir noksanlık ve kusur görürse hemen onu gidersin." (Tirmizi, Birr, 18) anlamındaki hadis de bunu ifade eder.

İnsanın işlediği kusur ve hatalı davranışın, diğer insanlara ve topluma bir zararı söz konusu değilse bu kusurun gizlenmesi daha isabetli olur. "Kim Müslümanın bir ayıbını örterse, Allah da onun kıyamette bir ayıbını örter." (Buhari, Mezalim, 3) anlamındaki hadis bunun delilidir. Eğer kişinin hatası başka insanlara veya topluma zarar veriyorsa bu takdirde hata ve kusurun örtbas edilmesi doğru değildir.

3. İnsanlara kötü lâkap takmayın

"Elkâb" kelimesinin tekili olan "lâkab"; övmeyi veya yermeyi ifade etmek üzere kişinin isminin dışında kullanılan bir nitelektir.

Arap toplumunda iyi veya kötü lâkap kullanması yaygındır. Meselâ Peygamberimiz güvenilir anlamın "emîn", Hz. Ebu Bekir çok samimi, çok dürüst, sözünü işiyle doğrulayan anlamında "sıddîk", Hz. Ömer, doğru ve yanlış, haklıyı ve haksızı ayırt eden anlamında "fâruk" lâkabı ile

şöhret bulmuştu. Ayette yasaklanan lâkap takma, kişinin bir meziyetini ifade eden bu tür iyi lâkaplar değildir.

Ayette geçen "tenâbezû" kelimesinin kökü olan "nebz" "kötü lâkap takmak" demektir. Dolayısıyla ayette yasaklanan lâkap, insanların hoşlanmadıkları, kendilerini küçük düşüren ve üzen lâkaplardır. Söz gelimi yüzlerine karşı veya arkalarından insanları kör, topal, çolak, kambur, cüce, sırk, şişko, bücür, şapşal, aptal, geri zekâli ve benzeri kelimelerle nitelemek veya onlara fasık, münafık, dinsiz veya kâfir demek kötü lâkap takmaktır. Ayet de insanların birbirlerine kötü lâkaplar takmaları sebebiyle inmiştir. (Tirmizi, Tefsîru'l-Kur'an, 49)

Sayılan lâkap ile ifade edilen nitelik o insanda varsa bu takdirde kötü lâkap takılmış, yoksa iftira edilmiş olur. Kötü lâkaplar insanları rencide eder, kırıncılık ve dargınlıklara sebep olur. Özellikle engelli insanları engelleriyle anmak meselâ kör Remzi, topal Şemsi, kel Burak, deli Arsoy ve benzeri nitelemeler son derece kötü bir davranıştır. Hiç kimse kel, kör, topal ve deli olmak istemez. Bu tür nitelemeler kişilerin onur ve haysiyetini zedeler. Dolayısıyla lâkap takan kişi, bu davranışıyla büyük günah işlemiş olur.

İnsanlara isimleriyle hitap etmek en doğru olan davranıştır. İsim, kişinin toplumda bilinmesi için kullanılan bir simge-dır. Kişi ismi ile anılmasını ister ve isminin söylenmesinden hoşlanır. Ahirette de kişiler isimleriyle çağrılacaklardır. Peygamberimiz (s.a.s.); "Kıyamet gününde kendi isminiz ve babanızın ismi ile çağrılacaksınız. Bu sebeple (çocuklarınıza) güzel isim veriniz." buyurmuş (Ebû Dâvûd, Edeb, 69), çirkin isimleri (Tirmizi, Edeb, 66) meselâ "savaş" ismini değiştirmiştir. (Malik, Ist'zan, 24)

Yüce Allah; "imandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır" cümlesi ile alaya alma,

karalama ve kötü lâkap takmanın itaatsizlik olduğunu bildirerek, bu tür davranışlardan insanları sakındırmakta, iman eden bir kimsenin insanlar ile alay edemeyeceğini, insanları karalayamayacağını ve kötü lâkap takamayacağını beyan etmektedir. Eğer bir insan bu davranışları sergilerse büyük günah işlemiş olur. Bu günahına tövbe etmesi gerekir. Eğer tövbe etmezse zalim olur. "Kim tövbe etmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir" cümlesi bu anlamı ifade etmektedir. İnsanlarla alay eden, insanları karalayan ve insanlara kötü lâkap takan insan hem bu insanlara hem de kendi nefesine zulmetmiş olur.

Yüce Allah; "Ey kullarım! Ben nefsimi zulmü haram kıldım. Aranızda birbirinize zulmetmenizi de haram kıldım. Birbirinize zulmetmeyiniz." (Müslim, Birr, 55) buyurmuştur. Bu yasağı ihlâl eden zalimleri Allah sevmez. (Al-i İmran, 57, 140; Şura, 40)

Peygamberimiz (s.a.s.), "Zulümden sakının. Çünkü zulüm, kıyamet gününde karanlıklardır." (Müslim, Birr, 56) ve "Müslüman Müslümanın kardeşidir ve ona zulmetmez." (Müslim, Birr, 58) buyurmuştur.

Sonuç olarak; Kur'an insan haklarına, insanların onur ve haysiyetlerinin korunmasına çok önem vermiştir. Müminleri kardeş ilân etmiş, kardeşlerin barış, huzur, güven ve karşılıklı saygı ortamı içerisinde olmalarını istemiştir. İnsanları rencide edecek, üzecek ve kıracak söz, eylem ve davranışlardan sakındırmıştır. Tahlil ettiğimiz Hucurât suresinin 11. ayetinde yüce Allah, müminlerin birbirleriyle alay etmemelerini, birbirlerini karalamamalarını ve birbirlerine kötü lâkap takmamalarını emretmekte, bu emre uymayanların itaatsizlik etmiş olacaklarını, tövbe etmezlerse zalim olacaklarını bildirmektedir.

Bir Müslümanı alaya almak, haksız yere eleştirmek, rencide etmek ve kötü lâkap

takmak ahlâkî bir davranış olmadığı gibi bu tür söz ve davranışları tasvip etmek de aynı şekilde ahlâk dışı bir davranıştır.

Mümin, yanında bir başka müminin alaya alınmasına, haksız eleştirilmesine ve kötü lâkapla anılmasına fırsat vermez. "Kim onuruna zarar veren bir şeye karşı Müslüman kardeşini korursa Allah da kıyamet gününde onu cehennem ateşinden korur." (Tirmizî, Birr, 20) anlamındaki hadis, Müslümanın mümin kardeşini eleştiri ve kötüleme karşısında savunması gerektiğini ifade etmektedir.

Kur'an ahlâkına sahip bir Müslüman kimseye, eli ve diliyle kişiliğine, onuruna, malına ve canına zarar vermez. "Müslüman o kimsedir ki, Müslümanlar onun elinden ve dilinden güvende olurlar." (Buhârî, İman, 4); "Mümin o kimsedir ki, insanlar, mallarına ve canlarına karşı ondan emin olurlar." (Tirmizî, İman, 12) anlamındaki hadisler bu gerçeği ifade eder.

Müslümanları arlandırarak, karalayan, kusurlarını arayan, söz ve davranışlarıyla üzen insanları Allah'ın tecziye edeceğini Peygamberimiz şöyle bildirmektedir: "Ey dilleriyle iman edip de iman kalplerine yerleşmeyenler! Müslümanlara eza etmeyin, onları arlandırmayın ve gizli hallerini araştırmayın. Çünkü kim bir Müslüman kardeşinin gizli bir hâlini ortaya çıkartıp deşifre ederse, Allah da onun ayıp ve kusurlarını deşifre eder. Allah kimin kusurlarını ortaya çıkartmak isterse, onu evinin içinde bile olsa rezil eder." (Tirmizî, Birr, 84)

İman, insanı ahlâken yükselten bir nurdur. Bu nur ne kadar zayıflarsa, ahlâkî davranışlar da o kadar zayıflar. Hucurât suresinin 11. ayetinde yasaklanan üç olumsuz davranış sergileyenler, iman nuru ile davranışlarını aydınlatmada sıkıntı çekenlerdir. Ne mutlu nuru, ışığı, aydınlığı bol ve çok olanlara!

İki Cihanın İmarı

Zeyd b. Hârîse'nin hanımı Ümmü Mübeşşir'in naklettiğine göre sevgili Peygamberimiz şöyle buyurdular: "Kim bir ağaç diker veya ekin eker de ondan bir insan, bir hayvan ya da bir kuş yerse bu, o kişi için sadaka olur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/362)

İnsanoğlunun dünya ve ahiret mutluluğunu hedefleyen İslâm dini, müntesiplerinden her iki âlemi de mamur kılmalarını istemiş, ahiret yurdunun daha hayırlı olduğunu bildirmekle beraber (En'am, 32; Ankebut, 64; Duha, 4); bu dünyadaki nasiplerini de unutmadan (Kasas, 77); huzur ve mutluluk içinde bir hayat geçirmelerini amaçlamıştır. Dünyanın imarı, insanın, başta hemcinsleri olmak üzere diğer canlı ve cansız varlıklarla barış ve uyum içinde olacağı bir ortam, huzur ve sükun içinde yaşayabileceği bir çevre oluşturmaya ve bu yolda çaba sarf etmesidir. Allah'ın hiçbir nimetini israf ve ziyan etmeden, kötüyü kullanmadan yerinde ve kararında kullanmasıdır. Yaşadığı fiziki ortamı islah edip temiz tutarak kendisi ve çevresindekilerin sağlık ve mutluluğuna katkı sağlamasıdır. Ahiretin imarı için gerekli olan şeyler ise, iman ve salih ameldir. Allah'ın rızasına ve insanların yararına uygun olan her türlü eylemi ifade eden salih amel kavramı içine dünyanın imarı da girdiği için, ahiretin imarı bir yönüyle dünyanın imarıyla da ilgilidir. O yüzden dünyasını imar edemeyenin, ahiretinin mamur olacağı da şüphelidir.

Dünyanın imarı için dünyaya gönül vermek, ona perestiş etmek gerekmez. Bunun için mutlaka zenginlik de şart değildir. Örneğin, yukarıda anlamını verdiği-miz hadisin gereğini yerine getirip bir fidan dikmek ya da ekin ekmek bu imarın bir parçasıdır. Fazla masrafa girmeden çevremizde yapacağımız bir düzenleme, doğal çevrenin korunmasına ve temizliğine göstereceğimiz özen de bu çerçevede içerisinde yer alır. Fıtratımızda mevcut olan güzellik ve estetik duygusunun işaret ettiği yönde göstereceğimiz bütün çabalar mamur bir dünyanın inşası için önemli adımlardır.

Sevgili Peygamberimiz dünyayı, ona tamamen sırtını dönmüş bir zahid gibi algılamadığı için, her şeye lâıyk olduğu değeri vermiş, her şeyi yerli yerince ifa ederek, sadece ahiretin imarında değil bu dünyanın imarı konusunda da müminlere örnek olmuştur. Onun için, on beş asır öncesinden çevremizi ve doğayı koruma konusunda önemli uyarılarda bulunmuş, bu amaçla kendi döneminde, bir yandan yeni koruma alanları ilân ederken, diğer yandan insanları ağaç dikmeye teşvik etmiştir. Bilindiği gibi, Hz. İbrahim'den beri çevresi haram, yani saygın ve dokunulmaz kabul edilen ve bu yüzden ağaçlarının kesilmesi, bitkilerinin koparılması ve canlılarının öldürülmesi yasak kılınan Mekke bölgesinin yanı sıra; Hz. Peygamber, Medine bölgesini de bu statüye dahil etmiş ve buradaki hayvanların avlanmasını, ağaçlarının kesil-

mesini de yasaklamıştır. (Müslim, Hacc, 458) Taif halkının isteği üzerine Taif Vadisi'ni de koruma altına alarak bunu ihlâl edenlerin cezalandırılacağını bildirmiştir. (Muhammed Hamidullah, el-Vesai'ku's-Siyasiyye, s. 287, Beyrut-1987) Bir nevi günümüzün sit alanları uygulamasını hatırlatan bu tatbikat, insanların, yaşadıkları çevreye karşı nasıl saygılı ve duyarlı davranmaları gerektiğini gösteren bir modeldir. Ayrıca o, insanları, boş arazileri değerlendirmeye ve ağaçlandırmaya teşvik etmiş ve; "Kim ölü bir araziye ihya ederse (canlandırırsa) bundan dolayı sevap kazanır ve buradan yenilen ürünler, onun için sadaka olur." (Taberânî, el-Mu'ce-mû'l- Evsat, 5/97) buyurmuştur. Başka bir hadisinde de; "Kıyamet kopsa bile, elinde bir ağaç fidanı bulunan kimse onu dikmeye imkân bulursa diksin." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/183, 191) buyurarak, yararlanma imkânına bakmaksızın, bizatihi güzel bir işin ertelenmemesi konusunda insanlara mesaj vermiştir.

"Her şeyi bir ölçüye göre yarattığını" (Kamer, 49) bildiren Cenab-ı Hak, bu ölçülerin korunması görevini, "emaneti yüklenen" (Ahzab, 72) insanoğluna vermiştir. Bu görevi gereği gibi yerine getiremeyen insanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde nasıl bir bozulmanın ortaya çıktığını da yine O haber vermektedir. (Rum, 41) Dolayısıyla, Cenab-ı Hakk'ın bir ölçü ve denge içinde yarattığı kâinatı ve içinde yaşadığımız dünyayı şenlendirmek de harabeye çevirmek de bizim elimizdedir. Nitekim, nükleer silâhlara maruz kalan Japon şehirlerinin nasıl bir harabeye döndüğünü yakın tarihimizden biliyoruz. Geniş çaplı bir savaşta, bu silâhların topyekûn kullanımı halinde dünyamızın sadece bizler için değil, diğer bütün canlı varlıklar için de nasıl yaşanılmaz hale gelebileceğini kestirmek güç değildir. Küresel ısınmanın tehlikeli bir boyuta geldiğini ve acil önlemler alınmazsa bütün canlılar için te-

lâfisi güç zararlar doğacağını söyleyen günümüz bilim insanları, bu felâketin müsebbibi olarak modern insanın doymak bilmeyen iştihâ ve ihtirasını, maddeten gelişmiş ülkelerin de bu iştihaya çanak tutan kazanma hırsını göstermektedirler. Ayetin de işaret ettiği gibi bozulma insan eliyle gerçekleşmektedir.

Çözüm, eşya ve tabiata, bu evreni yaratan ve kurallarını koyan yüce yaratıcının ve O'nun mesajlarını bize ileten sevgili elçilerinin öğretilerini dikkate alarak yaklaşmak ve bu doğrultuda hareket etmekle mümkündür. Onun için, gökte ve yerdeki bütün canlı ve cansız varlıkların Allah'ı tesbih ettiği gerçeğini Kur'an'dan öğrenen (İsra, 44; Hacc, 18; Nur, 41) Müslüman, tabiata zarar verecek her davranışın günah olduğu bilinciyle hareket edecektir. Kendi ihtiyacı dışındaki gereksiz kullanımların israf kapsamına girdiğini ve bunun da haram olduğunun farkında olacaktır. "İhtiyaçların sınırsız olduğu" fikrinin kapitalist ekonomilerin uydurduğu bir safsata olduğunu, sınırsız olanın ve önüne geçilmediği zaman büyük tehlikeler doğuracak olan şeyin insanın ihtirası olduğunu idrak edecektir. Bu dünyanın, kendisinden sonra yaşayacak milyarlarca insana ve diğer canlılara da mesken olacağını düşünerek onlara iyi bir miras bırakmanın sorumluluğunu vicdanında hissedecektir. Bu âlemin fani olduğunu bildiği için, "orada bir yolcu gibi davranacak" (Buharî, Rikak, 3) fakat bu yolculuğun rahat geçmesi için gerekli tedbirleri alıp maddî azığını temin ettiği gibi, varacağı menzilde kendisine lâzım olacak manevî azığını da ihmal etmeyecektir. Velhasıl Müslüman, dünya ve ahiretini, bunları birbirine feda etmeden fakat her birine lâyık olduğu değeri vererek imar etmeye çalışacaktır.

Büyük Fetih

Biliyoruz ki fethin birçok şekilleri vardır. Kılıçla ve şiddetle fetih yapılır. Siyaset ve maharetle fetih yapılır, kalemle ve hitabetle fetih yapılır. İmanla telkin de fetihler yapıcıdır. Kalp yoluyla yapılmış sonsuz fetihler vardır. Aşkın dünyamızda nice fetihler yaptığına şahidiz...

Fetih kelimesinin bilinen anlamlarından başka; yol göstermek, anlaşmazlığı gidermek, bir şeyin önünü açmak gibi anlamları da vardır. Yazımızın başlığındaki iki kelime Nurettin Topçu'nun (öl. 1975) bir eserinin adıdır.

Eser şu cümle ile başlıyor: "Büyük atamız Fatih'in bize bıraktığı mirası Konstantiniyye'nin fethinden ibaret görmek onu anlamamaktır..." "Yüzyıllar fetihlerin kapısıdır. Biz mazide büyük fetihler yapmış bir milletiz. Biliyoruz ki fethin birçok şekilleri vardır. Kılıçla ve şiddetle fetih yapılır. Siyaset ve maharetle fetih yapılır, kalemle ve hitabetle fetih yapılır. İmanla telkin de fetihler yapıcıdır. Kalp yoluyla yapılmış sonsuz fetihler vardır. Aşkın dünyamızda nice fetihler yaptığına şahidiz..."

Topçu devam ediyor: "İki fethitten bahsedeceğiz. Çünkü insanın iki dünyası var. Hırs için sürünen vücuduyla aşk için yaratılan ruhu. Vücut, ruha dayanmış bir köprü veya aşka götüren yol olmadıktan sonra, varlığımıza sarılmış bir musibettir. Fethin de iki cephesi vardır. Maddeden ibaret olan toprağın ve servetin fethinden, aydınlıklar âlemi olan ruh dünyasının fethine yükselmedik-

ten sonra, şu arzın senle ben arasında paylaşılmasından ne çıkar... İkinci fetih, ruhun fethidir ve birincisi buna ulaştırıcı vasıta olunca mübecceldir, manalıdır, değerlidir ve Peygamber'in diliyle tebşirlere lâyıktır. Fatih, bu

ikinci fethi başarmış olan büyük bir insandı. Onun fikri, ruhi teşekkülü bu işi başarmaya kifayettir idi. İstanbul sadece üzerinde Türk bayrağı dalgalansın diye alınmadı. Havasında büyük ruhlar yükselsin diye fetholundu..."

Nurettin Topçu eserinin bir bölümünde Fatih'in şahsiyetini tahlil etmekte ve onun, inkılâp, ilim, zekâ ve deha derecesinde bir devlet adamı olduğunu örneklerle anlatırken şu hususa da dikkatimizi çekmektedir: Fatih'in şahsiyetinde üçüncü bir cephe olarak onun irade ve iman adamı olduğunu söyleyeceğiz. İradesini anlatmaya hacet var mı? İstanbul'un muhasarası ve muhasara esnasındaki bilinen pek çok hadiseler, onun iradesindeki şiddetin delilleridir... Akşemseddin'e bağlılığı o derece idi ki: İstanbul muhasarasına girişmeden önce ona danıştı. Pir Hazeretleri istihare ettikten sonra Fatih'e "Fetih müyesserdir." dedi. Bunun üzerine Fatih muhasara hazırlıklarını yapmaya başladı.

Şimdi, Yahya Kemal'in İstanbul'u Fetheden Yeniçeri'ye Gazel isimli muhteşem şiirini okuyalım ve 29 Mayıs'a doğru gidelim. Farklı bir baharı yaşayalım:

İstanbul'u Fetheden Yeniçeri'ye

Gazel

Vur pençe-i Ali'deki şemşir aşkına
Gülbang-i âsmânı tutan pîr aşkına
Ey leşker-i müfettihü'l-ebvab vur bugün
Feth-i mübîni zâmin o tebşir aşkına

...

Son savletinle vur ki açılınsın bu surlar

Fecr-i hücum içindeki tekbir aşkına

İlkbaharın sihirli iklimiyle bir kıpırdanış başlar içimizde. Bu, hayata gelişin mutlu ızdırabıdır. Bütün canlılarla beraber kalkmak, bitkilerle beraber uyumak... İrmaklarla göz göze gelerek diz çökmek... Her hamlesinde insan fizikten sanata, sanattan ahlâka, ahlâktan da dini hayatın sır dolu sıcak köşelerine alıp götüren bir kıpırdanıştır bu.

Baharın bu romantik yönüyle beraber batıdan doğuya doğru ilerleyen bir çığ, bizim hafızamızı meşgul eder ve sadece kendini düşünmemizi bize fısıldar.

Mekke'den Konstantiniyye'ye el sallayanlar, Söğüt'ten Ayasofya'yı şahadet parmağıyla gösterenler, batıdan doğuya doğru ilerleyenler, Edirne'den Kostantinopolis'i selâmlayanlar, mülk-i İslâm'dan diyar-ı Rum'a hak, hukuk, ahlâk ve fazilet buketlerini gönderenler...

Zafer mesajı yıllarca önce son peygamber tarafından yayınlanan bir harekettir bu. "İl. Mutlu Kumandan" ve "Kutlu Asker" in derin bir ruh sükûneti ile beraber mübarek toprakları adımlayan şanlı ilerleyiştir bu.

Aralarında "Cünd-i Ricalullah"dan başka burçlar fatihi Ulubatlıların bulunduğu cengaverler. Her yönüyle heybetli olan bu topluluğun elinde şu pankart dalganıyordu: "İstanbul elbette fethedilecektir, O'nu fetheden kumandan ne büyük kumandan... O'nu fetheden asker ne kutlu asker..." Gönüllerinde ise şu ferman: "Nasrun minellahi ve fethün karib... Ve beşşiril mü'minin..." Fethi Mübin... İslâm tarihinde yalnız Mekke'nin fethi için kullanılagelen bu tabir, o gün yine dudaklardaydı. O gün "Leşker-i müfettihü'l-ebvab" la birlikte apayrı bir İl. Mehmet İstanbul'a doğru yürüyordu. İlim, sanat ve tasavvuf deryasında üstadını hayran bırakacak şekilde derinleştiği kadar, "Eğer sakalımın telerinden biri ne yapmak istediğimi bilseydi, onu hemen koparı ve yakardım." diyecek kadar da devlet işlerine hakim ve otoriter bir delikanlı idi, o günün kumandanı. Gerisi şöyle: "Sakarya bozkırından dertli Yunus, Haymana ovasından fakir Mevlânâ, Malazgirt'ten heybetli Alparslan, Palandöken eteklerinden Mümin İbrahim, Gediz kenarından Güraru"ler, Orhan ve Osman'larla beraber Hüdavendigar'lar... Yıldırım'lar...

Malazgirt ovasında hocasının Alparslan'a söylediği "Bütün Müslümanların minberinden sana dua yaptığı cuma günü savaşa giriş. Allah'ın, zaferi senin adına yazdığına inanıyorum." cümlesini ruhların sultanı o gün "Fetih müyesserdir, salı günü hücumla geçsinler" şekline soktu. Bu müjdeden sonra bir ses seherin sessizliğini bozacaktır: "Ya Bizans'ı alırım, ya Bizans beni..."

Dostum Efendim...

Bizans düşerken ve Kostantinopolis'i "İslâmbol" yapacak olan adım, surlardan içeri girerken, Bizanslı kızlar çiçekleri padişah diye Akşemseddin'e uzatıyorlardı. Hoca, padişahı kızlara gönderince Fatih'in "Hayır, hayır... Çiçekleri ona veriniz. Ordunun sultanı benim, fakat benim de sultanım odur" sözünde göz kamaştıncı kucaklaşmayı görmemek mümkün müdür?

(Gönül Mektupları'ndan)

19 Mayıs ve Gençlik

İslâm dünyası gerileme dönemiyle birlikte batılı müstemlekeci devletlerin işgaline uğramaya başlamış; Birinci Dünya Savaşı öncesinde bazı batılı devletler 'Osmanlı Devleti' toprakları üzerinde pazarlık sürecine girmişlerdi. Bu süreçte bütün İslâm dünyasının hamisi ve önderi konumunda olan Devlet-i Âliye'nin merkezi İstanbul'un savaşın sonunda işgal kuvvetlerinin kontrolüne girmesi, bütün Anadolu'da ve İslâm dünyasında derin bir üzüntüyle karşılanmıştır. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra, üç yıl önce Çanakkale önlerinde mağlup olan İngiliz, Fransız, İtalyan donanmaları mütareke hükümlerine göre rahat rahat İstanbul'a gelmişler, gemilerini Padişah Sarayı'nın ve Meclis-i Mebusan'ın önünde demirlemişlerdi. Türk aydınlarını ve vatanseverlerini derinden yaralayan bu durum, halkın da derin bir endişe ve karamsarlığa düşmesine neden olmuştur. Müttefik devletler Anadolu'yu dahi küçük parçalara bölmek için hazırlığı içindeydiler. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılarca işgal edilmesi bütün Anadolu'da tepki ile karşılandı. İşgallere karşı mitingler düzenlendi. Dernekler kuruldu. 19 Mayıs 1919'da Üçüncü Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıkan Tümgeneral Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun, Havza ve Amasya'da başlattığı direniş faaliyetleri derin bir coşku ile desteklenmiştir. Din görevlilerinin bu konuda Mustafa Kemal Paşa'ya, Rauf Orbay'a, Refet Bele'ye verdiği destek ve ilgi önemlidir. Aynı destek Erzurum ve Sivas Kongresinde de devam etmiş, İslâm dininin; "İstiklâl ve vatan savunmasına verdiği önem" konusundaki ana temaları bu dönemde alimler ve talebeleri tarafından samimiyetle dile getirilmiş ve Anadolu halkı bilinçlendirilmiştir. Denizli Müftüsü A. Hulusi Efendi, Ankara Müftüsü M. Rifat (Börekçi) ve Erzurum'da Raif Hoca bu hareketin manevî mimarlarındandır.

23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından itibaren bu destek artarak gelişmiştir. Millî şair M. Akif Ersoy ve arkadaşları Ankara'ya gelmiş; Mehmet Akif de Burdur Mebusu olarak Meclise girmiştir. En buhranlı günlerde dahi Mehmet Akif, gelecekte emin bir ruh hali içindeydi. O şu mısraları 1921 yılında yazmıştır:

"Saldırda da Ehl-i Salîb ordusu kol kol/Üç yüz bu kadar milyon esir olmaz emin ol!" Başlatılan büyük mücadele aynı zamanda İslâm dünyasının da kurtuluş mücadelesi idi. 1922'deki Büyük Taarruzun Türk ordularının kesin zaferi ile sonuçlanması İslâm-Türk dünyasında sevinçle karşılanmıştır. 1912'den itibaren 10 yıl savaşmış olan Müslüman Türk Milleti'nin, müstemlekecilik direnme konusunda da en büyük dayanak ve önder olduğu İslâm dünyasına ve bütün âleme bir kez daha ispat edilmiştir.

19 Mayıs 1919 tarihi milletimizi tarihinde çok önemli bir dönüm noktasıdır. Yeni nesiller bu tarihi, Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlarken; bu olayın taşıdığı manayı ve gerektirdiği tarih şuurunu da kavramak meburiyetindedir.

Mustafa Kemal Atatürk bu konuda şunları söylemiştir: "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır."

O, pek çok kişinin umudunu yitirdiği, gelecek kaygısı içine düştüğü 1919 yılında, Kurtuluş Savaşı'nın başında: "Biz her şeyi gençliğe bırakacağız- Geleceğin ışık saçan çiçekleri onlardır. Bütün ümidim gençliktedir" diyordu. Gençliğe bu derece güvenen ve inanan Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıç günü olan 19 Mayıs 1919 gününü gençliğe "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak armağan etmişti. "Gençler! Cesaretimizi takviye ve idame eden sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve ırfan ile, insanlık meziyetinin, vatan muhabbetinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız. Ey yükselen yeni nesil; istikbâl sizindir. Cumhuriyeti biz te'sis ettik (kurduk), onu i'lâ ve idame edecek (yükselecek ve devam ettirecek) sizsiniz" diyerek çok önemli mesajlar vermektedir. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Ankara, 1972, C. II, s. 182) Türk gençlerinin yüksek vatanseverliklerini bilen Atatürk'ün bütün ümidi hep gençlikte olmuştur.

Gençlik biyolojik, psikolojik ve sosyal bir değişme ve olgunlaşma dönemi olup, çocukluk ile olgunluk arasında bütün hayata şekil veren bir geçiş dönemidir. Her toplum, kendi geleceğini garanti altına alacak, kendi değerlerini yükseltip, geliştirecek fertler yetiştirmeyi hedef edinir. Yeni yetişen nesiller ruh ve bedence sağlıklı, güçlü ve dinamik bir kişilik geliştirdikleri ölçüde toplum da güç ve kuvvet kazanacaktır. Ayrıca, gençlerin eğitime ve öğretime çağın gelişen şartlarını da göz önünde bulundurarak önem veren milletler, daima yükselmişler

ve dünyada söz sahibi olmuşlardır.

Gençlik çağı, olumsuz ve verimsiz bir taşkınlık çağı değildir. Çalışmak ve özellikle bilinçli çalışmak, bütün başarıların anahtarıdır. Gençlik çalışmakla yurdunu ve ülkesini beklenen, amaçlanan düzeye ulaştırabilir. Gençlik, kendini maddî ve manevî yönden hazırlayıp, geliştirmek durumundadır. Bir ülkenin geleceği o ülkenin gençlerinin yetişme durumlarına bağlıdır. Her toplum gençlerinin yetiştirilmesi için zamanın ihtiyaç ve şartlarına göre gereken tedbirleri almak durumundadır.

Gençliğin bir kültür boşluğuna düşmeden millî-manevî kültür değerleri ile mücehhez kılınması önem taşımaktadır. Atatürk'ün de dediği gibi: "Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin durumu ne olursa olsun, en evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine, millî ananelerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etme lüzumu öğretilmelidir."

Millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un;

"Kim bu cennet vatanı uğruna olmaz ki feda! Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda! Diye tanımladığı cennet vatanımızın her bir karış toprağına ecdadın birlikte kanını ve canını verdiğini, bu vatanın sahibinin hepimiz olduğunu, birlikte rahmetin, aynlıkta ise azabın bizi beklediğini unutmamak ve bunları gençliğimize anlatmak gerekmektedir.

İslâm açısından da gençlik devresi insan ömründe çok önemli ve hayati değer taşıyan bir dönemi teşkil eder. Bu bakımdan dinimiz gençliğe son derece önem vermektedir. Yüce dinimiz İslamiyet, barış, sevgi ve kardeşlik dinidir. Kine, nefrete ve şiddete asla müsaade etmez. Dinimiz aynlık vesilesi değil, bütünlüğümüzün harcıdır. Gençlik ve yeni nesiller bu yüce dinin sevgi, saygı, barış, kardeşlik, vatan sevgisi, birlik ve beraberlik gibi temel öğretilerini kavramak durumundadır. Millî ve manevî değerlerimizden aldığımız eşsiz özelliklerimizi ya-

Gençlik, toplumumuzun ümidi ve yarınlarıdır. Onların sağlıklı, mutlu ve geleceklerinden umutlu olmaları milletçe yarınlarımızdan emin olmamızı sağlayacaktır. Onları yetiştirirken de her türlü olumsuzluklardan uzak, iç ve dış tehlikelerden arındırılmış bir ortam hazırlanmalıdır.

şatma gayreti içerisinde olmak durumundayız. Bu bizim çocuklarımıza ve gençlerimize bırakacağımız en değerli miras olacaktır.

Sevgili Peygamberimiz de onların cesaret ve enerjilerinden gereği gibi yararlanmak için, her şeyden önce gençlerin kendine güvenli, sağlam bir kişilik geliştirmelerine imkân sağlanmasının önemini ortaya koymuştur. Peygamberimiz, sorumluluk gerektiren en yüksek görevlere hazırlanmalarını gençliğin tabii hakkı ve toplum yararının bir gereği olarak görmüştür. Bundan dolayı gençlere özel ilgi göstermiş ve onları sürekli teşvik etmiştir. Hz. Peygamber, gençlerin ilim alanında yetişmesine büyük önem vermiştir. Zekâ ve kabiliyetine güvendiği gençlerin ilimde uzmanlaşmaları için bütün engelleri kaldırmış, başkalarına göstermediği müsamahayı gençlere göstermiştir.

Sonuç olarak; gençlik, toplumumuzun ümidi ve yarınlarıdır. Onların sağlıklı, mutlu ve geleceklerinden umutlu olmaları milletçe yarınlarımızdan emin olmamızı sağlayacaktır. Onları yetiştirirken de her türlü olumsuzluklardan uzak, iç ve dış tehlikelerden arındırılmış bir ortam hazırlanmalıdır. Onları her türlü zararlı alışkanlıklara, terör ve şiddete bulaştırmak isteyenlere karşı korumak, sevgi, barış, kardeşlik ve sair insanî değerlerin her daim yeşerebileceği bir ortamı oluşturmaya çalışmak durumundayız.

Eyüp'te bir Kalenderhane

Özbek Tekkeleri, Orta Asya'daki Türk diyarlarından İstanbul'a göçmen olarak gelen, daha çok Özbek asıllı ve Buharalı vatandaşların barındığı bir mekândı. Buralarda kalan derişler gündüzleri çarşıda pazarda bileycilik, lehimcilik, porselen yapıştırma, tütün ağızlığı satma gibi işlerle meşgul olarak geçimlerini temin ederlerdi. Akşamları da bir araya gelerek konuşurlar, sevgi ve dostluk içinde Ahmet Yesevî, Şirazlı Hafız ve Mevlânâ'nın divanlarını okurlar, Nakşî usulüne uygun hafî zikir meclisleri tertip ederlerdi. Bu tekkeler âdetâ birer sosyal yardım, birer toplantı yeri, hatta birer kulüp niteliği taşımaktaydı.

Kalenderhanelerin sosyal ve kültürel hayata büyük katkıları olmuştur. Tekke bünyesinde günümüzdeki meslek edindirme kurslarına benzer eğitimler verilmiş, gençlere marangozluk, demircilik, doğramacılık, oymacılık, dökmeçilik, tornacılık, dokumacılık gibi meslekler öğretilmiş, işsizlerin iş gücü sahibi olmaları sağlanmıştır.

müzdeki meslek edindirme kurslarına benzer eğitimler verilmiş, gençlere marangozluk, demircilik, doğramacılık, oymacılık, dökmeçilik, tornacılık, dokumacılık gibi meslekler öğretilmiş, işsizlerin iş gücü sahibi olmaları sağlanmıştır.

Özbek Tekkelerinde yetişen şahsiyetler buraların bir ilim ve kültür yuvası haline gelmelerini sağlamışlardır.

Üsküdar Sultantepe Özbekler Tekkesi'nden Şeyh Mehmet Sadık Efendi, ebru sanatını ülkemize getiren ilk şahsiyettir. Oğlu Üsküdar Sultantepe Özbekler Tekkesi'nin en meşhur şeyhi İbrahim Et-hem Efendi, babasından öğrendiği ebruculuğu devam ettirmiş, bu sanat dalında yetiştirdiği insanlardan biri olan Necmettin Okyay Güzel Sanatlar Akademisinde öğretmen olarak ebruculuğun yayılmasını sağlamıştır. İbrahim Et-hem Efendi, kuyudan kendi kendine su çeken günümüzün su pompalarının atası sayılabilecek bir makine yapmış, 1869'da Mekteb-i Sanayi (bugünkü erkek sanat okulu) kurulduğunda Mithat Paşa tarafından buranın imalat müdürlüğüne getirilmiş, bir ara Kâbe'nin tamiri için Mekke'ye gönderilmiştir. Kâbe'nin tamirinde kullandığı malanın şefaati olur ümidiyle vefatından sonra kendisi

İlk Özbek Tekkesi olan Eyüp Özbekler Tekkesi'nde bekâr derişler kalmaktaydı. Bu sebeple tüm Özbek Tekkeleri bekâr derişler anlamına gelen Kalenderhane ismiyle de anılmışlardır.

Osmanlı Devleti ve Osmanlı Devlet adamları Özbek Tekkeleri'ni desteklemiş, Tekkede pişirilen Özbek pilâvı için gerekli mutfak malzemeleri Osmanlı Devleti tarafından karşılanmış, Tekkenin bakım, onarım ve diğer ihtiyaçları için para yardımı yapılmıştır.

Kalenderhanelerin sosyal ve kültürel hayata büyük katkıları olmuştur. Tekke bünyesinde günü-

ile beraber gömülmesini vasiyet etmiştir. 1876 Osmanlı - Rus savaşında Üsküdar'da kurulan Milli Tabur'a komutan olmuştur.

1473 tarihinde inşa edilen Eyüp Özbekler Tekkesi'nin banisi ve en büyük şeyhi La'lizâde Abdül Bâki Efendi, yetim mahlasıyla şiirler yazmış, İstanbul kadılığı yapmış, devlet kademelerinde çeşitli görevlerde bulunmuş, medreselerde müderrislik yapmış, çok sayıda eser kaleme almış önemli bir şahsiyettir. Sergüzeşt, Mebde ve Mead, Tercüme-i Risale-i Ünsiyye, Tercüme-i Silsiletü'l-Arifin, Risaletü'l-Muradiye fi Tarikati'n Nakşibendiyye en bilinen eserleridir.

Özbekler Tekkeleri'nin Milli mücadele tarihimiz açısından da önemli bir yeri vardır. İşgalci kuvvetlere karşı Anadolu'daki ilk direnişi başlatan İstanbul'dan Anadolu'ya geçen bazı milli kahramanlarımızın İstanbul'dan harekete geçtikleri ilk nokta Özbek Tekkeleri olmuştur. Özbekler Tekkesi'nden yola çıkarak Anadolu'ya geçen kişilerin arasında İsmet İnönü, Halide Edip Adıvar, Adnan Adıvar, Ali Fuat Cebesoy'un babası İsmail Fazıl Paşa, Mehmet Akif Ersoy gibi bir çok önemli şahsiyet yer almaktadır.

Üsküdar Sultantepe Özbekler Tekkesi şeyhi Atâ Efendi, İstiklâl Savaşı'nın gizli kahramanlarından biridir. Tekkesine taşınan silâh ve cephanelerinin İstiklâl Savaşı'na katılmak isteyen kimselerin İstanbul'dan gizlice Ankara'ya ulaştırılmasında büyük gayretleri olmuş, tekkesinin bir odasını adeta bir posta şubesi haline getirmiş, böylece uzun zaman işgalcilere sezdirmeden milli mücadeleye katkıda bulunmuştur.

Eyüp Özbekler Tekkesi, Orta Asya'dan gelerek hacca gidecek hacı adaylarının konakladıkları, misafir edildikleri bir mekân olarak da ön plâna çıkmıştır. Orta Asya'lı soydaşlarımızın Eyüp Özbekler Tekkesi'nde konaklaması, tekelerin kapandığı 1925 tarihine kadar devam etmiştir.

Eyüp Özbekler Tekkesi kompleksinden geride kalan, günümüzde varlığını muhafaza eden cümle kapısı, tevhidhane, sıbyan mektebi, Lâ'lizâde Abdülbâki Efendi'nin türbesi, Zalpaşa caddesi üzerinde Eyüp Müftülük sitesi alanındadır. Tekkenin cümle kapısı beyaz Marmara mermerleriyle kuşatılmış, barok kemerle bitirilmiştir. Abdülbâki Efendi'nin üstü açık, demir parmaklıklarla çevrili, beyaz Marmara mermeriyle inşa edilmiş türbesi, Eyüp Müftülük binasının bulunduğu tekkenin yola bakan kısmında, Sokullu Mehmet Paşa Çeşmesi'nin karşısındadır. Türbenin yanındaki Sıbyan mektebi ve Müftülük bahçesindeki Tevhidhane, küfeki taşı ve tuğla sıraları ile almasıık düzende örülmüş, sekizgen kasnağa oturan bir kubbe ile örtülmüştür. Tevhidhane binasının doğu cephesindeki duvarına III. Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan'ın kedhudası Yusuf Ağa tarafından barok stilde, beyaz Marmara mermeri ile inşa edilmiş bir çeşme 18. yüzyıl sonlarında ilâve edilmiştir. (Eyüp Sultan Sempozyumu)

Doç. Dr. Ahmet Kavas
İstanbul Üniv. İlahiyat Fak.

Arnavutluk

Resmi Adı:

Arnavutluk Cumhuriyeti (Republika e Shqipërisë)

Bağımsızlık Tarihi:

28 Kasım 1912

Başkenti:

Tiran

Nüfusu:

4.124.801 kişi (2006)

Yüzölçümü:

28.748 km²

Önemli Şehirleri:

Draç (190.000), Elbasan ve İşkodra (her ikisi de yaklaşık 100.000), Avlonya (Vlora) (95.000), Görice (80.000) ve Berat (70.000).

Din:

İslâm (% 70), Hristiyanlık (% 30)

Dil:

Arnavutça

Para Birimi:

Lek

Fizikî ve beşerî coğrafya

Kartal Ülkesi anlamına Arnavutça'da Shqipërisë denilen Arnavutluk bir güneydoğu Avrupa ülkesidir ve Balkan yarımadasının batısında yer alır. Adriyatik ve İyon denizlerine kıyıları bulunmaktadır. Kuzeyi Karadağ, kuzeydoğusu Kosova, doğusu Makedonya ve güneyi Yunanistan ile çevrilidir. Ülke kuzeyden güneye 335 km. uzanırken, doğudan batıya ise 150 km.lik bir genişlikte olup Makedonya sınırındaki Golem Korab Dağı (2.764) Arnavutluk'un en yüksek noktasıdır. Karadağ sınırında İşkodra Gölü, Makedonya sınırında Ohri Gölü ve yine Makedonya ile Yunanistan arasında üç ülke sınırlarıyla çevrili Prespa gölleri bölge için son derece önemlidir.

Bir milyonu bulan nüfusuyla başkent Tiran ülkenin en büyük şehri konumundadır. Ülkenin en önemli tabii kaynakları petrol, doğalgaz, kömür, krom, bakır, nikel ve orman ürünleridir. Arnavut halkının tamamı ile Kosova'nın büyük bir kısmı, Makedonya'da önemli bir topluluk, Karadağ'da ve İtalya'nın Arbëresh bölgesi ile Yunanistan'ın

Arnavutluk sınırına yakın kısımları aynı soydan gelmekte olup Arnavutça konuşmaktadırlar. Şikumin nehrinin kuzeyi bu dilin Gega lehçesini ve güneyi ile İtalya ve Yunanistan sınırlarında kalanlar ise Toska lehçesini kullanmaktadırlar. 1909 yılından İkinci Dünya Savaşı'na kadar Gega lehçesi resmi dil olarak kabul edilmişken o tarihten bugüne kadar ise Toska lehçesi resmi dili oluşturmaktadır. Yüzde yetmiş günlük olan ülkede yaklaşık dört milyon kişi yaşarken Arnavut soylu toplumların yarısından fazlası Arnavutluk sınırları dışında yaşamaktadır.

Ülkenin tarihi

Bugünkü Arnavutluk toprakları M.Ö. 7. yüzyılda Grekler tarafından, M.S. ikinci yüzyılda ise Romalılar'ın eline geçti. Roma'nın 395 yılında ikiye ayrılması sonucunda burası Doğu Roma'nın hakimiyetinde kaldı. Fakat 4-6. yüzyıllar arası bütün Balkanlar gibi Vizigotlar'ın, Lombardlar'ın, Avarlar'ın ve Slavlar'ın istilâsına uğradı. Bizans'ın bölgede güçlenmesinin ardından 9. yüzyıla kadar İstanbul'a tabii oldu. Sonraki iki asırda Bulgaristan'ın idaresinde kaldı. Ama Bizans İmparatoru II. Basile burayı 1018 yılında Bulgarlardan aldılar. Arnavutluk Haçlı seferleri esnasında büyük tahribat gördü. 1190 yılında Bizans'ın zayıflaması ve 1204 yılındaki Latin istilâsı ile de tamamen harabeye döndü. Bu dönemde Arnavutluk'un müstakil bir prenslik haline gelmesi aynı zamanda tarihte kurulan ilk bağımsız devletleri olma özelliğine sahiptir.

1272 yılında Sicilya Kralı Birinci Şarl Arnavutluk'a gelerek burada geçici bir krallık kurduysa da Sırp Kralı Stefan Dušan'ın saldırıları ile yıkıldı ve ülkeye karışıklık içinde kaldı. Draç ve Orta

Arnavutluk prensi Karlo Topya ve İşkodra'daki Kuzey Arnavutluk prensi Başla arasında büyük bir rekabet vardı. Bu yıllar Birinci Murad'ın padişah olduğu dönemdi ve Balkanlarda Osmanlı fethi devam etmekteydi. Karlo Topya Osmanlı ordusundan yardım isteyince Çandarlı Hayreddin Paşa ona yardım etmek amacıyla Arnavutluk'a girdi. Rakibi Başla ile yaptığı savaşta aldığı yeni destekle onu öldürdü ve kolayca galip geldi. Ancak bölgede Türkler'in nüfuzunun artmasını istemeyen Venedikliler uzun süre burada Osmanlılar'ın tutunamaması için gayret gösterdiler.

1877-1878 yıllarında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Ayestefanos anlaşması ile Arnavutlar da diğer Balkan milletleri gibi devletten koparılmaya çalışıldı. Ruslar elde ettikleri başarıya dayanarak Arnavutluk'u kendileri ile hareket eden Sırlar, Karadağlılar, Yunanlılar ve Bulgarlar arasında taksim etmek istediler. Böylece Arnavutların yaşadığı topraklardan Manastır merkezli doğu

bölgesini Bulgarlara, Yanya merkezli güneyini Yunanlılara, İşkodra merkezli kuzeybatısı Karadağlılara ve Kosova merkezli kuzeyi ise Sırlara vereceklerdi. Ülkelerinin çevrelerindeki düşmanları arasında parçalanması karşısında Arnavut ileri gelenleri Prizren'de bir cemiyet kurarak ülkelerini savunmak ve otonomi elde etmeye karar verdiler.

Arnavutluk'ta ilk defa 1921 yılında seçimler yapıldı ve reformistlerle muhafazakarlar arasında büyük bir ihtilaf çıktı. Bu dönemin etkili ismi olarak Ahmed Zogu öne çıktı ve önce içişleri bakanlığı ve ardından başbakanlık yaptı. Ancak piskopos ve yazar olan Fan Noli ile Avni Rüstemi'nin muhalefetinden dolayı görevi bıraktı. Yeni hükümet Fan Noli tarafından 16 Haziran 1924'te kurulduysa da, Ahmed Zogu özellikle Yugoslavya'dan aldığı destek sonucu 31 Ocak 1925'de askeri bir darbe yapıp iktidarı ele geçirdi. Anayasaya göre ilân edilen cumhuriyet idaresinin de devlet başkanı seçildi. 1 Eylül 1928 tarihinde ise, kendisini Birinci Zog adıyla Arna-

vutluk kralı ilân ettirdi. 7 Nisan 1939'da İtalya Arnavutluk'a önce bir ultimatom verdi, ardından da ülkeyi bombaladığı gibi, kara birlikleriyle de ülkenin işgalini gerçekleştirdi. 12 Nisan günü İtalya İmparatoru Üçüncü Victor-Emmanuel Arnavutluk kralı ilân edildi. Amacı bütün Arnavutlar'ın yaşadıkları bölgeleri tek bir idare altında toplamaktı.

Komünist Partisi lideri Enver Hoca'nın etrafında toplanan Arnavut Direniş hareketi Yugoslavya'daki Josef Tito'nun da desteğini aldı. Ancak henüz İtalyan işgalinden kurutulamayan Arnavutluk bu defa da 8 Eylül 1943 tarihinde Nazi Almanları'nın saldırısına uğradı ve İtalyanlarınkinden de büyük bir vahşet yaşadı. 28 Kasım 1944'te düşmanları ülkeden çıkaran Arnavutlar bağımsızlıklarını tekrar elde ettiler. 1946 yılı Ocak ayında ise Arnavutluk Halk Cumhuriyeti ilân edildi. Fakat çok geçmeden Arnavutluk sosyalist bir idarî yapıya bürünerek bir demir perde ülkesine dönüştü.

Ülke bağımsızlık sonrası Yugoslavya ile kurduğu bağları 1948'de koparıp Sovyetler Birliği'ne yaklaştı. 1968'de ise Çin ile kurduğu sıkı bağları 1978 yı-

lına kadar ancak devam ettirebildi. Bu tarihten itibaren dış dünyaya tamamen kapandı. Enver Hoca doğu blokunun en büyük diktatörlerinden birisi oldu. Ülkede fakirlik gittikçe arttı, ekonomisi borç batağına saplandı. 1985 yılında diktatör Enver Hoca ölünce yerine Ramiz Aliya geçti ve bazı değişiklikler yaşandı. 11 Aralık 1990'da çok partili sisteme geçildi. 1991 yılı Nisan ayında yapılan devlet başkanlığı seçimini Ramiz Aliya tekrar kazandıysa da 1992 yılı Mart ayında istifa etti ve Demokratik Parti lideri Sali Berişa yeni devlet başkanı olarak Arnavutluk'un başına geçti. Ancak ülkede yaşanan ekonomik kriz sonucu 29 Haziran 1997'te istifa etmek zorunda kalınca bu defa Sosyalist Parti iktidarı ele geçirdi. 3 Temmuz 2005'te yapılan seçimleri Sali Berişa kazanınca bu defa hükümeti kurmakla görevlendirildi ve halen başbakanlık görevini yürütmektedir.

Dinî hayat

Osmanlı döneminde Arnavutluk'ta yaşayan gerek Müslümanlar ve gerekse Ortodoks Hristiyanlar arasında huzur ortamı hakimdi. Özellikle Katolikler Arnavutlar'ın geçmişte Hristiyan

dinine bağlılıkları dolayısıyla burasını misyonerlik faaliyetleri için önemli bir faaliyet alanı seçtiler. Bu girişimlerinde Müslüman Arnavutların yaşadığı en büyük yerleşim yerlerinde bile cami ve medrese bulunmaması onlara büyük kolaylık sağlıyordu. Diğer taraftan Müslümanların büyük bir çoğunluğunu oluşturan Sünnilerle Bektaşiler arasında da belli bir gerginlik olması ayrıca bir kolaylık vesilesiydi. Gerçi kendisi de bir Bektaşî olan Tepedelenli Ali Paşa idaresi altındaki bölgelerde İslâm'ı henüz Hristiyan kalan köylüler arasında yayarak genel Müslüman oranını artırıyordu. Ama ilerleyen senelerde Bektaşî dedeleri halkı idarelerindeki tekelere devam etmeye zorluyorlardı. Alınan tedbirlerin bir türlü uygulanmaya konulamaması Arnavutluk'ta asırlardır yaşayan İslâm toplumuna gittikçe güç kaybetti. Ülkenin bağımsızlığa kavuşmasından sonra 1929 yılında Arnavutluk Dünya Bektaşiliği'nin merkezi ilân edildi.

Bağımsızlık sonrası kurulan Millî İslâm İttifakı İstanbul'daki Şeyhülislâmlık ile bağlantılı olarak ülkede Müslümanlarla ilgili faaliyetleri yürüttü. 1923 ve 1929 yıllarında Tiran'da iki defa İslâm Kongresi toplanarak birtakım kararlar alınmasını sağladı. Bunlardan bir kısmı İslâm dünyasında menfî manada yankı uyandırdı. Tiran Müftüsü bu dönemde Müslüman toplumun dinî önderi olarak kabul edildi. Yine başkentteki Berat Medresesi dışındaki medreseler kapatıldı. Geriye kalan tek medrese de birkaç sene içinde Tiran İslâm Enstitüsü şeklinde yeniden yapılandırıldı. Kral Ahmed Zogu döneminde Müslümanlar'ın faaliyet alanları giderek daralmasına rağmen yüksek dinî eğitim için

başta Kahire olmak üzere İslâm ülkelerine çok sayıda öğrenci gönderildi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanlar ve İtalyanlar buradaki İslâm toplumunu birtakım siyasi emellerine alet etmek istedilerse de başarılı olmadılar.

Enver Hoca'nın iktidara gelmesiyle birlikte Müslümanlar 1929 anayasasında elde ettikleri serbest hareket etme imkânlarını kaybettiler. Din adına her türlü yapılanma yasaklandı. Vakıflara el konulduğu gibi dinî yayınlar yasaklandı ve hacca gidiş durduruldu. Cuma namazı kılmak ve oruç tutmak gittikçe sıkıntılı hale geldi.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Komünist rejim Arnavutluk'ta İslâm'ın yaşanmasına büyük bir kısıtlama getirdi. 1967 yılında Mao'nun çizgisindeki Çin ile sıkı münasebet kurulunca dinî hayat tamamen yasaklandı. Anayasasında ateist devlet olduğunu ilân eden tek dünya ülkesi Arnavutluk oldu. Camilerin büyük bir kısmı yıkıldı. 28 Aralık 1978 tarihinde kabul edilen ve ateizmi esas alan anayasa Müslümanları iyice bunalıttı.

Arnavutları her fırsatta Hristiyanlaştırma propagandası geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. 1990'lı yıllarda Yunanistan'a çalışmak üzere bu ülkeden gidenlerin bir kısmı din değiştirerek Hristiyanlaştılar. Halen ülkede faaliyet gösteren misyonerler arasında Amerikalılar önde gelmektedirler, onarlı İtalyanlar ve Yunanlılar takip etmektedirler.

Din karşıtlığı öyle boyutlara ulaştı ki güneydeki Devol bölgesinin 42 köyünde bir tane cami kalmadı. Buranın merkezi konumundaki Bilisht'e ilk defa 1995

yılında bir cami inşa edildi. İslâmî öğrenme imkânının bulunmadığı dönemde Müslüman çocuklar ve gençler genelde Türkiye veya diğer Arap ülkelerine gitmekteydiler.

Yaşanan bütün acı tecrübelerle rağmen Avrupa ülkeleri içinde nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan tek ülke Arnavutluk'tur. 1992-1997 yılları arasında ülkeyi yöneten Sali Berişa'nın İslâm dünyasıyla yaklaşma siyaseti neticesinde Ortadoğu ülkeleri Arnavutluk'ta çeşitli dinî müesseseler kurarak faaliyetlerde bulundular. Hatta ülke, İslâm Konferansı Teşkilatı'na üye olan tek Avrupa ülkesi oldu. Özellikle Arnavut Müslüman Aydınları çatısı altında toplayan Kultura Islame'nin başkanı Başkim Gazidede ülkede İslâm'ın yeniden canlanması için onun devlet başkanlığı döneminde büyük desteğini gördü.

Bugün ülke nüfusunun % 70 ile % 80 arası Müslüman olarak tahmin edilmektedir. Arnavutlar arasında Ortodoksluk daha yaygın olup Katolikler'in oranı % 10'a yakın bir orandadır.

Eğitim ve kültürel hayat

Arnavutluk Osmanlı idaresinde kaldığı sürece eğitim dili Türkçe olarak kaldı. Ortodoksların okullarında ise Yunanca eğitim yapılmaktaydı. Halkın dili olan Arnavutça'da eğitim ise Osmanlı'nın son döneminde başladı. 1908 yılında Arnavutça'yı yazılı hale getirmek için Latin harflerini esas aldılar ve bazı harfler Türkçe, Arapça ve Yunanca'dan alındı. Bağımsızlıkla birlikte Arnavutça resmen eğitim dili oldu.

1945-1990 yılları arasındaki iktidarlar kendi siyasi çizgilerinin devamı için eğitimi öncelikli uğraşı alanları yaptılar ve 6-14 yaş-

ları arasındaki çocuklar için eğitimi mecburi kıldılar. 1990 yılında ise mecburi eğitim süresi sekiz yıldan on yıla çıkarıldı. 1946 yılında ilk üniversite açılan ülkede bugün en büyüğü Tiran Üniversitesi olmak üzere toplam sekiz üniversite bulunmaktadır.

Osmanlı döneminde çok sayıda Arnavut aydını yetişti. Bunlar arasında Kanunî dönemi şairlerinden Yahya Bey (ö.1576), IV. Murad zamanında yaşayan tarihçi Koçi Bey, son dönemde devasa sözlükleri telif eden Şemseddin Sami bunlardan sadece bir kaçıdır. Bağımsızlık sonrasında Arnavutluk edebiyatının en önde gelen ve dünya genelinde tanınan ismi ise Ismail Kadare'dir.

Endülü's'ten Bir Arif Rüşî

Muhyiddin İbn Arabî

Muhyiddin Ebû Abdul-lah Muhammed b. Ali İbn Arabî el-Hâtemî et-Tâî el-Endelusî; soyu cömertliği ve hayırseverliği ile şöhret bulmuş Tay kabilesinden Adî b. Hâtîm et-Tâî'ye uzanan İbn Arabî, Endülü's'ün Mürsiye (Murcia) şehrinde 560/1165 tarihinde dünyaya geldi. Babası Ali b. Muhammed, dönemin Endülü's sultanlarından Muhammed b. Sa'd b. Merdeniş'e (Merdis) yakınlığı ve ünlü filozof İbn Rüşd ile de dostluğu bulunan bir zattır. Hakkında pek bilgi bulunmayan İbn Arabî'nin annesinin bazı kaynaklarda dindarlığına gıpta edilen bir kadın olduğu bilgisi verilir. Erkek kardeşleri muhtemelen bulunmayan İbn Arabî'nin kız kardeşlerinin olduğundan bahsedilir. İbn Arabî, geniş aile çevresi içinde, o devir Endülü's'ünde itibarlı, tanınmış, dindar ve zahit insanlar arasında bulunmaktadır.

İbn Arabî sekiz yaşına kadar doğduğu yer olan Mürsiye'de yaşadı. İlk eğitimini burada aldı. Sekiz yaşına geldiğinde ailesi ile birlikte 568/1173 İşbiliye kentine taşındı. Bu şehirde tanıştığı Ebû Ca'fer Ahmed el-Arabî'den ibadet ve zühde yönelme zevkini tattı. Tasavvulla tanışması da bizzat bu şehirde gerçekleşti. Bir arkadaşı vasıtasıyla tanıştığı ünlü Mağribli Süfî Ebû Medyen'in öğrencisi olan Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Yahlef el-Kûmî el-Abesî ile birlikte tasavvufu ve tasavvufî hayatı tanımış oldu. 580/1185 yılı onun düzenli tasavvufî hayata giriş yılı oldu. Bu yola girişinde Ebû'l-Abbas Ahmed el-Ureynî'nin önemli ölçüde katkısı oldu.

İbn Arabî, İşbiliye'de iken babası tarafından dostu olan ünlü filozof İbn Rüşd ile görüş-

mesi için Kurtuba'ya gönderildi. Zira İbn Rüşd onun manevî alanda mertebe sahibi olduğunu öğrenmiş ve görüşmek arzusu duymuştu. Bu sırada o, henüz bıyık ve sakalı çıkmamış bir genç idi. Onun İbn Rüşd ile karşılaşması esrarengiz bir sahne içerisinde gerçekleşti; sadece ikisinin anladığı karşılıklı kısa bir konuşmanın ardından vedalaşıp ayrıldılar. Daha sonra ünlü filozofla ikinci defa görüşmek için babasından talepte bulundu ise de, bu mümkün olmadı. İkinci buluşması ancak İbn Rüşd'ün cenazesinde gerçekleşti. O, 595/1199 yılında Merakeş'de ölen ve Kurtuba'ya nakledilen İbn Rüşd'ün cenazesinde hazır bulunan az sayıdaki insandan biri idi.

Endülü's'ün önemli kentlerinden biri olan ve Müslümanların elinden en son çıkan Granada şehrine de seyahati bulunan İbn Arabî, orada Ebû Muhammed eş-Şekkâz adlı arif ve âlim olan bir zattan ders aldı. Ayrıca Endülü's'te üç dinin mensuplarının barış içinde yaşadığı kent olarak tanımlanan Kurtuba'ya da uğradı.

Kadın bilgin ve ermişler ile de görüşen İbn Arabî, bu çerçeveden olmak üzere Endülü's'ün Zeytûn beldesindeki Merşane'den Şemsu Ümmî'l-Fukarâ ile İşbiliye'de karşılaştı ve hizmetinde bulunduğu doksan yaşındaki Fatmâ b. Ebi'l-Müsenne el-Kurtubî'den istifade etti.

İlk evliliğini manevî tecrübe sahibi ve salih bir kadın olarak nitelediği Meryem binti Muhammed b. Abdûn b. Abdurrahman el-Becâî ile yaptı. İkinci evliliğini ise Mekke ve Medine (Harameyn) emîrinin kızı olan Fatma binti Yunus ile gerçekleştirdi.

İbn Arabî 591/1194 yılında Cebel-i Tarık boğazı yoluyla Mağrib bölgesinin önemli kentlerinden Fas'a gitti, 592/1196 senesinde İsbiliye'ye tekrar döndü. İsbiliyeli ünlü mutasavvıf Ebû Medyen'i (ö. 594/1197) görebilmek için Kuzey Afrika'ya geçti. Oraya ulaştığında Ebû Medyen ölmüş olduğundan ancak müritleriyle görüşebildi. İbn Arabî, Kuzey Afrika'da Mera-keş'e uğradı, 595/1198 tarihinde el-Meriye şehrinde Endülüs tasavvuf ve düşünce geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olan İbnü'l-Arif'in (ö. 536/1141) önde gelen müritleriyle buluştu. Burada Mevâkiü'n-Nücûm adlı risalesini yazdı. 597/1200 yılında Mera-keş'te gördüğü bir rüya üzerine doğu seferine çıktı.

Bu yolculukta Tunus ve Kahire onun önemli duraklarıdır. Kahire'den Mekke'ye hareket etti. İbn Arabî, Mekke'de büyük ilgi ve saygı gördü, tanıştığı Mekî-nüddin Şuca' adında bir zattan Tirmizî'nin Sünen'ini okudu. Öğrenmenin yanında öğretme yönünde de faaliyet yürüten İbn Arabî, salih bir adam diye nitelediği Muhammed b. Halid es-Sadeî et-Tilimsânî adlı şahsa İmam Gazzâlî'nin İhyâü Ulûmî'd-dîn adlı eserini okuttu. Mekke'de iken maznun eseri Tercümânü'l-Eşvâk ile kudsi hadisleri derlediği Mişkâtü'l-Envâr'ı kaleme aldı. Eserlerinin en hacimli ve bütün fikirlerini ihtiva eden el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye'yi 599/1202 yılında Harem-i Şerif'te yazmaya başladı. Taif seyahati de yapan İbn Arabî, orada Hilyetü'l-Ebdâl adlı kitabını yazdı.

İbn Arabî 601/1204 tarihinde Mekke'den Bağdat'a geçti ve Muhammed Bekrî adlı bir zattan Kuşeyrî'nin (ö. 465/1072)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YATINLARI No : 1991

CİLD II
(BÖLÜM B)

İbn'ül-Arabî'nin Eserleri ve Kaynakları
İçin Misdak Olarak

el-Fütûhât el-Mekkiyye

(ESAS MOTİFLER)
(No : XXVII - XXVIII - XXIX - XXX)

Prof. Dr. NİHAT KEKLİK

Felsefe Bölümü
Türk - İslam Düşünce Tarihi
Kürsüsü

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1980

ünlü eseri er-Risâle'yi okudu. 601/1204 yılında Musul'a uğradı ve orada Muhadaratü'l-Ebrâr ve Müsâmeratü'l-Ahyâr adlı eserini kaleme aldı.

Anadolu'daki ilk ziyaretini İbn Arabî, Sultan Keykavus'u ziyaret maksadıyla Konya'ya yaptı, Sultan tarafından iyi karşılandı ve hediyelerle taltif olundu. Konya'da bir müddet kalan İbn Arabî ünlü takipçilerinden Sadreddin Konevî (ö. 673/1274) ile görüştü ve onun üzerinde derin etkiler bıraktı. Konya'dan Kayseri yoluyla Malatya'ya giden İbn Arabî, orada Antakya'da iken mektubunu aldığı Sultan Keykavus'a çeşitli nasihatler içeren bir mektup yazdı. 612/1216 yılının bir Ramazan ayında Sivas'ta bulunduğu sırada Sultan'ın Antakya'yı muhasara ettiği haberini aldı, fethin müyesser olması için dualar etti.

Böylece birçok yer gezen İbn Arabî, 617/1220 yılında Halep şehrine uğrayarak tahminen 618/1221 veya 619/1222 yılında Şam'a (Dimaşk) geldi ve sürekli olmak üzere oraya yerleşti. Hayatının kalan kısmını bu şehirde geçiren İbn Arabî, orada meşhur eseri Füsûsü'l-Hikem'i yazdı ve ünlü eseri el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye adlı eserini tamamladı. Nitekim kendisi el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye adlı eserinin sonunda, eserini titiz bir çalışma ile ikinci kez yazdığını belirtir ve 636/1238 yılının Rebîü'l-evvel ayının 24. günü yani ölümünden iki yıl önce tamamladığını not eder.

638/1240 yılında bir cuma gecesi 77 yaşında iken ahirete irtihal eden İbn Arabî, Şam'daki Kasiyûn dağının eteğine defnedildi; kabri üzerine Osmanlılar devrinde bir türbe ve yanına cami yapıldı.

MEDYA KRİTİK

Bahattin Akbaş

Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik •

Ölmeyi reddetmek!

Doğan her insanın ölüm gerçeği ile karşı karşıya olduğu kuşkusuzdur. İnsanın dünyaya gelişi nasıl bir gerçektir, bir an gelip fani âlemden ebedî aleme göç etmesi de muhakkaktır.

Ölüm, bir canlı varlığın -bu insan, hayvan veya bitki olabilir- hayatı faaliyetlerinin kesin olarak sona ermesini ifade eder. Canlının ölümünden bahsedebilmek için, hayatı faaliyetlerin bir daha geri gelmemek üzere sona ermesi şarttır. Dinî açıdan ömrün süresi ecel kavramı ile ifade olunur. Ecel, insan hayatı ve diğer canlılar için belirlenmiş süreyi ve bu sürenin sonunu yani ölüm anını ifade eder. İnsanları diriltir, ızıklandıran ve öldüren Allah olduğundan, eceli belirleyen de O'dur. "Aranızda ölümü takdir eden biziz..." (Vâkıa, 60) buyrulmaktadır. Kur'an'a göre, ecel ne vaktinden önce gelebilir ne de geciktirilebilir: "Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar, ne de bir an ileri gidebilirler" (A'râf, 34; Yûnus, 49), "Allah eceli geldiğinde hiçbir kimse için erteleme yapmaz..." (Münâfikun, 11)

Hani halk arasında bir söz vardır; öldürmeyen Allah öldürmüyor diye. Bu sözün vakiya tam olarak uyduğu bir durum yaşanır İngiltere-Surrey'de. Surrey şehrinde yaşayan üç yaşındaki Daniel Selden adlı bir çocuğun geçen aralık ayında bademciği iltihaplanır ve doktorlar tarafından antibiyotik tedavisi uygulanır. Bir sonuç alınamaz ve çocuk felç geçirir. Hastaneye kaldırılan çocuk iki kez daha felç geçirir, beyinde kan pıhtısı oluşur, vücut fonksiyonlarını yerine getiremediği için yaşam destek ünitesine bağlanır. Anneye çocuğun kurtulma şansının olmadığı söylenir. Anne daha önce de erken doğum nedeniyle yaşam destek ünitesine bağlanan ve kurtulma şansı kalmadığı söylenerek üniteden ayrılan bir oğlunu kaybetmiştir. Aynı akıbetle ikinci çocuğunu da kaybedecek olması anneyi derinden üzmektedir. Sonunda beyin fonksiyonlarını kaybettiği gerekçesiyle Daniel'in yaşam destek ünitesinin fişinin çekilmesine

karar verilir. İşin ilginç yanı da bundan itibaren başlar. Fiş çekilmesine rağmen çocuk nefes almaya başlar, 6 saat sonra sol elini kıpırdatır. Bir hafta sonra sol gözünü açar. Tüm gücü ile hayata tutunur ve herkesi şaşırtır. Doktorların hiç konuşamayacağını, yürüyemeyeceğini ve sağ gözünün göremeyeceğini söyledikleri Daniel anne-baba ve diğer basit kelimeleri söyleyebilmekte ve kimsenin yardımı olmadan üç-dört adım atmakta, sağ gözü de görmektedir. Anne ise çocuğunun daha iyi olacağına inandığını belirtmekte, hayatta kalmasına mucize gözüyle bakarken, onun azmiyle daha büyük bir mucize gerçekleştirdiğini söylemektedir. (Posta, 26.03.2007)

Hastalıklara karşı gerekli tıbbî tedavilere başvurmak dinimizin emridir. Böyle durumlarda tıbbî tedavilerle birlikte sevgiyi, azmin gücünü, her şeyden daha önemlisi bunları başışlayan Yüce Allah'a inanmanın önemini, O'nun ilâhî inayetine ve takdirine sığınmanın vereceği moral ve manevî kuvveti hesaba katmak gerekir. Dinî zaviyeden bakılırsa mucize kelimesi istilâhî bir kavram ifade eder. Annenin ifadesindeki çocuğun hayata azimle tutunmasını anlatırken kullandığı mucize tabiri ancak Allah'a izafe edilebilir. Zira mucize dinî istilâhta insanların benzerini yapmaktan aciz kalacakları, peygamberlik iddiasında bulunan zatın tabiat kanunlarının aksine olarak zuhur eden harikulade olaydır. Mucizeye peygamber mucizesi denilmesi mecazidir. Mucize, gerçekte Allah'ın fiilidir. Etrafımızda Yüce Yaratıcı'yı anlatan O'nun eşsiz eseri hükümünde nice mucizeler mevcuttur. İnsanın ve hayatın kendisi, evren ve son tahlilde ilâhî kelâm da bir mucize değil mi?

BM, İslâm dinine hakareti yasakladı

BM İnsan Hakları Konseyi, İslâm dinine hakaretin tüm dünyada yasaklanması çağrısında bulunan bir kararı kabul etti.

Konseyde, İslâm Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) sunduğu, "İslâm'ı, terörizm, şiddet ve insan hakları ih-

lalleriyle tanımlama girişimlerinden derin endişe duyulduğunun dile getirildiği" karar 14'e karşı 24 oyla kabul gördü. 47 üyeli konseyin 9 üyesinin çekimser kaldığı oylamada, Avrupa ülkeleriyle Müslüman olmayan diğer bazı ülkeler karşı oy kullandı.

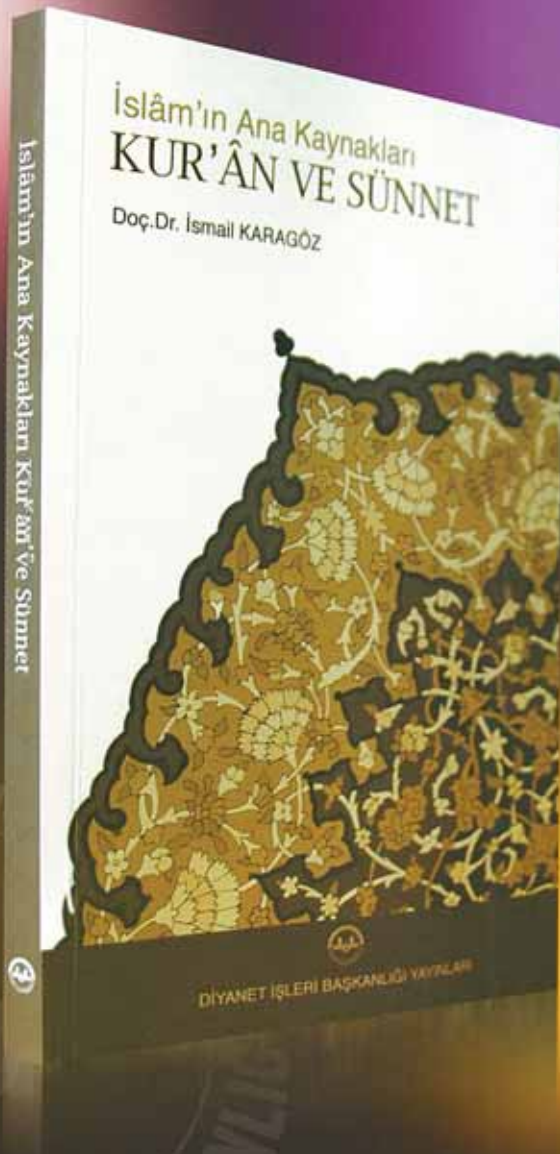
Kararda, İslâm dışında başka dinler zikredilmedi; ancak "herhangi bir dine ya da dinin mensuplarına karşı hakaret, kin, husumet ve şiddet içeren ırkçı ve yabancı düşmanı düşüncelerin yayılmasının yasaklanması için kararlı adımlar atılması" çağrısında bulunuldu.

Diğer taraftan Avrupa Birliği, üye ülkelerin hükümet sözcülerinin ve diğer yetkililerin açıklamalarında İslâm ile terör arasında bağlantı kurmalarının önüne geçmek için özel bir kılavuz hazırladı. İngiliz Daily Telegraph gazetesinde yer alan habere göre, Brüksel'deki AB yetkilileri, terörle mücadele operasyonları duyurulurken kullanılacak 'incitici olmayan' tabirler teklifinde bulunan bir kitapçık hazırlandığını doğruladı. Bir Avrupa Birliği yetkilisi, gizli kitapçığın Müslüman inancının bozulmasını ve Avrupa'daki Müslümanların yabancılaşmasını önlemeyi hedeflediğini söyledi. Yasaklanan kelimeler arasında, 'İslâmî terörizm' ifadesinin yerine 'eylemlerine İslâm'ı alet eden kötü niyetli teröristler' tabirinin kullanılması tavsiye ediliyor. (Zaman, 31.03.2007)

İslâm'ı, terörizm, şiddet ve insan hakları ihlalleriyle tanımlama girişimlerinden derin endişe duyulduğunun dile getirildiği kararın oy birliğiyle alınması elbette daha güzel olurdu. Bu gelişme Dünya Müslümanları adına sevindirici ve ümitlendirici bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan böyle bir karara bile çekimser kalmanın hatta karşı oy kullanmanın ne ile izah edileceği de merak konusudur. Ümit edilir ki; BM'nin aldığı bu karar sözde kalmaz; uygulanan, hassasiyet gösterilen bir karar haline gelir ve özellikle Batı'da gelişen, Müslümanları potansiyel olarak suçlu görme algısının bertaraf edilmesine hizmet eder.

Yeni yayınlarımız

*Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.*

"Canında bir can var, o canı ara.
Beden dağında bir mücevher var,
o mücevherin madenini ara.
Ey yürüyüp giden sūfî, gücün yeterse ara,
ama dışarıda değil,
aradığını kendinde ara."

Hız. Mevlânâ

FIYATI: 2,50 YTL